

SPREMLJANJE DOSEGANJA STRATEŠKIH
CILJEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH DO
LETA
2006: PREUČEVANJE VZORCEV
IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

ZAKLJUČNO POROČILO

Ljubljana, maj 2005

SPREMLJANJE DOSEGANJA STRATEŠKIH CILJEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH DO LETA
2006: PREUČEVANJE VZORCEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Nosilec: Andragoški center Slovenije

Avtorji besedil:

dr. Vida A. Mohorčič Špolar,

mag. Jasmina Mirčeva,

dr. Angelca Ivančič,

mag. Marko Radovan,

mag. Ester Možina

KAZALO

1	UVOD.....	2
2	METODOLOGIJA IN OPIS RAZISKAVE.....	6
2.1	Predstavitev raziskave	6
2.2	Opis anketnega vprašalnika.....	6
2.3	Pilotna raziskava	8
2.4	Izbor vzorca	9
2.5	Vzorčenje	9
2.6	Uteževanje – poststratifikacija.....	1
2.7	Opredelitev nekaterih pojmov	1
3	DEJAVNOSTI ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU PO SOCIODEMOGRAFSKIH ZNAČILNOSTIH IN NEKATERIH ZNAČILNOSTIH DELA	3
4	VKLJUČENOST SLIVENSKE POPULACIJE, STARE 16-65 LET, V FORMALNO IN NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE.....	22
4.1	Udeležba prebivalcev Slovenije starih 16-65 let v formalnem in neformalnem izobraževanju v letu 2004	25
4.2	Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in socio-demografske značilnosti	26
4.3	Udeležba v formalnem in neformalnem izobraževanju in zaposlitveni status	29
4.4	Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in značilnosti zaposlitve.....	30
4.5	Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje po velikosti organizacije, lastništvu ter vrsti delovnega razmerja	35
4.6	Vključenost v formalno izobraževanje po ravneh izobraževanja in virih financiranja.	37
4.7	Pogostost in dejavniki vključevanja v neformalno izobraževanje	39
4.8	Položaj udeležencev izobraževanja v času posameznih izobraževanj	45
4.9	Nosilci stroškov udeležbe v neformalnem izobraževanju.....	46
5	TRAJANJE IZOBRAŽEVANJA, USPOSABLJANJA IN SPOPOLNJEVANJA ODRASLIH.....	48
6	VSAKDANJE IN NAKLJUČNO UČENJE ODRASLIH	53
6.1	Načini priložnostnega učenja odraslih v raziskavi.....	54
6.2	Priložnostno učenje odraslih po socialno demografskih značilnostih	57
7	MOTIVI IN OVIRE, KOT DEJAVNIKI UDELEŽBE ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU.....	62
7.1	Motivi pri formalnem izobraževanju odraslih	62
7.2	Spodbude in razlogi za udeležbo v programih neformalnega izobraževanja in učenja odraslih	67
7.3	Kaj odrasle ovira, da se udeležijo izobraževanja povezanega z poklicem ali kariero?	72
7.4	Ovire, ki vplivajo na nesodelovanje pri izobraževanju povezanem s prostim časom	78
8	SKLEP.....	81
9	LITERATURA IN VIRI	100

1 UVOD

Dr. Vida A. Mohorčič Špolar

Analitikom izobraževanja je udeležba, ki jo opredeljujemo kot vpis posameznika v programe formalnega in neformalnega izobraževanja, vedno predstavljala izziv. Bodisi, da je šlo za udeležbo v celotnem izobraževalnem sistemu ali v njegovih posameznih segmentih kot predšolska vzgoja, osnovna šola, celotno srednje ali višje in visoko šolstvo. Tovrstno zanimanje se ni ustavilo samo na tej ravni. Pozornosti so bila deležna tudi posamezna področja (naravoslovje, tehnika, humanistika, družboslovje ipd.). Zbiranje in obdelava tovrstnih podatkov je bila vedno v funkciji izobraževalne politike, gledano z nacionalnega nivoja, z vidika investiranja v izobraževalni sistem, bodisi razmestitve izobraževalnega prostora, bodisi z vidika finančnih obveznosti države do tistega segmenta izobraževanja, ki je predstavljal njeno posebno skrb.

Statistični uradi so bili mesto zbiranja in obdelave podatkov o učencih, študentih, dijakih ali diplomantih in drugih subjektov opazovanj. V statističnih spremljanjih in raziskovanjih je bilo zajeto tudi izobraževanje odraslih – formalno in neformalno. Podatki, vsaj tisti, ki so bili objavljeni so bili razmeroma rudimentarni, saj nekih časovnih serij udeležbe npr. po spolu, starosti, izobrazbi in udeležbi v izobraževalnih aktivnostih v določenem presečnem obdobju ni bilo mogoče tvoriti. To navaja na sklep, da je bilo zanimanje izobraževalne politike vseskozi bolj usmerjeno v izobraževanje mladine, ki je prioriteta v vsakem izobraževalnem sistemu.

Z odločenostjo Slovenije, da postane polnopravna članica Evropske skupnosti, so tudi v spremljanju izobraževanja odraslih nastali določeni premiki. Kljub evropeizaciji statistike, pa statistični urad ni bil mesto, kjer bi izvajali statistična raziskovanja, ki bi temeljila na intervjuvanju posameznika kot udeleženca izobraževanja, z izjemo Ankete o delovni sili, ki vsebuje tudi podatke o izobraževalnih aktivnostih anketiranca štiri tedne pred anketiranjem.

Prvi večji premik v smeri vedenja o udeležbi odraslih prebivalcev v izobraževanju predstavljata dve raziskavi. Prvo je leta 1986 izvedel Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, drugo pa leta 1998 Andragoški center Slovenije. Podatki o udeležbi odraslih prebivalcev v izobraževanju so bili sestavni del nacionalne raziskave o pismenosti. Le-ta je bila del mednarodne raziskave o pismenosti, ki so jo vodili OECD, UNESCO in Statistični urad Kanade. Ti dve raziskavi sta dali prve podatke o tem, katere skupine so izobraževalno bolj dejavne in kateri so tisti dejavniki, ki manj dejavne ali nedejavne, ovirajo pri vključevanju v izobraževalne aktivnosti.

Ob pripravah na vstop v Evropsko skupnost je Slovenija sprejela vrsto dokumentov, ki so predstavljali prilagajanje pravnemu redu skupnosti. Čeprav je izobraževanje, in s tem tudi izobraževanje odraslih, neodtujljiva pravica posameznih evropskih držav, se je pokazalo, da so za članice, podatki o vključenosti v izobraževanje (formalno in neformalno, mladine in odraslih) in iz tega izvedeni indikatorji relevantni za nadaljnji razvoj skupnosti. To dokazujejo dokumenti, ki jih je sprejela Evropska skupnost. Tako Memorandum o vseživljenjskem učenju objavljen leta 2000 že uvodoma, med drugim, govori o tem, da je treba 'bistveno **dvigniti raven vlaganj** v človeške vire ter tako, dati prednost tistemu, kar je za Evropo najpomembnejše – njenim prebivalcem, razviti učinkovite **metode učenja in poučevanja** ter okoliščine za nenehno učenje, tj. v vseh življenjskih obdobjih in pomembno izboljšati poti, ki omogočajo, da **razumemo in ocenjujemo udeležbo in dosežke**, še posebej v neformalnem in informalnem (priložnostnem) učenju' (Memorandum, 2000, str. 4). Sprejeti skupni cilji izobraževanja in usposabljanja do leta 2010 (Izobraževanje in usposabljanje v Evropi: različni sistemi, skupni cilji za 2010 (2003), še posebej pa Konkretni cilji za prihodnost sistemov izobraževanja in usposabljanja (2003) so še enkrat jasno opredelili potrebo po kazalcih, ki bodo označevali napredek pri doseganju skupnih ciljev. V okviru 2. dolgoročnega strateškega cilja – Vsem olajšati dostop do sistemov izobraževanja in usposabljanja, je v cilju 2.1. – ustvariti odprto učno okolje, opredeljen kvantitativni kazalec za ocenjevanje napredka. Gre za odstotek odraslega prebivalstva med 25. in 64. letom, ki sodeluje v izobraževanju in usposabljanju. Kazalec je opredeljen kot strukturni kazalec. Temu sledi naslednji kazalec (cilj 2.2.) delež prebivalstva med 18. in 24. letom, ki ima le poklicno srednješolsko izobrazbo in se ne izobražuje ali usposablja.

Osnutek Strategije razvoja Slovenije, ki opredeljuje namere države pri nadaljnjem razvoju, v svoji ciljih predvideva povečano vključevanje v izobraževanje. Ta cilj ima dva namena: 1) povečevanje dostopnosti do storitev, ki naj vodi v večje vključevanje in 2) vključevanje v izobraževanje, ki bo vodilo k dvigu izobrazbene ravni prebivalstva. V letu 2004 sprejeta Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v svojih prednostnih področjih predvideva udeležbo v programih izobraževanja. Na prvem prednostnem področju predvideva udeležbo, in s tem vključitve v neformalno izobraževanje, na drugem prednostnem področju v formalno izobraževanje, na tretjem pa vključitve v programe izobraževanja in usposabljanja za potrebe trga dela.

Pri vseh naštetih dokumentih sta ključni besedi – udeležba in vključitev. Z vidika doseganja postavljenih ciljev, nacionalnih in mednarodnih, je ključno poznavanje dogajanj na tem področju. Dogajanja lahko poznamo le, če spremljamo, kaj se na področju dogaja. Takšno

poznavanje je pomembno tudi z vidika načrtovanja in postavljanja ciljev. Iz tega razloga je potrebno vedeti, kaj tiste, ki so potencialni udeleženci izobraževalnih programov, spodbuja ali ovira pri vključevanju v izobraževanje. Le na ta način lahko načrtujemo programe za različne ciljne skupine, načrtujemo časovni potek teh programov ali pa sprejemamo ukrepe, ki pomagajo pri odstranjevanju ovir na poti pri doseganju zastavljenih ciljev.

Vedenja o ovirah in spodbudah ni mogoče doseči s statističnim zbiranjem podatkov o udeležbi v izobraževalnih programih. Za kaj takega so pomembni podatki, ki jih dobimo na druge načine in z drugačnim instrumentarijem. Gre za pridobivanje podatkov z anketiranjem posameznikov. Le na tej podlagi lahko pridobimo relevantne odgovore, ki omogočajo določiti vzorce vključevanja ali ne-vključevanja v izobraževanje odraslih.

Tu je treba predvsem izpostaviti dostop do izobraževanja in vzorce za udeležbo tistih skupin, ki jih navadno opredeljujemo kot 'nedejavne' v izobraževanju. Ti so tisti, ki so potrebni posebnih spodbud tako države kot delodajalcev. Brez proučevanja njihovih značilnosti, ovir, ki jih občutijo (te so lahko objektivne ali subjektivne) in pričakovanj, bi lahko relativno velik delež le-teh še naprej ostal izobraževalno ne-aktiven. Prav v pridobivanju take vrste podatkov je relevantnost tovrstnih raziskav. Rezultati nudijo načrtovalcem izobraževalne politike dovolj solidno osnovo za sprejem ustreznih ukrepov, ki ciljni populaciji omogočajo dostop do izobraževalnih storitev, pa najsi gre za storitve formalnega ali neformalnega izobraževanja. Vendar ne gre samo za politiko izobraževanja. Spoznanja, ki jih dajejo take raziskave služijo tudi opredelitvi motivov in ovir pri posameznih ciljnih skupinah (mlajši, starejši; manj izobraženi, bolj izobraženi; moški, ženske; depriviligirane skupine), ki pomembno vplivajo na njihovo vključevanje ali ne-vključevanje v izobraževanje. Poznavanje teh dejavnikov je ena izmed determinant pri načrtovanju ukrepov za povečano udeležbo v izobraževanju in tudi pripravi programov za udeležence iz posameznih ciljnih skupin, še posebej pa za tiste, ki jih je težko doseči.

V državah, kjer je ustrezna podatkovna baza že dobro razvita (npr. države članice OECD) je statistično beleženje dogajanj v izobraževanju odraslih dopolnjeno še s cikličnimi zbiranji (vsako leto, vsake tri leta) podatkov, ki temeljijo na anketiranju reprezentativnega vzorca odrasle populacije. Prednosti takega načina raziskovanja ne gre zanemariti. Rezultati se kažejo v bolj ciljno naravnani politiki izobraževanja odraslih, večji vključenosti prebivalstva v izobraževalne aktivnosti, raznovrstnejši izobraževalni ponudbi in primernejši organizaciji učnih aktivnosti.

Z obveznostmi, ki jih je Slovenija sprejela kot članica Evropske skupnosti, bi bilo racionalno nadaljevati z delom, ki je bilo ponovno zastavljeno leta 1998. Ciklično spremljanje dogajanj na področju izobraževanja odraslih (pet-letni preseki se kažejo kot primerno obdobje) z

anketiranjem posameznikov, bi omogočalo spremljanje napredka hkrati pa opozarjalo na tiste pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba odpraviti, da bi bili cilji, sprejeti v različnih nacionalnih dokumentih lahko uresničeni.

V središču tokratnega preučevanja je analiza sprememb v vzorcih izobraževanja odraslih glede na strateške opredelitve in mednarodne trende. Pri obravnavi vključenosti v izobraževanju odraslih bodo upoštevani sociodemografski vidiki, zaposlitveni položaj, vrsta izobraževanja (formalno in neformalno), namen in razlogi za izobraževanje, drugi načini učenja ter trajanje izobraževanja.

Po uvodni predstavitvi aktualnosti problema preučevanja vzorcev izobraževanja odraslih sledi drugi del – metodologija in opis raziskave. V tem delu so opredeljene značilnosti metodološkega pristopa, vzorčenja, postopek primerjanja, uteževanja podatkov in nekatere temeljne pojme, ki se uporabljajo v poročilu.

Temu sledi obravnava dejavnosti odraslih v izobraževanju po sociodemografskih značilnostih in nekaterih značilnostih dela. Preučili bomo, koliko slovenska realnost vključenosti v izobraževanju odraža mednarodne in nacionalno zastavljene cilje in smernice ter katere so tiste skupine, ki so najbolj oziroma najmanj aktivne v izobraževanju. Podana bo tudi časovna analiza stopnje vključenosti v izobraževanju in tam, kjer je mogoče, bodo prikazani podatki, ki so bili pridobljeni v času družbenih, gospodarskih, političnih in nekaterih drugih sprememb (1998), pred tem obdobjem (1987) in po njem (2004).

V središču pozornosti četrtega dela je vključenost odrasle slovenske populacije v programe formalnega in neformalnega izobraževanja. Zanimalo nas bo predvsem, kateri so dejavniki, ki povzročajo največjo neenakost pri dostopu do formalnega in neformalnega izobraževanja.

V petem poglavju je prikazano trajanje izobraževanja glede na spol, starost, vir financiranja izobraževanja in zaposlitveni položaj anketiranih, v šestem poglavju pa je podana analiza dejavnikov, ki pripomorejo k razvoju priložnostnega učenja. Gre za prvo predstavitev nekaterih dimenzij priložnostnega (aformalnega) učenja, saj so nam dosedanje raziskave omogočile le vpogled v stanje formalnega in neformalnega izobraževanja.

V naslednjem vsebinskem sklopu so obdelani motivi za udeležbo v programe formalnega in neformalnega izobraževanja ter ovire, ki udeležbo preprečujejo. Tudi ta obravnava izpostavlja nekatere socioskupinske in zaposlitvene značilnosti, ki nekaterim predstavljajo spodbudo, drugim pa oviro pri izobraževanju.

V zadnjem delu so povzete temeljne ugotovitve, ki so sestavni del širšega spremljanja strateških ciljev izobraževanja odraslih do leta 2006. Sledijo priloženi viri in uporabljena literatura.

2 METODOLOGIJA IN OPIS RAZISKAVE

Mag. Marko Radovan

V pričujočem poglavju bomo opisali metodologijo raziskave, anketni vprašalnik, ki smo ga uporabili za zbiranje podatkov o udeležbi odraslih v izobraževanju in vzorec.

2.1 Predstavitev raziskave

Raziskava »Družbeno skupinski vplivi udeležbe odraslih v izobraževanju odraslih« je bila izpeljana poleti 2004, na reprezentativnem vzorcu prebivalcev Slovenije starih od 16 do 65 let.

Raziskava je deloma nadaljevanje raziskave Vključenost prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, ki je leta 1998 potekala v sklopu nacionalne raziskave z naslovom Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju. Ta projekt pa je bil del Mednarodne raziskave pismenosti odraslih (IALS - International Adult Literacy Survey) v katero je bila Slovenija vključena skupaj z drugimi dvajsetimi državami. Na podlagi spoznanj v raziskavi IALS se je leta 2002 izvedla raziskava Pismenost in življenjske spretnosti odraslih (ALL - Adult Literacy and Lifeskills Survey), ki jo koordinirajo na statističnem uradu v Kanadi (Statistics Canada) in v kateri je bilo udeleženo 6 držav. Na podlagi te raziskave je oblikovan tudi instrument raziskave »Družbeno skupinski vplivi udeležbe odraslih v izobraževanju odraslih«.

2.2 Opis anketnega vprašalnika

Podatke o udeležbi v izobraževanju so bili zbrani po metodi CATI– računalniško podprto telefonsko anketiranje¹. Uporabljen je bil anketni vprašalnik, ki je bil primarno razvit v okviru

¹ angl. "Computer Assisted Telephone Interviewing". Izvajalec anketiranja je bilo podjetje CATI - Trženjske, Medijske, Družbene raziskave in Svetovanje d.o.o.

mednarodne raziskave »Pismenost in življenjske spretnosti odraslih« (ALL). Za prevod in priredbo vprašalnika smo se (s privolitvijo avtorjev) odločili zaradi možnosti primerjave pridobljenih podatkov z mednarodnimi. Kjer je bilo to mogoče, smo ohranili primerljivost vprašanj z vprašanji prejšnjih raziskav udeležbe v izobraževanju odraslih (Jelenc, 1989, Mohorčič Špolar idr., 2001). Pri večini vprašanj je bilo mogoče to povezavo ohraniti, morebitne razlike med starimi in novimi vprašanji pa so navedene v besedilu posameznega poglavja.

Vprašalnik je sestavljen iz sedmih sklopov in sicer:

- Splošni podatki
- Podatki o delu
- Pisne prakse pri delu
- Izobraževanje
- Branje in računanje v vsakodnevnem življenju
- Informacijska in komunikacijska tehnologija
- Podatki o gospodinjstvu

Poznavanje splošnih podatkov omogoča identificiranje različnih podskupin odraslih glede na njihove razlike v vključenosti v izobraževanje odraslih. V tem sklopu se sprašuje po spolu, starosti, zakonskem stanu in doseženi izobrazbi.

Sklop »Podatki o delu« nam daje podatke o povezanosti udeležbe v izobraževanju in različnimi značilnostmi odraslih. Prejšnje raziskave so pokazale, da zaposlitveni položaj (zaposleni, brezposelni, itd.) in položaj pri delu (vodilni-nevodilni) pomembno vpliva na udeležbo v izobraževanju odraslih. V tem sklopu je 16 vprašanj, ki zajemajo zaposlitveni položaj anketiranca in podrobno opisujejo značilnosti posameznikovega dela, ki ga opravlja.

Vprašanja v poglavju »Pisne prakse pri delu« zajemajo pisne spretnosti, ki jih odrasli uporabljajo pri delu. Poudarek je na numeričnih in pisnih spretnostih. Temeljni namen tega sklopa vprašanj je opazovati povezanost uporabe različnih pisnih praks in pismenosti (samo v mednarodni raziskavi) in ugotavljati povezanost le-teh z vključenostjo v izobraževanje odraslih. V sklopu so štiri vprašanja.

Poglavje »Izobraževanje« je sestavljeno iz 19 vprašanj in predstavlja osrednji del vprašalnika in omogoča zbiranje podatkov o izobraževanju odraslih in mladine. V tem poglavju se ugotavlja različne oblike formalnega, neformalnega in 'priložnostnega učenja'. Anketiranci so lahko navedli eno formalno in tri neformalna izobraževanja, ki so se ga udeležili v obdobju enega leta do začetka raziskave. Poleg tega pa se beleži tudi razloge zaradi katerih so se

osebe udeležile izobraževanja, finančne vire, trajanje izobraževanja ter ovire, ki so udeležbo v izobraževanju onemogočile. Slovenska različica vprašalnika vsebuje tudi vprašanje o pogojih pod katerimi bi se odraslih udeležili izobraževanja v prihodnosti.

V poglavju »Branje in računanje v vsakodnevem življenju« se opisuje splošne pisne prakse. Namen tega poglavja je podoben ugotavljanju pisnih praks, ki jih posameznik uporablja pri delu. Sklop je sestavljen iz šestih vprašanj, beleži pa se predvsem štiri vidike pisnih praks (Barr-Telford, Smith, Williams in Kastberg, 2000):

- pojavljanje – kako pogosto se posameznik ukvarja z določeno aktivnostjo
- vključenost – čas, ki ga posameznik porabi za določeno aktivnost
- pomen – pomembnost te aktivnosti
- raznolikost – s koliko različnimi besedili se posameznik srečuje

V razdelku »Informacijska in komunikacijska tehnologija« se zajema zmožnost posameznika uporabe obstoječih, novih in razvijajočih se tehnologij z namenom, da bi bili bolj uspešni v poklicnem in zasebnem življenju. Poglavje je sestavljeno iz šestih vprašanj, ki pokrivajo naslednja področja: splošna uporaba komunikacijske tehnologije, uporaba računalnika za različne namene in v različnih kontekstih (doma, v službi,...), zaznane koristi računalnika na osebem in poklicnem področju.

»Podatki o gospodinjstvu«. V tem poglavju so zajeti osnovni podatki o velikosti in dohodkih gospodinjstva. Predpostavlja se, da ti dejavniki vplivajo na možnosti vključevanja v izobraževanje odrasli oz. sta medsebojno povezana.

2.3 Pilotna raziskava

Glavni namen pilotnega testiranja vprašalnika je bilo ugotoviti morebitne pomanjkljivosti vprašanj in oceniti čas anketiranja (ta je bil predvsem izhodišče za ocenitev časa in sredstev potrebnega za izvedbo glavnega anketiranja). Pilotna raziskava je potekala aprila 2004 na vzorcu 150 oseb v starosti 16-65 let. Anketiranje so opravili usposobljeni anketarji po metodi CATI – računalniško podprtega telefonskega anketiranja. Povprečna dolžina ankete je bila 26,3 minute, dolžina trajanja po sklopih pa:

- Splošni podatki: 3,3 minute
- Podatki o delu: 3,1 minute
- Pisne prakse pri delu: 3,9 minute
- Izobraževanje: 8,1 minute

- Branje in računanje v vsakodnevnem življenju: 2,8 minute
- Informacijska in komunikacijska tehnologija: 3,5 minute
- Podatki o gospodinjstvu: 1,6 minute

Na podlagi distribucije odgovorov in pripomb anketarjev smo oblikovali končen vprašalnik.

2.4 Izbor vzorca

Ciljna populacija raziskave so bili prebivalci Slovenije v starosti od 16 do 65 let. V postopkih vzorčenja je bila zagotovljena reprezentativnost po naslednjih kazalcih: spol, starost, izobrazba in statistična regija. Anketiranih je bilo 2809 oseb.

2.5 Vzorčenje

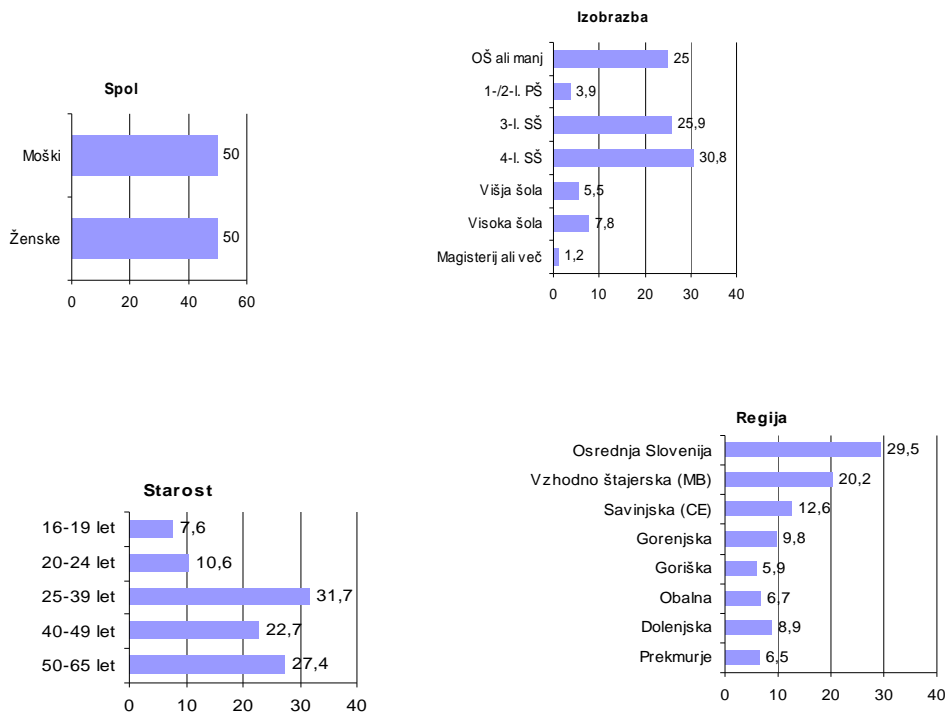
Vzorec raziskave je bil izbran iz seznama vseh fiksnih telefonskih števil iz telefonskega imenika. Vzorčni okvir je bil strukturiran glede na regionalno sestavo po dvanajstih statističnih regijah. Dejanski vzorec je iz vzorčnega okvirja izbran sistematično (po metodi koraka). Uporaba takšnega načina vzorčenja omogoča maksimalno reprezentativne vzorce in maksimirane stopnje odgovorov.

Druga raven, na kateri se je skrbelo za kvaliteto vzorca, je v samem izboru ciljne osebe v gospodinjstvu. Ciljna oseba v gospodinjstvu se je izbirala po načelu zadnjega rojstnega dneva. Iz prakse telefonskega anketiranja je znano, da na telefonske ankete raje odgovarjajo ženske in so tudi bolj pogosto doma. Zato se pri telefonskem anketiranju pogosto zgodi, da je po anketiranju v anketiranem vzorcu nadpovprečno število žensk. To razmerje se popravi tako, da se pri določenem odstotku anket pri vstopu v gospodinjstvo išče kot ciljno osebo moškega, ki je zadnji praznoval rojstni dan. Na ta način se v vzorec pridobi približno polovico moških in polovico žensk, kar je skladno s populacijsko spolno strukturo.

Struktura vzorca je prikazana v spodnji sliki (v odstotkih).

Slika 2.1 Sestava vzorca glede na spol, starost, izobrazbo in regijo²

² 1-2 letne poklicne šole, 3-letne srednje šole, 4-letne srednje šole

2.6 Uteževanje – poststratifikacija

Realiziran vzorec v raziskavah, še posebno takrat, ko se ne uporabljajo kvotni vzorci, ne odražajo populacijske strukture. To je običajna situacija, ki se zgodi zaradi različnih stopenj privolitev med podskupinami v populaciji - ponavadi so stopnje privolitve nižje med moško populacijo, med tistimi z nižjo stopnjo izobrazbe, med delovno aktivnimi. Pogosto pa obstajajo tudi razlike glede na geografske spremenljivke.

Za spremenljivke v procesu uteževanja je običajno uporabljen izraz margina. Ta način je zelo enostaven, ko imamo le eno margino, kjer moramo paziti na reprezentativnost, ampak stvar postane bolj zapletena, ko je uporabljenih več margin. Za uteževanje z večimi marginami se uporablja postopek imenovan Raking (ali RIM Weighting). Postopek se ponavlja - kaže na to katere spremenljivke imajo največje razlike med vzorcem in populacijsko strukturo, prilagaja vzorec z uporabljeno metodo uteževanja opisano zgoraj v tekstu. Postopek je večkrat uporabljen, dokler ni dosežena želena natančnost/točnost.

Ponavadi so uporabljene margine kot spol, starost, tip naselja. Pri oblikovanju uteži so bile uporabljene sestavljene/združene margine, To pomeni, da v primeru spola in starosti, ne uporabljamo dveh margin, ampak eno, ki je sestavljena iz vseh odstotkov v kontingenčni tabeli spremenljivk med spolom in starostjo.

Pri oblikovanju dokončnega nabora subjektov za obdelavo podatkov smo iz analize izključili dijake in študente oziroma tiste anketirance, ki so se še vedno šolali v sklopu rednega, formalnega izobraževanja. Takih je bilo 352 oseb ali 12,5 % vzorca. To pomeni, da šteje končno število odraslih v raziskavi 2457 oseb, kar predstavlja 87.5 % začetnega vzorca.

2.7 Opredelitev nekaterih pojmov

Participacija ali udeležba v izobraževanju odraslih je opredeljena kot sodelovanje odraslih, starih od 16 do 65 let v enem ali več organiziranih učnih dogodkih, na kakršnem koli področju izobraževanja v zadnjih dvanajstih mesecih, ki ni bil del rednega šolanja.

Dejavni udeleženci v izobraževanju so tisti, ki so odgovorili, da se izobražujejo ali da so se v referenčnem letu izobraževali. Med dejavne ne štejemo tiste odrasle, ki so se izobraževali skupaj manj kot 6 ur.

Morebitno dejavni odrasli so tisti, ki so odgovorili, da se zdaj ne izobražujejo ali da se v zadnjem letu niso izobraževali, vendar bi se želeli izobraževati, če bi imeli za to možnosti.

Nedejavni odrasli so tisti, ki se ob anketiranju ali v zadnjih dvanajstih mesecih niso želeli udeležiti nobenega izobraževalnega programa.

Formalno izobraževanje odraslih je tisto, ki privede do formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, kot je dosežena stopnja izobrazbe. Pri navajanju programov formalnega izobraževanja so anketiranci v raziskavi lahko izbirali med programi za pridobitev doktorata ali magisterija (specializacije), pridobitev diplome na fakulteti, visoki ali višji šoli, pridobitev spričevala na štiri ali petletni srednji šoli, triletni poklicni šoli ali eno- oziroma dveletni poklicni šoli ter pridobitev spričevala na osnovni šoli.

Neformalno izobraževanje odraslih ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza, oziroma višje izobrazbene stopnje, temveč zadovoljitvi nekaterih drugih, pogosto neposrednih interesov in potreb odraslih. Med neformalne programe smo uvrstili vse organizirane izobraževalne programe, ki niso bile del formalnega šolanja.

3 DEJAVNOSTI ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU PO SOCIODEMOGRAFSKIH ZNAČILNOSTIH IN NEKATERIH ZNAČILNOSTIH DELA

mag. Jasmina Mirčeva

Na Lizbonskem vrhu so si članice EU zastavile ambiciozen cilj, po katerem naj bi Evropsko gospodarstvo in družba do leta 2010 postala najbolj konkurenčna in dinamična na svetu. Ta cilj po navedbah Evropske komisije se lahko uresniči, če sta gospodarstvo in družba temelječa na znanju, če podpirata trajnostni razvoj z oblikovanjem več in bolj kakovostnih delovnih mest in z oblikovanjem učinkovitih socialnih politik (Evropska komisija 2001a, 5). Ne glede na to, da so nekateri analitiki skeptični do uresničevanja tega cilja v zastavljenem roku, je očitno, da se evropske države razvijajo v to smer. V Memorandumu o vseživljenjskem učenju se izpostavlja, da so glavni argumenti (razlogi) za oblikovanje na znanju temelječe družbe: večji dostop do najnovejših informacij in znanja, višja motivacija in spretnosti, ki se uporabljajo za dobrobit posameznika in skupnosti, ter vse večja samostojnost ljudi pri načrtovanju svojega življenja. Gre za aktivni odnos posameznika v vse bolj kulturno, etnično in lingvistično diverzificirani družbi (Memorandum o vseživljenjskem učenju, 2000).

Prehod v 'na znanju temelječega gospodarstva' pa nalaga razvijanje socialnih strategij in dejavnosti za reševanje specifičnih problemov, vzpostavljanje ravnovesja med ponudbo in povpraševanjem ter pridobivanje novih spretnosti. Evropski aktivacijski diskurz ima tri ključne sestavine: aktiviranje gospodarstva, posameznega zaposlenega in družbene blaginje.

Uspešnost aktiviranja gospodarstva je odvisna od uvajanja in artikulacije nove tehnologije, zagotavljanja ekonomske in monetarne stabilnosti ter spodbujanja podjetništva;

Aktiviranje zaposlenih se nanaša na prilagajanje 'tehničnih' spretnosti in psiholoških lastnosti gospodarskim in družbenim trendom;

Aktiviranje socialne blaginje pa spodbuja mobilnost (uravnoveženost) med različnimi socialnimi pozicijami. (A. Pasqual, 2002)

V središču diskurza o aktivnosti je koncept vključenosti (družbene kohezije). Koncept vključenosti zajema tako gospodarsko kot družbeno vključenost. Nove metode proizvodnje in organizacije dela, ki jih je Castells (po Pasqualu, 2002) označil kot kazalnike mrežne družbe, predpostavljajo pridobivanje individualnih spretnosti, ki se ne reducirajo izključno na tehnično znanje, temveč zajemajo tudi druge aspekte posameznikovega življenja, npr.

fleksibilnost, komunikativnost in določene psihološke attribute. In obratno, v skladu s sodobnim konceptom razumevanja aktivnosti postaja boj proti socialni izključenosti predmet permanentnega izobraževanja in usposabljanja.

Evropska komisija podpira vseživljenjsko učenje kot ključ za zagotavljanje socialne integracije in za doseganje enakih možnosti. V skladu z Memorandumom o vseživljenjskem učenju pa naj bi inkluzivna družba ponudila enake možnosti dostopa do učenja vsem ljudem skozi celo življenje. Posebna pozornost naj bi bila namenjena marginaliziranim (ranljivim) skupinam, katerim je dostop do trga dela otežen. Kot taki so na širši evropski ravni opredeljeni: ženske, starejši ljudje in zaposleni, ki opravljajo delo z nizko kakovostjo (Evropska komisija, 2001c, 80). V dokumentu 'Konkretni cilji za prihodnost sistemov izobraževanja in usposabljanja' (Poročilo Sveta za izobraževanje Evropskemu svetu, po Pasqualu, 2002 6, 7) se izpostavlja, *da 'možnost za nenehno obnavljanje znanja in spretnosti v vsem življenju postaja dejavnik ključnega pomena pri premagovanju socialne izključenosti. Sistem izobraževanja in usposabljanja naj bi prav z zagotavljanjem struktur in mehanizmov za odpravljanje diskriminacije na vseh ravneh pripomogel k ustvarjanju globalne družbe. Posebna pozornost pri izobraževanju pa je treba nameniti posebej ranljivim skupinam'.*

Za lažje merjenje socialne vključenosti in izključenosti je Socialni svet Evrope sprejel kazalnike za opazovanje stanja v državah članicah. Vzporedno s tem se razvijajo kazalniki za merjenje stopnje vključenosti v izobraževanju. To so sicer splošni indikatorji, ki so podlaga za razvoj bolj specifičnih strategij in spodbud za vseživljenjsko učenje posameznih držav članic. Strategije posameznih držav pa naj bi upoštevale nacionalne prioritete za povečanje vlaganj v človeške vire. Tako je tudi v Sloveniji nastala Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih do leta 2010. Resolucija temelji na aktivnem vključevanju odraslih v družbi znanja, ki je nujni pogoj za uspešen razvoj gospodarstva in uveljavljanja demokracije. Predpogoj za njegovo uresničevanje pa je omogočiti čim večjemu številu odraslih prebivalcev vključevanje v vseživljenjsko učenje.

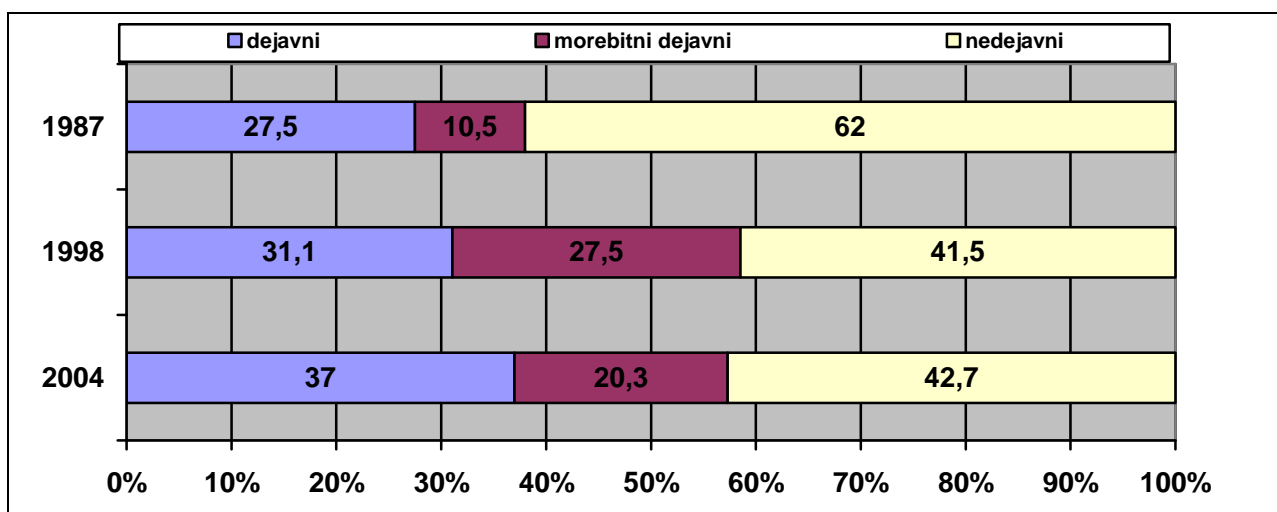
V tem segmentu bomo skušali ugotoviti, ali in koliko sledi vključenost odraslih v izobraževanje v Sloveniji širšim evropskim smernicam in trendom na tem področju, kakšna je zastopanost podpopulacij v izobraževanju v državi ter kakšna pozornost se namenja marginaliziranim skupinam oziroma tistim, ki so se v preteklosti manj udeleževali izobraževalnih procesov. Preučili bomo tudi, kako poteka izobraževanje znotraj trga dela. Časovna primerjava sedanjih podatkov (leto 2004) s tistimi z leta 1987 in 1998 pa bo pokazala, kakšni so in ali so sploh prepoznavni učinki sodobnih ukrepov (predlogov) na ravni celotne populacije kot tudi na ravni posameznih ciljnih skupin.

Namen te analize ni neposredno prikazati uresničevanje/neuresničevanje zastavljenih ciljev Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Sloveniji do leta 2010, temveč preveriti gibanja in spremembe na tem področju. Temeljni inštrument je pri tem vprašalnik, ki izhaja predvsem iz mednarodnega vprašalnika, ki ga je pri pripravi vodil Statistični urad iz Kanade (Statistics Canada). Ta pa obravnava udeležbo odraslih v izobraževanju v daljšem časovnem obdobju, kot ga je predvidevala omenjena Resolucija (ta predvideva merjenje stopnje vključenosti v izobraževanju v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem). Zato je direktna primerjava onemogočena. V skladu z mednarodno opredelitvijo je participacija ali udeležba odraslih v izobraževanju sodelovanje odraslih v enem ali več organiziranih učnih dogodkov, ki trajajo več kot pet ur na leto na kakršnemkoli področju izobraževanja.

Pri merjenju vključenosti smo ponovno upoštevali modalitete: dejavni udeleženci v izobraževanju, morebitno dejavni in nedejavni v izobraževanju, ki so bile obravnavane tako v prejšnjih analizah kot tudi v mednarodni raziskavi o pismenosti odraslih (ang. Adult Literacy Survey, 2001).

Slika 3.1 Obrazci dejavnosti odraslih v izobraževanju, leta 2004, 1998 in 1987 v odstotkih (vsi odrasli)

n = 2457

Leta 2004 prevladuje v Sloveniji skupina odraslih, ki so izobraževalno nedejavni, sledi skupina dejavnih, najmanj pa je morebitno dejavnih. Vključenost odrasle populacije v organiziranih izobraževalnih oblikah z leti narašča. V primerjavi z letom 1998 se je leta 2004 ta zvišala za šest in glede na leto 1987 za skoraj deset odstotnih točk. Če upoštevamo mednarodno klasifikacijo o vključenosti odraslih v izobraževanju, ki je bila narejena že leta 1998, bi se Slovenija leta 2004 znašla v spodnjem delu skupine držav z zmerno stopnjo

vključenosti v izobraževanje. S to uvrstitvijo bi Slovenija presegla najnižjo vključenost, ki jo je pokazala v letu 1998, ter je praviloma značilna za države, za katere se predpostavlja, da koncept vseživljenjskosti učenja ni množično sprejet.³ (Literacy in the Information Age, OECD, Statistics, Canada, 2000).

Kljub temu, da neposredne primerjave med stanjem v Sloveniji in preučevanimi državami leta 2004 nismo mogli narediti, je časovna primerjava pokazala trend naraščanja udeležbe v izobraževanju. Ta pa je tudi danes še vedno precej nižja od zaželene, ki jo dosegajo skandinavske države, za katere je značilno, da je koncept vseživljenjskosti učenja sprejet med večinskim delom prebivalstva.

Delež morebitno dejavnih odraslih v izobraževanju v obravnavanih treh časovnih obdobjih v Sloveniji izrazito varira. Leta 2004 zajema dobro petino populacije odraslih, kar je skoraj dvakrat več kot leta 1987 in za dobrih sedem odstotnih točk manj kot leta 1998. Ta porazdelitev odgovorov kaže, da je tudi v zadnjem preučevanem obdobju precej takih, ki se ne izobražujejo, čeprav bi si to želeli, če bi za to imeli možnosti. Še bolj zaskrbljujoča je ugotovitev, da se je delež morebitno dejavnih nekoliko znižal na račun tistih, ki se v dvanajstih mesecih pred anketiranjem niso izobraževali in hkrati niso bili za to zainteresirani. Pri tem je treba poudariti, da je skupina nedejavnih v izobraževanju največja v vseh preučevanih obdobjih: pred, v času in po gospodarskih, političnih, družbenih in drugih spremembah.

Relativno konstanten in visok delež neaktivnih v izobraževanju odraslih ni v skladu s konceptom družbene vključenosti, ki ga zastopa Evropska Unija ter se nanaša na vključenost v najširšem smislu vseh državljanov, na državljanske in politične pravice ter dolžnosti, ki bi jih morali uživati vsi prebivalci, ne le v formalnem smislu, temveč v vsakdanjem življenju. Ta koncept se nanaša na večjo vključenost v javni prostor kot tudi na vseh izobraževalnih ravneh. Giddens ob tem poudarja, da je potrebno pomagati vsem odraslim brez osnovnih znanj in izobrazbe, da jih pridobijo; tistim z zastarelimi znanji, da jih osvežijo, ter poroditi zaupanje vsem, ki imajo zaradi dolgotrajne brezposelnosti ali iz drugih razlogov nizko

³ V prvo skupino so bile uvrščene države, kjer je bila vključenost v izobraževanju odraslih 50- in več odstotna (Švedska, Danska, Finska). Stopnja vključenosti v izobraževanju odraslih v drugi skupini je bila približno 40% (Nizozemska, Kanada, Avstralija, ZDA, Švica, Velika Britanija). V tretjo skupino so bile uvrščene države, kjer je bila udeležba v izobraževanju odraslih nižja kot 35% (Poljska, Portugalska, Čile, Madžarska, Belgija, Irska, Češka, Slovenija).

zaupanje (Giddens, A., 2000). Ljudje brez ustreznih znanj in spretnosti imajo petkrat več možnosti, da ostanejo brez dela, kot tisti, ki so visoko strokovno usposobljeni.

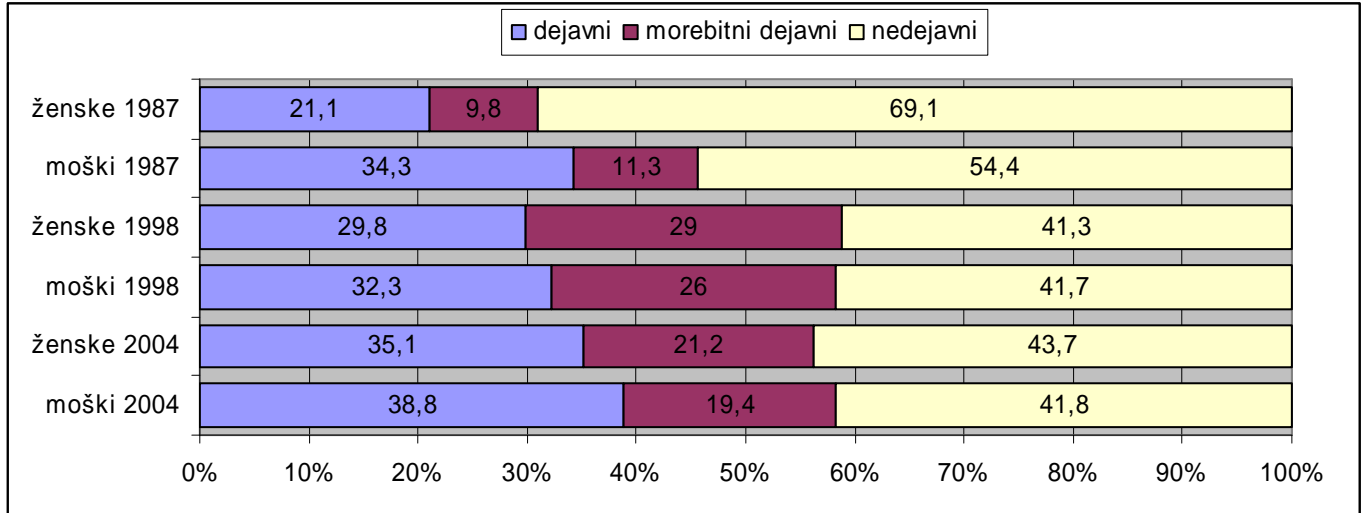
Potemtakem ni slučaj, da Tony Blair poudarja tri glavne smernice britanske vlade: izobraževanje, izobraževanje in izobraževanje. Tudi Evropska komisija (2000) poudarja pomembnost razvijanja spretnosti, povečevanja adaptibilnosti in kompetentnosti ter zmanjševanja socialne izključenosti. Po Lizbonskem vrhu pa se je prioriteta delovanja Evropske Unije spremenila, iz zmanjševanja brezposelnosti k povečevanju zaposljivosti (Pochet 2001). Zato so tudi temeljni cilji Unije predvsem usmerjeni k zviševanju zaposlovanja oziroma pomoč posebej ranljivim skupinam z vidika zaposlovanja. (Evropska komisija, 2001b).

V Skladu s tem izhodiščem Evropske unije bomo v nadaljnji analizi preučili, ali in koliko slovenska država podpira enakomerno vključenost v izobraževanju odraslih in katere so izločene oziroma najmanj dejavne skupine v izobraževanju.

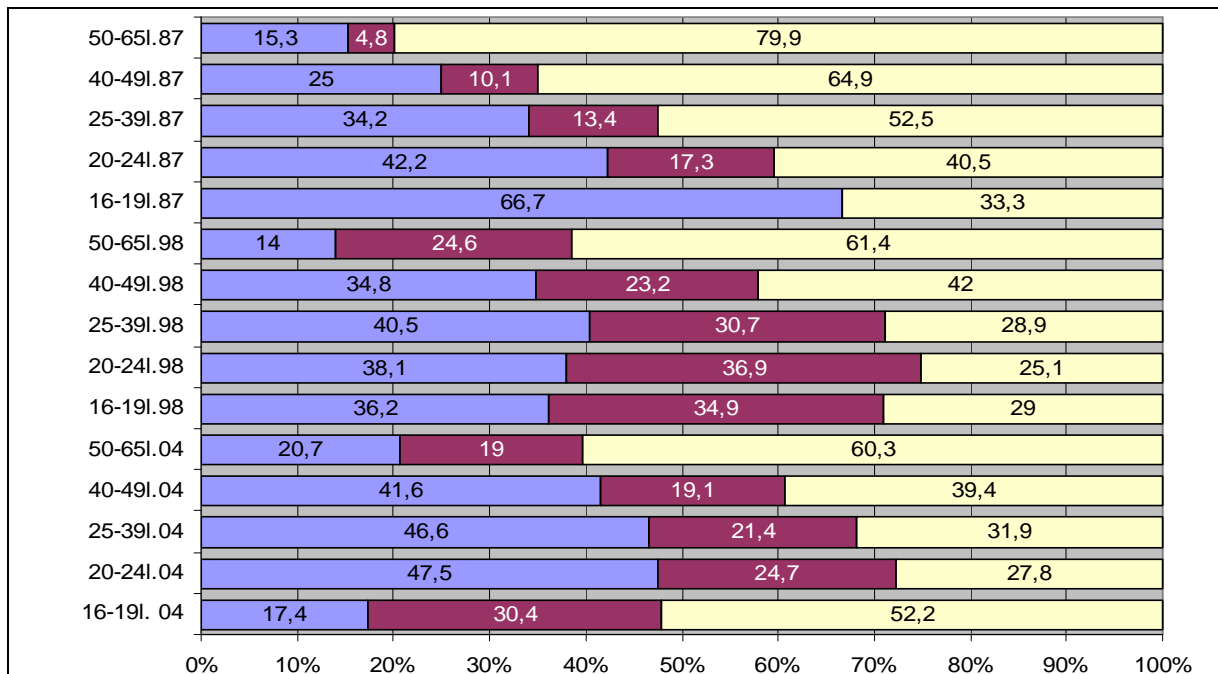
Slika 3.2 Izobraževalna dejavnost odraslih glede na sociodemografske značilnosti, leta 1987, 1998 in 2004, v odstotkih

a) Spol

n= 2455

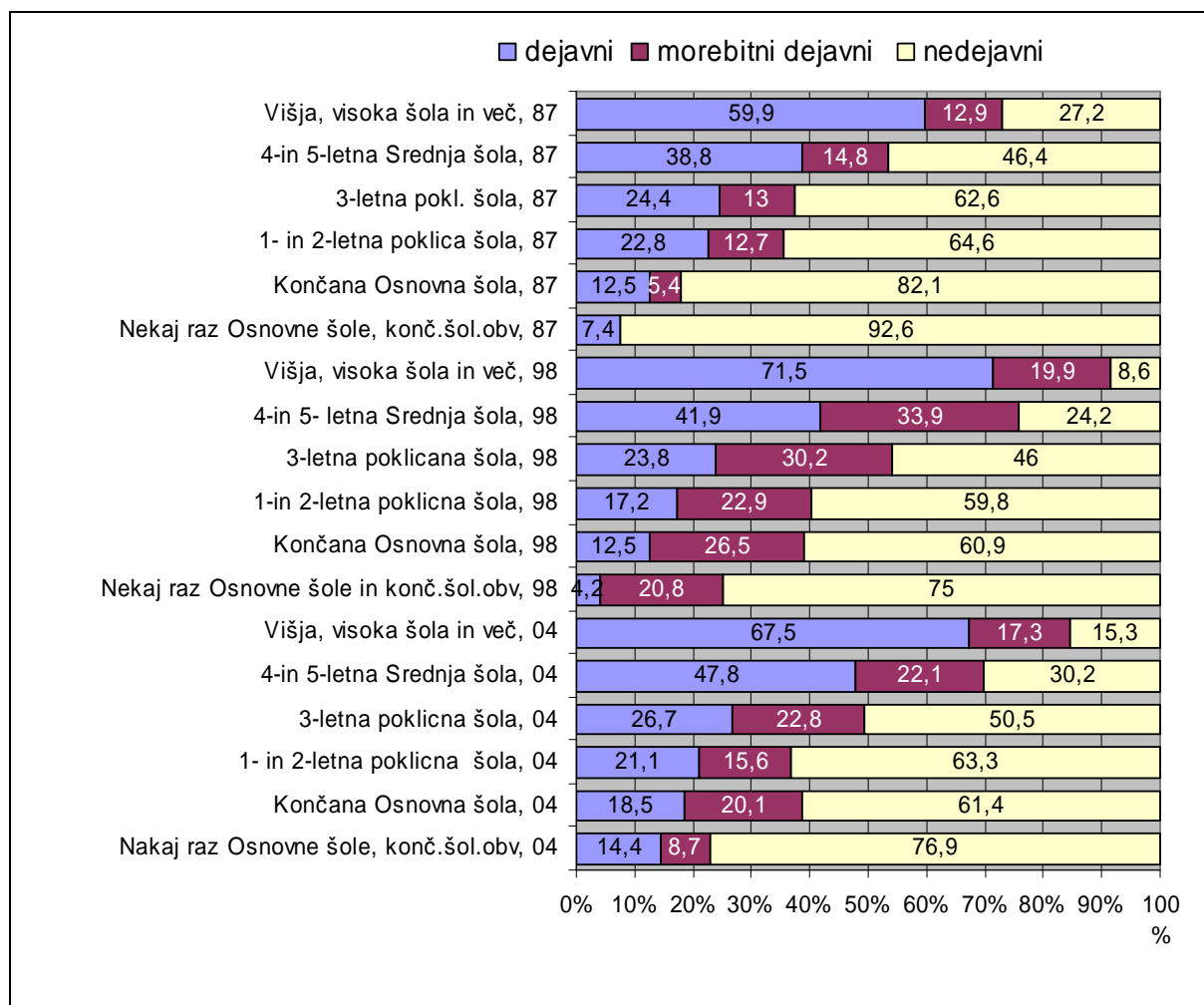
b) Starost

n= 2452

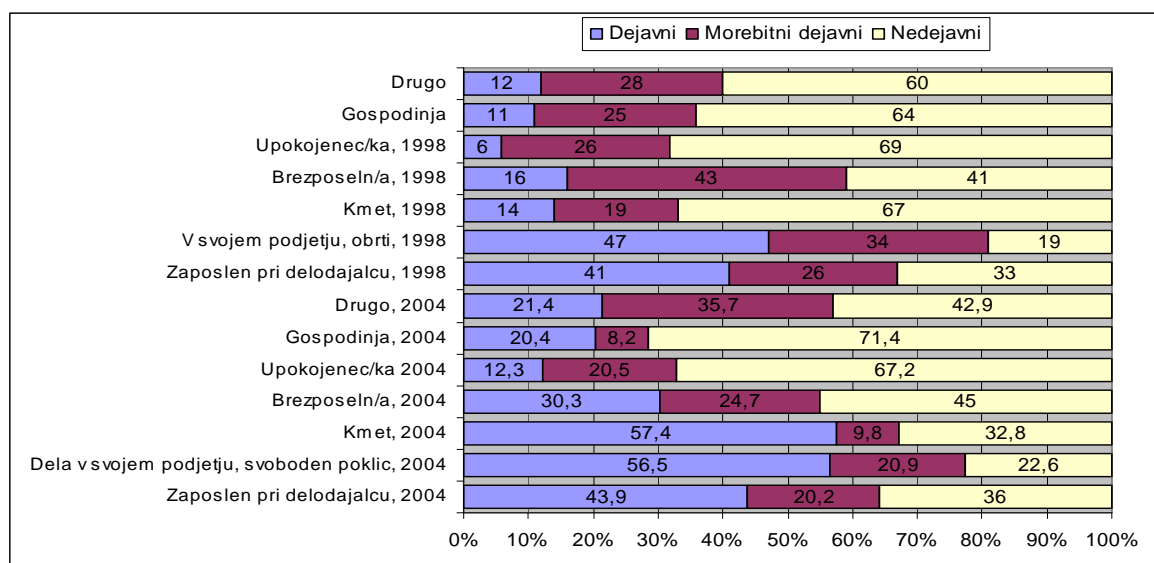

c) Izobrazba

n=2455

č) Zaposlitev

n= 2451

S pomočjo logistične regresijske analize smo ugotovili, da sta imela leta 2004 pri pojasnjevanju deleža vključenosti temeljno vlogo stopnja izobrazbe in starost. V primerjavi s temi parametri sta zaposlitveni status in spolna pripadnost populacije manj vplivna dejavnika udeležbe. Pri profiliranju vloge in učinka posameznih spremenljivk začnemo z najpomembnejšimi.

Že nekajkrat doslej smo potrdili izrazito statistično povezanost med dosežki formalnega izobraževanja odraslih in vključenostjo v izobraževanje. Tudi zadnja analiza ni izjema ($p = 0,000$ za leto 2004) in je še enkrat potrdila pravilo, da je končana 4- in 5- letna srednješolska izobrazba meja, ob kateri se delež vključenosti dvigne nad povprečje v populaciji. Dejavnost odraslih se tokrat giblje med deležem aktivnih s končanimi štiri razredi osnovne šole in končano šolsko obveznostjo 14,4% do aktivnega deleža tistih z zaključeno višješolsko izobrazbo in več 67,5%; Velja tudi obratno - neaktivnost in nemotiviranost sta najizrazitejša v skupini z zaključenimi štiri razredi osnovne šole in končano šolsko obveznostjo in najnižja v kategoriji z doseženo višješolsko izobrazbo in več – razpon se izraža v 62 odstotnih točkah. Največ morebitnih udeležencev je pri odraslih s 3 – letno poklicno šolo in 4 – in 5 – letno srednjo šolo ter premosorazmerno upada pri odraslih z nižjo izobrazbo.

Pozitivna je ugotovitev, da se je delež dejavnih pri odraslih z najnižjo formalno izobrazbo leta 2004 zvišal, tako v primerjavi z letom 1987, kot tudi glede na leto 1998. Leta 2004 se je zvišala dejavnost tudi drugih skupin, izjema je le skupina najbolj izobraženih, pri kateri se je pokazala nižja izobraževalna aktivnost kot pred šestimi leti.

Razpon glede udeležbe med odraslimi z najvišjo in najnižjo doseženo formalno izobrazbo je najizrazitejši v letu 1998 – obdobje, za katerega so značilne kandidatura za vstop v EU, visoke družbene, politične in gospodarske spremembe, večja turbulentnost na trgu dela ter še nezadostno delujoče nove zakonske regulacije izobraževanja; razpon je nekoliko manjši leta 2004, najmanjše pa so razlike glede izobraževalnih dejavnosti odraslih med najbolj in najmanj izobraženimi kategorijami prebivalstva leta 1987. Manjše razlike v začetnem preučevanem obdobju se lahko pripišejo ne le politični in gospodarski ureditvi, ki sta spodbujali večjo enakost, višjo socialno varnost, manjšo turbulentnost na trgu dela, nižje statusne razlike in manjšo polarizacijo v družbi, temveč tudi nižji vsesplošni aktivnosti celotnega prebivalstva. Visoka neuskkljenost leta 1998 se v prihodnjem preučevanem obdobju nekoliko normalizira oziroma zmanjšuje, dejstvo pa je, da je razlika v vključenosti, ki jo determinira formalna izobrazba, še vedno najbolj indikativna v skupini sociodemografskih značilnosti. K zmanjševanju razlik med odraslimi glede stopnje izobrazbe morda prispeva tudi sprejet Memorandum o vseživljenjskem učenju, ki ob propagiranju enakih možnosti dostopa do učenja skozi celo življenje namenja posebno pozornost najmanj izobraženim kategorijam.

Opozoriti je treba, da se je leta 2004 zvišal delež neaktivnih v izobraževanju v primerjavi z letom 1998 pri vseh kategorijah, razen pri tisti z najvišjo doseženo stopnjo formalne izobrazbe. Do povečevanja nedejavnosti je med drugim prišlo tudi zaradi zmanjševanja deleža odraslih, ki so bili leta 1998 motivirani za izobraževanje in bi to storili, če bi imeli možnost za uresničevanje teh potreb. Ali nas ta ugotovitev lahko usmeri k sklepu, da večja turbulentnost, negotovost in manjša stabilnost delovnega mesta (značilna za to obdobje) zmanjšujejo pasivnost v izobraževanju? To so vsekakor potrdile nekatere razvite in visoko dejavne države, kot so npr. ZDA. Omenjeni razlogi pa ne morejo biti spodbuda in prizadevanje držav Evropske unije, ki si prizadevajo za politiko trajnostnega razvoja, večje socialne varnosti in skrbi za posameznika.

Starost kot skupinska značilnost in raven vključenosti v izobraževanje korelirata obratno sorazmerno – višja starost pomeni nižjo udeležbo v izobraževanju. Medtem ko je delež dejavnih v izobraževanju najvišji v delovno najbolj aktivnem obdobju (od 20 do 49 leta), po 50 letu izrazito upada. Več kot dvakrat manjša aktivnost odraslih v Sloveniji po prelomnici 50 let ni v skladu s podaljševanjem delovne in življenjske dobe v razvitih evropskih državah, kaže pa, da so delodajalci manj pripravljeni vlagati v razvoj višjih starostnih kategorij. Izobraževanje starejših odraslih pa ne smemo vezati le na zaposlitveni status, temveč tudi na nižjo udeležbo v izobraževalnih procesih, ki so namenjeni pridobivanju splošnega znanja in spretnosti ter osebnostnemu razvoju. Če upoštevamo dejstvo, da ima izobraževanje tudi socialno vlogo in da starejši odrasli, še posebej po upokojitvi, navajajo kot pereč problem socialne izolacije, se je treba vprašati, koliko se upoštevajo tudi nepoklicno usmerjeni aspekti izobraževanja v tem obdobju.

Nižja izobraževalna dejavnost v kasnejšem življenjskem obdobju je značilna ne le za Slovenijo, temveč tudi za druge razvite evropske države, ki se v zadnjih dvajsetih letih srečujejo s problemom staranja prebivalstva. Zato so nekatere države in regije, odličen primer je Wales, v svojih strategijah o vseživljenjskem učenju namenile posebne ukrepe populaciji po petdesetem letu starosti (Lifelong Learning Strategy to 2010, Wales, 2004). Ti ukrepi so po eni strani namenjeni revitalizaciji znanja in spretnosti starejših odraslih za potrebe trga delovne sile, po drugi strani večjemu udejstvovanju starejše populacije na vseh področjih življenja. Visoka neaktivnost populacije med 16 in 19 letom starosti, ki je zelo očitna na sliki, leta 2004 ni statistično pomembna. Zaradi nizkega števila enot v tem razredu govorimo o tendencah v zelo omejenem vzorcu, ki pa niso statistično značilne za celotno populacijo.

Delež 'čistih nedejavnih' je bil leta 1998 pri kategorijah od 20 do 39 leta nižji kot v zadnjem obravnavanem obdobju ter višji pri populaciji od 40 do 65 leta starosti. Neaktivnost

obravnanih kohort je bila leta 1987 višja kot v zadnjem obravnavanem obdobju. Ta rezultat je izraz splošne večje vključenosti odraslih v izobraževanje v zadnjem času, kaže pa tudi na pozitivni trend zmanjševanja razlik v izobraževanju med starostnimi razredi. Razpon med aktivnostjo posameznih kohort se znižuje. Delež morebitno dejavnih je bil leta 1998 višji na glede na leto 1987, in na vseh ravneh v primerjavi z letom 2004 prav tako večji.

Če bi nadaljevali z analizo **zaposlitvenega statusa prebivalcev** in z njegovim prispevkom k udeležbi v izobraževanju, bi za leto 2004 sklenili sledeče: izobraževalno najbolj aktivne kategorije so kmetje, zaposleni v svojem podjetju, oziroma obrti in nekoliko manj zaposleni pri delodajalcu; najmanj aktivni kategoriji sta tradicionalno upokoјenci in gospodinje ($p = 0,000$ za leto 2004). Brezposelni izkazujejo vmesno vrednost izobraževanja med delovno aktivno populacijo in onimi, ki so zunaj delovnega trga. Žal je med brezposelnimi največ izobraževalno nedejavnih, sledijo jim dejavni brezposelni, skoraj četrtina je takih, ki se niso izobraževali, bi se pa za to odločili ob ustreznih možnostih. V letu 2004 vsekakor izstopa izjemno visoka izobraževalna dejavnost kmečkega prebivalstva, ki je bila doslej z vidika izobraževanja obravnavana kot problematična populacija. Dejstvo je tudi, da imajo kmetje formalno izobrazbo, ki je relativno neugodna za sodelovanje pri izobraževanju. Lahko domnevamo, da k večji aktivnosti kmetov pripomorejo v precejšnji meri sprejemanje višjih standardov kakovosti kmetijskih izdelkov, ki jih nalaga Evropska Unija; prestrukturiranje tega področja, kar zahteva nova znanja in spretnosti; precejšnja finančna podpora, ki jo je deležno tudi izobraževanje, tako s strani države kot Evropske Unije.

Leta 1998 je bila porazdelitev drugačna. Zaposleni v svojem podjetju, obrti in tisti pri delodajalcu so pozitivno izstopali glede izobraževalnih aktivnosti, kot nezadostno je bilo opredeljeno izobraževanje kmetov, upokoјencev in gospodinj. Kljub temu, da je izobraževanje odraslih pri upokoјencih, gospodinjah in brezposelnih neustrezno, se je leta 2004 izobraževalna dejavnost tudi pri teh kategorijah skoraj podvojila. Skrb vzbujajoča pa je ugotovitev, da se je v zadnjem primerjanem obdobju hkrati zvišal tudi odstotek čistih nedejavnih pri vseh treh kategorijah. Zviševanje deleža skupin dejavnih ali nedejavnih pri gospodinjah, upokoјencih in brezposelnih se lahko razloži s precejšnjim zmanjševanjem deleža morebitno dejavnih. V primerjavi z letom 1998 se je leta 2004 zvišala tudi izobraževalna aktivnost skupine zaposlenih, bodisi v svojem podjetju in obrti bodisi pri delodajalcu.

Neposredne komparacije med opisanima dvema obdobjema in letom 1987 ni bilo mogoče narediti, ker je raziskava v tem letu ločevala med zaposlenimi, kmeti in drugimi. Toda tudi manj podrobna segregacija glede na zaposlitveni status leta 1987 kaže, da so delovno aktivni prebivalci dejavnejši v izobraževanju. Ta dejavnost je pa nižja zaradi splošne manjše

vklučenosti v izobraževanju. Očitna je tudi ugotovitev, da so v tem časovnem obdobju ozaveščenost in izobraževalne potrebe prebivalstva nižje, saj je bil delež tistih, ki so izrazili željo po učenju v prihodnosti, izrazito podpovprečen.

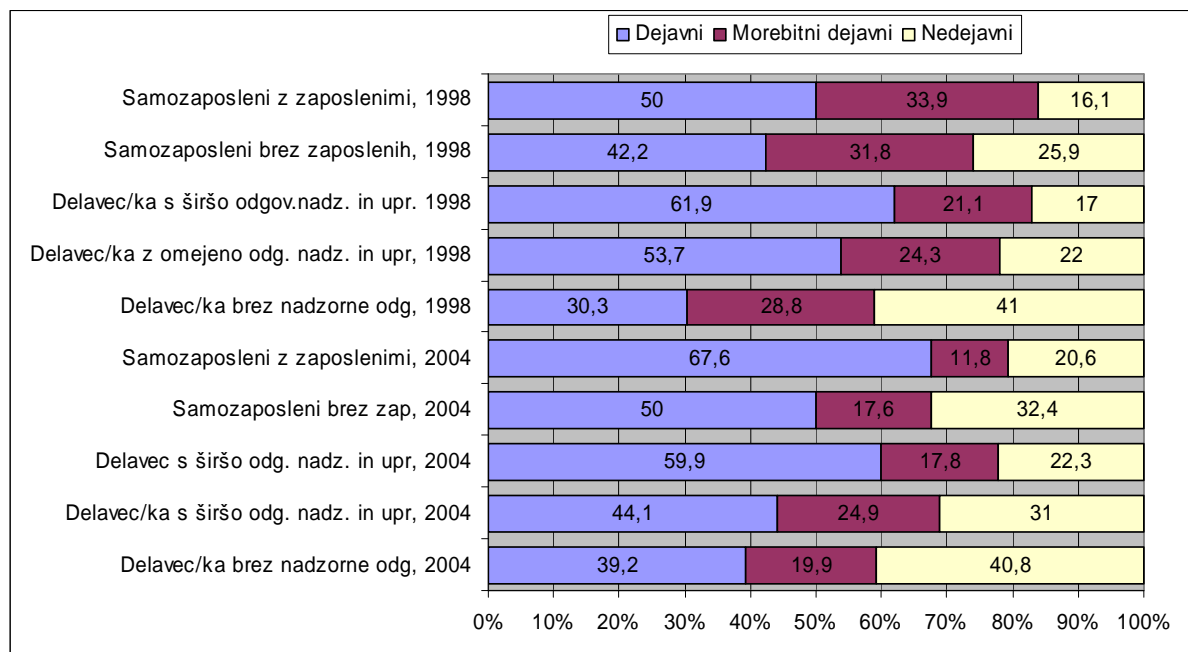
Za vsa obravnavana obdobja, pa lahko sklenemo, da aktivna udeležba na trgu dela pogojuje tudi več izobraževanja.

Glede na **spol** je v letu 2004 za ženski del populacije značilno, da poteka izobraževanje manj pogosto kot pri moških, da so izobraževalne potrebe redkeje uresničene in da je delež neaktivnih v primerjavi z moškimi nekoliko bolj izrazit. Razlike med spoloma glede vključenosti v izobraževanju niso tako pomembne, kot če bi upoštevali zaključeno izobrazbo in doseženo starost vprašanih, še vedno pa niso izraz popolne spolne enakosti. Že leta prej, ko je bila ugotovljena določena statistična povezanost med spolno pripadnostjo in participacijo v izobraževanju, je bilo konstatirano, da je ta izid pri ženskah posledica omejenega časa namenjenega izobraževanju, kar je rezultat usklajevanja vloge žensk v družini z zaposlenostjo (Ivančič 2001, 43). Predvidevamo lahko, da bi uvajanje fleksibilnejših oblik izobraževanja in učenja, ki bi bile manj odvisne od časovnih omejitev in bolj naravnane k možnostim žensk, rešitev problema nižje participacije te podskupine na izobraževalnem področju. Razlike glede izobraževanja žensk v zadnjem obdobju se niso bistveno spremenile v odnosu do leta 1998, se je pa vključenost žensk v izobraževanju nekoliko bolj povečala glede na leto 1987. Vendar je treba poudariti, da se je delež izobraževalno nedejavnih žensk glede na leto 1998 povečal za dobri dve odstotni točki, medtem ko je pri moških isti delež ostal skoraj nespremenjen.

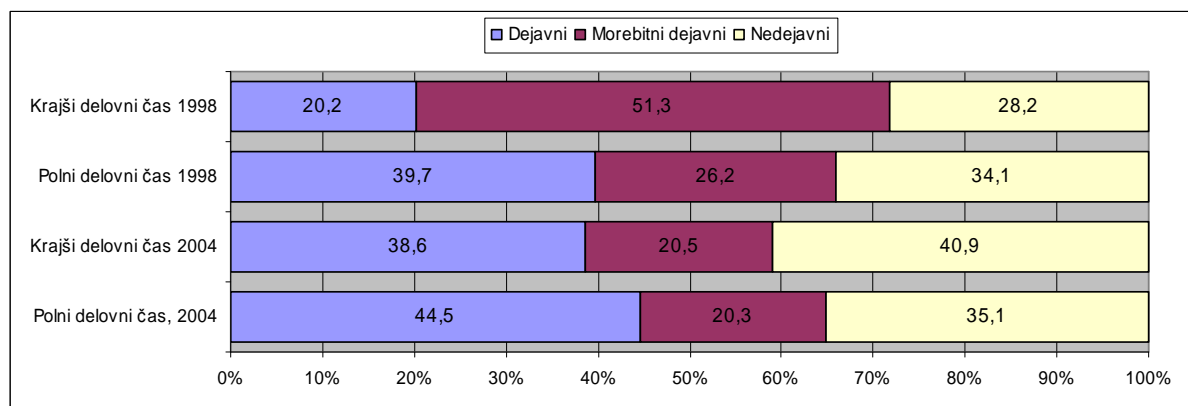
Dosedanje raziskave so pokazale, da večina odraslih dobi spretnosti in učne izkušnje pri delu (Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih 2001, Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih 1998). Dejstvo je, da sta tehnološki razvoj in globalizacija ekonomije spremenila značaj dela in zaposlovanja. Zaposlovanje je postalo manj stabilno in manj gotovo ter bolj odvisno od spretnosti, mobilnosti in adaptibilnosti posameznikov (Evropska komisija 2000, 13). Pri spodbujanju izobraževanja in usposabljanja obstajajo razlike v podpori delodajalcev, velikosti podjetij ali delovnega statusa. Mc Givney (1994, 1997) je ugotovila, da imajo nekateri zaposleni, npr. tisti s polovičnim delovnim časom, zaposleni, ki imajo manualne poklice in starejši delavci bistveno nižjo podporo delodajalcev glede učenja v primerjavi z ostalimi kategorijami. V nadaljevanju raziskave bomo skušali ugotoviti, kako vpliva delovni položaj, dolžina delovnega časa, način zaposlitve, velikost organizacij in lastninska pripadnost na stopnjo vključenosti odraslih v izobraževanju.

Slika 3.3 Izobraževalna dejavnost odraslih glede na delovni položaj, trajanje delovnega časa, velikost organizacije in način zaposlitve, leta 1987, 1998 in 2004, v odstotkih

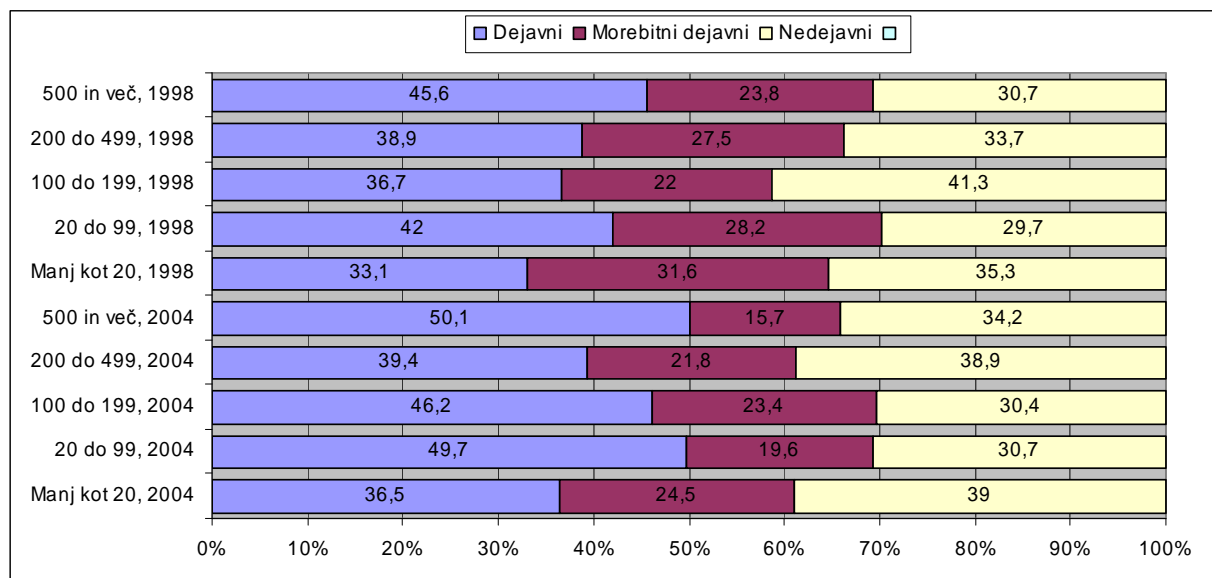

n=1750

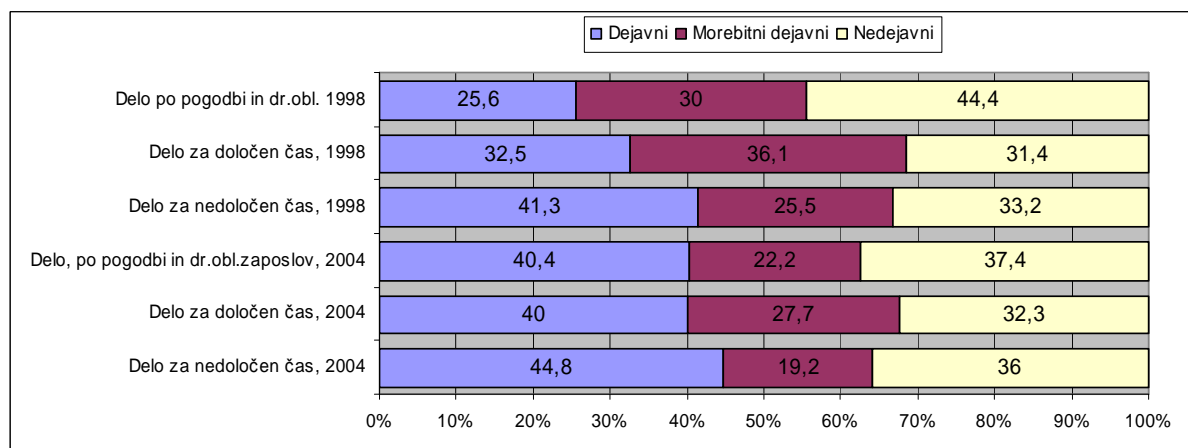

n=1750

n=1613

n=1755

Analiza odgovorov leta 2004 kaže, da je bila udeležba v izobraževanju najvišja pri samozaposlenih z zaposlenimi, sledita skupini delavec/ka s širšo odgovornostjo nadzora⁴ in upravljanja in samozaposleni brez zaposlenih, najmanj deležni izobraževanja pa sta kategoriji delavec/ka z omejeno odgovornostjo nadzora in upravljanja ter delavec brez nadzorne

⁴ Delavec/ka z omejeno odgovornostjo nadzora in upravljanja – 5 ljudi ali manj, Delavec/ka s širšo odgovornostjo nadzora in upravljanja – več kot 5 ljudi.

odgovornosti. Izobraževalne želje so najmanj uresničene ravno najmanj dejavnim oziroma delavcem z omejeno in brez nadzorne odgovornosti, ki sestavljajo skupaj s samozaposlenimi brez zaposlenih najvišji delež 'čistih neučech se'. Tudi v letu 2004 se je ponovil klasični obrazec, ki izraža, da si tisti, ki so na vrhu hierarhične lestvice po položaju pri delu, privoščijo več časa in denarja za izobraževanje in obratno ($p = 0,000$ za leto 2004).

Porazdelitev odgovorov je bila leta 1998 nekoliko drugačna kot 6 let kasneje, predvsem v zgornjem delu lestvice. Po vrstnem redu od najbolj k najmanj aktivnim je bila distribucija odgovorov sledeča: delavci s širšo in omejeno odgovornostjo nadzora in upravljanja, samozaposleni z in brez zaposlenih, zadnje mesto pa zasedajo delavci brez nadzorne odgovornosti. Leta 1998 je bil delež morebitno dejavnih v izobraževanju večji na skoraj vseh ravneh, kar govori o tem, da so podjetja v tem časa manj stimulirala izobraževanje zaposlenih. Negativno nas je presenetila ugotovitev, da je delež tistih, ki se ne izobražujejo in se pod nobenimi pogoji ne bi izobraževali, leta 2004 višji na vseh ravneh, razen pri delavcih brez nadzorne odgovornosti.

Raziskava leta 1987 je merila participacijo manj podrobno in ločevala med vodilnimi in nevodilnimi. Tudi takrat je bilo mogoče ugotoviti, da so se vodilni bolj udeleževali organiziranih učnih procesov. Analiza je pokazala, da je bilo med vodilnimi 56% dejavnih, 31% nedejavnih in 13% morebitno dejavnih; pri nevodilnih pa 39% dejavnih, 14% morebitno udeleženih in 48% nedejavnih.

Ne glede na to, da je v letu 2004 prišlo do določenih sprememb v primerjavi z referenčnimi leti, je še vedno očiten vzorec, ki kaže, da izobraževanje prevladuje pri strukturah na višjih delovnih položajih. Ta distribucija ni v skladu s konceptom učeče se organizacije (Senge, 1995), ki predvideva vključevanje vseh zaposlenih ne glede na položaj, ki ga zasedajo v organizaciji, in tudi ne v skladu s konceptom Standarda vlagatelji v ljudi, ki predvideva enakomernejšo porazdelitev finančnih virov za izobraževanje med zaposlene (Taylor, Thackwray, 2001). Da so spremembe pozitivne, kaže že v zadnjem času manjša razlika med tistimi na vrhu in na dnu delovne lestvice.

K večji ali manjši vključenosti v izobraževanju pripomore tudi **dolžina delovnega časa**. Bolj se usposablajo zaposleni s polnim delovnim časom in manj tisti s krajšim delovnim časom. V

letu 2004 razlike niso tako izrazite ($p = 0.23$ za leto 2004). Ta ugotovitev velja za zadnji dve opazovanem obdobji⁵. Razlike v stopnji vključenosti med zaposlenimi s polnim in krajšim delovnim časom so bile bolj izrazite leta 1998 kot v naslednjem obdobju. Tudi delež morebitnih udeleženih je bil v letu 1998 pri kategoriji delavcev s krajšim delovnim časom za dva in polkrat večji kot kasneje. To pomeni, da je bilo veliko več neuresničenih izobraževalnih želja pri populaciji s krajšim delovnim časom in da so organizacije v tem času obravnavale zaposlene na bolj selektiven način – zaposleni s polnim delovnim časom so glede izobraževanja privilegirani. Opozoriti je treba, da je danes v primerjavi s preteklostjo veliko več zaposlenih s krajšim delovnim časom, ki se ne izobražujejo in si tega ne želijo v prihodnosti, pomembnih statističnih razlik med zaposlenimi s polnim delovnim časom v obravnavanih obdobjih pa ni.

Do določene mere je razumljivo, da delodajalci vlagajo več v izobraževanje zaposlenih s polnim delovnim časom. Hipotetično gledano je zaradi kvalitativno daljšega trajanja dela donos tovrstnega vlaganja višji. Zaradi fleksibilizacije trga dela pa se v današnjem času vse bolj pojavljajo manj standardizirane oblike zaposlovanja, npr. delo s krajšim časom, delo na domu, različne pogodbene oblike zaposlovanja, ki so še posebej aktualne za nekatere težje zaposljive družbene skupine, kot so matere samohranilke, invalidi, prebivalci ruralnih območij itn. (Ignjatovič, 2002). O tem, da obstaja razkorak med njihovimi izobraževalnimi potrebami in uresničevanjem le-teh, priča dokajšen delež morebitno dejavnih. Večja podpora njihovemu izobraževanju tako s strani delodajalcev kot s strani države bi izboljšala njihove konkurenčne prednosti, znižala deprivilegiranost in zmanjšala verjetnost, da se bodo znašli v skupini brezposelnih. Ti ukrepi bi bili v skladu s priporočili Lisbonskega vrha, ki so namenjeni zviševanju zaposljivosti.

Naslednji primerjalni parameter je **velikost organizacije**, v katerih so bili anketirani zaposleni.⁶ Naša predpostavka je, da imajo večje organizacije vsaj na interni ravni bolj

⁵ Podatki o velikosti organizacij v katerih so bili anketirani zaposleni, o lastniški sestavi in dolžini delovnega časa niso bile predmet raziskave leta 1987.

⁶ Merila upoštevana pri določanju velikosti podjetij so: število zaposlenih (primarno merilo), skupni prihodek podjetij in povprečna vrednost aktive. V raziskavi so bila obravnavana ne le podjetja, temveč tudi druge ustanove in organizacije, v katerih so bili anketirani zaposleni. Zato smo pri opredelitvi njihove velikosti izhajali iz primarnega kriterija diferenciacije organizacij glede na velikost, in sicer število zaposlenih. V skladu s tem imajo velike organizacije

organizirana izobraževalna središča in tako zagotovijo zaposlenim boljše izobraževalne priložnosti. Rezultati iz leta 2004 so delno potrdili to predpostavko. Izkazalo se je, da se največkrat izobražujejo zaposleni v večjih gospodarskih sistemih, ki zaposlujejo 500 in več ljudi, ter najmanj v manjših gospodarskih enotah, ki štejejo manj kot 20 redno zaposlenih. Relativno visok je bil delež izobraževanja v podjetjih med 20 in 99 zaposlenih, za dobre tri odstotne točke manj sledi izobraževanje v organizacijah od 100 do 199 ter tisto v organizacijah med 200 in 499 zaposlenih ($p=0,075$ za leto 2004).

Vrstni red aktivnosti je bil leta 1998 dokaj podoben. Najvišjo izobraževalno stopnjo dosegajo podjetja z več kot 500 zaposlenih, sledijo mala podjetja od 20 do 99, nato mala in srednje velika podjetja od 100 do 499 zaposlenih ter organizacije, na dnu pa so organizacije, ki imajo manj kot 20 zaposlenih. Hiter porast udeležbe v izobraževanju zaposlenih v podjetjih (od 20 do 99 ali od 100 do 199 zaposlenih) glede na obdobje 1998 kaže, da so zaradi relativno visoke stopnje fleksibilnosti, inovativnosti in gibljivosti, ki so ga dokazali v nekaterih raziskavah, npr. v Raziskavi v malih evropskih podjetjih 'Enterpreneuership and Small Bussiness Research in Europe: an ECSB Survey', Preučevanje odličnosti v malih podjetjih 'Excellence in Small Business Management Proceedings' ali v Sloveniji Inovacijski management, mala in srednje velika podjetja dokaj učinkovita in da se lahko dokaj hitro prilagajajo novonastalim razmeram na trgu. Še vedno pa je zelo nezadovoljiva vključenost v zelo malih podjetjih.

Zelo nizka izobraževalna dejavnost zaposlenih v podjetjih, ki štejejo le do 20 ljudi v obeh preučevanih časovnih obdobjih pa se lahko razloži z dvema argumentoma:

Izobraževalna dejavnost v malih in srednje velikih podjetjih je manj zastopana in prisotna predvsem zaradi problemov, ki se nanašajo na velikost podjetij in iz tega izhajajoče nezmožnosti, da ta podjetja tekmujejo na izobraževalnem področju z večjimi gospodarskimi sistemi. V manjših podjetjih zaradi manjše delitve dela in opravljanja različnih vrst nalog pomeni odsotnost enega ali več zaposlenih neusklajeno delovanje celotnega podjetja in izpad v dohodku.

500 in več zaposlenih, srednje velike od 20 do 499 zaposlenih, organizacije manjšega obsega pa do 50 zaposlenih.

V mnogih malih in srednje velikih podjetjih se tudi zaradi pomanjkanja strokovnjakov s kadrovskega področja pojavljajo težave s pridobivanjem novih znanj in z izkoriščanjem učnih kapacitet ter na sploh z oblikovanjem celotnega sistema razvoja človeških virov.

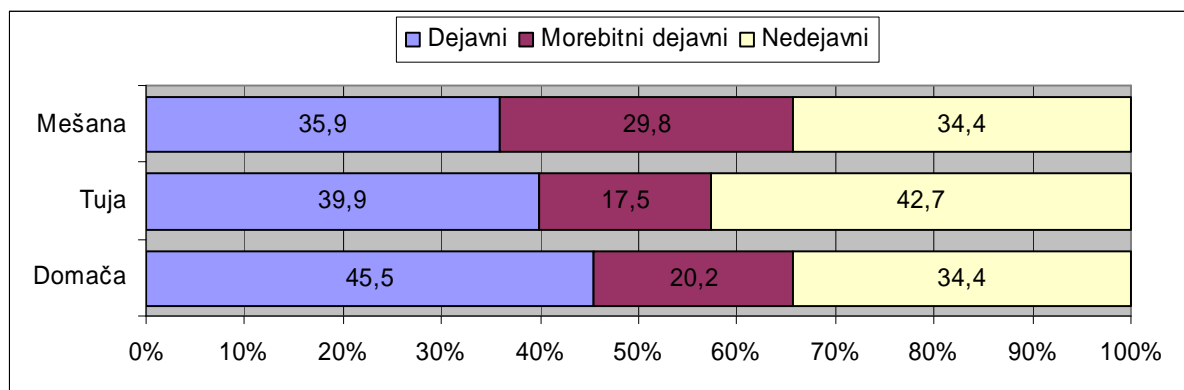
Drugi argument pa utemeljuje nižjo stopnjo vključenosti v izobraževanju v podjetjih z najnižjim številom zaposlenih s tem, da večina le-teh zaradi narave dela uporablja manj konvencionalne, težje merljive in manj formalizirane oblike ter načine za pridobivanje znanja, spretnosti in prenašanja informacij. Predstava o pridobivanju in razširjanju znanja pa se lahko spremeni, če poleg formaliziranih in organiziranih oblik pridobivanja znanja in spretnosti upoštevamo tudi manj formalizirane načine.

V vsakem primeru bi tem podjetjem koristila zunanja podpora (podpora politike, lokalnega in širšega okolja, možnosti povezovanja z drugimi gospodarskimi strukturami pri organiziranju izobraževalnih dejavnosti). Skrb za ustrezno izobraževanje zaposlenih v teh enotah je še posebej aktualna v času, ko se je zaradi fragmentacije velikih gospodarskih sistemov povečalo zaposlovanje v manjših organizacijah.

In kako determinira izobraževalno dejavnost tip lastnine?

Slika 3.4 Izobraževalna dejavnost odraslih glede na tip lastnine, leta 2004 (v odstotkih)

n=1755

Nova dimenzija, ki smo jo preučevali v zadnjem obdobju, je **lastniški status organizacij**. Zanimalo nas je namreč, v čigavi lasti so podjetja (organizacije), v katerih so bili vprašani zaposleni, predvsem pa, ali in koliko vpliva lastninski status na stopnjo vključenosti posameznikov v izobraževanju. Koreliranje med tema dvema spremenljivkama indicira določeno povezanost, ki ni zelo izrazita ($p = 0,078$ za leto 2004). Na izobraževanje najbolj ugodno deluje domača lastnina, sledi tuja, najmanj pa mešana lastninska sestava. Najmanj ugodno (največji delež nedejavnih) je pri podjetjih v tuji lasti, delež nedejavnih odraslih zaposlenih v podjetjih domače in mešane lastnine pa je povsem enakomerno porazdeljen. Med morebitnimi dejavnimi izrazito odstopa zastopanost zaposlenih v podjetjih z mešano lastniško sestavo, tej skupini sledijo najprej zaposleni v podjetjih z domačim nato pa tujim lastništvom.

Pričakovano bi bilo, da tuji kapital, organizacija in način dela zaposlenim nalagajo nove zahteve, zaradi česar naj bi se zvišal obseg izobraževanja v teh organizacijah. Naša analiza te domneve ni potrdila. Manj ugoden izid kar se tiče izobraževanja v tujih podjetjih (organizacijah) kaže, da imajo pri preučevanju izobraževalnih aktivnosti njihovih zaposlenih pomembnejšo vlogo drugi parametri, npr. dejavnost, narava dela, vrsta zaposlitve, delovni položaj itn. Lahko pa tudi predpostavljamo, da si zaradi naraščajoče tekmovalnosti domači lastniki podjetij prizadevajo za čim kompleksnejšo usposobitev in strokovnost zaposlenih. Visok delež neuresničenih izobraževalnih potreb v podjetjih mešane lastnine pa opozarja na neustrezno urejenost tega področja in zahteva bolj načrtovan pristop pri uresničevanju izobraževalnih želja in potreb zaposlenih.

Podatki vseh treh analiziranih časovnih obdobj so pokazali, da je delo pomemben motiv za vključevanje odrasle populacije v organizirane izobraževalne programe. K. Rubenson (2005) je poudaril, da je delo pomembna spodbuda za učenje celo takrat, ko ga ne financirajo delodajalci. V kontekstu uresničevanja strategije 'vseživljenjskosti učenja', ki je temeljno načelo načrtovanja politike izobraževanja nasploh in tudi odraslih, je treba prepoznati tudi neenakost pri pridobivanju podpore pri izobraževanju različnih skupin zaposlenih, ki uresničujejo individualne in potrebe dela po izobraževanju v organizacijah različne velikosti, lastninske pripadnosti in dejavnosti. Zelo pomembno je ugotoviti, do katere mere delo vpliva na pripravljenost za udeležbo v izobraževanje in kako determinira kakovost vsakdanjega učenja. Naša analiza je pokazala, da je verjetnost, da bo posameznik pridobil podporo pri izobraževanju/usposabljanju, zelo odvisna od delovnega statusa, velikosti podjetij, dolžine delovnega časa, lastniške sestave in vrste zaposlitve. Z vidika izobraževanja in usposabljanja je ovira, če posameznik dela v organizacijah, ki imajo manj kot 20 zaposlenih, prednost imajo odrasli v organizacijah domače lastnine. Obstaja tudi jasna korelacija med poklicnim statusom, dolžino delovnega časa, vrsto zaposlitve in spodbudami za učenje pri delu. Z drugimi besedami, višji poklicni status, zaposlitev za nedoločen čas in polni delovni čas pomenijo večjo verjetnost, da se bo posameznik izobraževal. Vse to pa kaže, da sta pripravljenost delodajalcev, da podpirajo posameznikove učne aktivnosti, in pripravljenost posameznika, da investira v učenje, odvisna od možnosti za uporabo teh spretnosti in znanja pri delu. Zato mora biti delovno življenje organizirano tako, da promovira rabo znanja in spretnosti, ki so jih odrasli pridobili z izobraževanjem.

4 VKLJUČENOST SLIVENSKE POPULACIJE, STARE 16-65 LET, V FORMALNO IN NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE

Dr. Angelca Ivančič

Koncept vseživljenjskega učenja (v nadaljevanju VŽU), ki se kot odgovor na izzive globalizacije in »družbe znanja« v Evropi uveljavlja od začetka 90ih let dalje, daje enako vrednost vsemu znanju in učenju ne glede na način ali učno okolje. Priznava, da se ljudje učijo skozi vse življenje in da je šolski prostor le eno izmed učnih okolij; pomembni so izobraževalni dosežki (glej Memorandum o vseživljenjskem učenju, 2000). Uresničevanje tega koncepta pa zahteva vrsto sprememb in ukrepov in analitiki ugotavljajo, da v večini držav na ravni prakse še niso bili doseženi pomembnejši premiki (Istance, D. in drugi, 2002). Slovenija sodi v skupino držav, kjer je formalno šolsko izobraževanje v primerjavi z neformalnim izobraževanjem in učenjem v še posebej privilegiranem položaju, vendar to velja predvsem za izobraževanje mladine. Ko govorimo o vključevanju odraslih v programe formalnega izobraževanja, velja upoštevati nekatere predpostavke, ki, sodeč po empiričnih podatkih, še vedno veljajo v praksi, čeprav bi bilo pričakovati, da jih uveljavljanje koncepta vseživljenjskega učenja, pa tudi spremembe v organizaciji in delovanju trga delovne sile (fleksibilne zaposlitve), postavlja v drugačno perspektivo. Formalno izobraževanje se na splošno pojmuje kot izobraževanje, ki daje široke, splošne kvalifikacije, prenosljive v različna okolja, kar povečuje zaposlitvene priložnosti posameznika na eksternem trgu delovne sile, s tem pa tudi njegovo mobilnost med organizacijami. Prav večja prenosljivost formalnih kvalifikacij pa pri delodajalcih zmanjšuje pripravljenost za podporo formalnemu izobraževanju, saj ne morejo biti prepričani, da bodo sami in ne kdo drug želi plodove svojih vlaganj. Po drugi strani je pričakovati, da je država posebej zainteresirana za vlaganje v izboljševanje izobrazbene ravni preko vključevanja v formalno izobraževanje, saj se s tem zmanjšuje tveganje brezposelnosti in s tem odvisnosti od socialnih transferjev. Obstaja pa tudi vrsta drugih koristi, ki jih daje boljša izobraženost prebivalstva, npr.: izboljševanje splošnih življenjskih razmer in kvalitete življenja nasploh, izboljševanje zdravstvenega stanja prebivalstva, zmanjševanje negativnih družbenih pojavov, kot so kriminal, razne odvisnosti..., večja socialna vključenost, itd. (glej OECD, 1998). Od začetka 1990 dalje je zaradi razvoja družbe znanja in procesov globalizacije poseben poudarek na povečevanju deleža

prebivalstva s terciarno izobrazbo. Ta dva fenomena sta tudi spodbudila politiko EU, pa tudi nacionalne politike k načrtovanju strategij in ukrepov za dvig izobrazbene ravni prebivalstva. Ukrepi so usmerjeni v tri cilje: zmanjšanje deleža prebivalstva brez popolne srednje šole (upper secondary education), povečevanje deleža s terciarno izobrazbo in povečanje vpisa v tehnične smeri (The concrete future objectives, 2001). Tudi slovenski nacionalni strateški in razvojni dokumenti (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije - SGRS 2001- 2006, str. 52⁷, Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006) namenjajo posebno pozornost zviševanju izobrazbene ravni prebivalstva. Tako npr. Strategija razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 predvideva zmanjšanje deleža aktivnega prebivalstva brez vsaj 3 – letne poklicne izobrazbe pod 25 %. Teh ciljev ni mogoče doseči samo z ukrepi na področju začetnega izobraževanja, ampak z tudi večjo vključenostjo odraslih v izobraževanje za izboljševanje dosežene izobrazbene ravni.

Tudi ključni strateški dokument na področju izobraževanja odraslih, Nacionalni program izobraževanja odraslih do leta 2010 (Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih, 2004), med štirimi globalnimi cilji, ki jih postavlja do leta 2010, se navaja dvig izobrazbene ravni. Še več, kot temeljni izobrazbeni standard se predlaga 12 let šolanja, kar predstavlja doseženo štiriletno splošno ali tehnično izobrazbo.

Skladno s tem dokumentom naj bi bile odraslim zagotovljene različne oblike in možnosti za pridobivanje oziroma dokončanje:

- osnovnošolske,
- nižje poklicne, srednje poklicne, strokovne oziroma splošne izobrazbe in
- višje strokovne izobrazbe.⁸

Tako naj bi bili deleži odraslih prebivalcev, ki bodo izboljšali svojo izobrazbeno raven, v obdobju do leta 2010 naslednji:

⁷ V pripravi je nova Strategija razvoja Slovenije, ki naj bi jo Vlada R Slovenije sprejela v bližnji prihodnosti, vendar ocenjujemo, da je za dosedanje vključevanje odraslih v izobraževanje v letu 2004 aktualna Strategija gospodarskega razvoja do leta 2006.

⁸ Pri dvigovanju izobrazbene ravni se ta nacionalni program omejuje na do-univerzitetno izobraževanje odraslih. Visokošolski in univerzitetni dodiplomski in podiplomski študij odraslih oziroma izredni študij je predmet že sprejetega Nacionalnega programa visokega šolstva (Ur.l. RS, št. 20/2002). V njem je na več mestih (Strateški cilji, Dostopnost do visokošolskega izobraževanja, Prenova in razvoj podiplomskega študija, Obseg sredstev v kratkoročnem obdobju do leta 2005) že sprejeta usmeritev za postopno financiranje izrednega študija ter vpeljava sistemskega financiranja podiplomskega študija.

- vsaj polovica brez osnovnošolske izobrazbe naj bi zaključila osnovno šolo za odrasle;
- vsaj četrtnina z nedokončano srednjo šolo naj bi pridobila nižjo ali srednjo poklicno, strokovno oziroma splošno izobrazbo in
- vsaj desetina s končano srednjo šolo naj bi pridobila najmanj višjo strokovno izobrazbo.

Bolj tipična kot formalno izobraževanje je za odrasle udeležba v neformalnem izobraževanju. Neformalno izobraževanje je v primerjavi s formalnim praviloma manj regulirano, zato lažje in hitreje odgovarja ter se prilagaja spremenjenim zahtevam družbe, posameznika in posebej trga delovne sile. Tako lahko predstavljalo dopolnjevanje in posodabljanje znanj in spretnosti, pridobljenih v formalnem izobraževanju. Če programi formalnega izobraževanja zagotavljajo široke splošne in prenosljive kvalifikacije, neformalno izobraževanje največkrat posreduje specifična znanja in spretnosti, ki jih ljudje potrebujejo pri opravljanju svojih vlog na delovnem mestu, v družini in kot aktivni državljani, seveda pa lahko posredujejo tudi različna transversalna znanja in spretnosti (tuji jeziki, računalništvo, vodenje itd.). Programi neformalnega izobraževanja in usposabljanja so lahko bolj ali manj standardizirani, lahko pa so oblikovani glede na potrebe povpraševanja (posameznikov, delodajalcev, drugih uporabnikov). Pomembna prednost je tudi to, da so programi neformalnega izobraževanja krajši in jih je lažje uskladiti z drugimi obveznostmi udeležencev, znanje in spretnosti pa je mogoče takoj uporabiti pri delu. Dostop do neformalnega izobraževanja tudi ni pogojen z vstopnimi zahtevami, kar odraslim marsikdaj predstavlja pomembno oviro pri dostopu do formalnega izobraževana

Vendar pa neformalno izobraževanje ne prispeva k pridobitvi šolskega spričevala ali diplome, zato njegov prispevek k razvoju kariere, izboljšanju materialnega položaja ali socialnega statusa tudi ni tako zaznaven. Obstajajo sicer javno veljavni programi neformalnega izobraževanja, ki so standardizirani na nacionalni ravni in dajejo javno veljavno listino, vendar ta listina ni (še) primerljiva s šolskim spričevalom. Tudi delodajalci največkrat ne ločijo med javno veljavnimi in drugimi programi neformalnega izobraževanja. Vse to neformalno izobraževanje v primerjavi s formalnim v vsakdanji praksi postavlja v drugorazredni položaj. Koncept VŽU sicer poudarja enakovrednost vsega znanja in spretnosti ne glede na načine pridobivanja in okolja, kjer poteka učenje, in spodbuja razvoj

mehanizmov, ki to omogočajo, vendar se v Sloveniji takšni mehanizmi šele razvijajo. Ne glede na to Nacionalni program izobraževanja odraslih do leta 2010 odmerja pomembno mesto neformalnemu izobraževanju. Realizacija prvega, tretjega in četrtega cilja, temelji prav na spodbujanju neformalnega izobraževanja.⁹

4.1 Udeležba prebivalcev Slovenije starih 16-65 let v formalnem in neformalnem izobraževanju v letu 2004

V letu 2004 ali bolje v zadnjih dvanajstih mesecih pred anketiranjem, ki je potekalo maja 2004, se je v programih formalnega izobraževanja izobraževalo 7,9 %, v programih neformalnega izobraževanja pa 32,2 % slovenske populacije, stare 16-65 let¹⁰. To takoj izpostavi vprašanje časovne perspektive. V nacionalni raziskavi o udeležbi v odraslih v izobraževanju, izvedeni 1998, je bila sicer uporabljena zelo podobna metodologija, vendar pa se formalno in neformalno izobraževanje nista analizirala ločeno, zato podatkov ni mogoče neposredno primerjati. Posredno, na podlagi odgovorov o izobraževanju za pridobitev spričevala ali diplome, pa bi lahko zaključili, da je leta 2004 delež vključenih v formalno izobraževanje za dobri dve odstotni točki manjši, saj je leta 1998 10 % vprašanih navedlo, da so se izobraževali za pridobitev spričevala ali diplome (Mohorčič Špolar idr., 2001). V nadaljevanju nas zanima ali prihaja pri vključevanju v formalno in neformalno izobraževanje odrasle slovenske populacije do odstopanj od vzorcev, ki so se v zadnjih treh desetletjih oblikovali na podlagi teorije in empiričnih preučevanj, in so privzeti kot splošno veljavni. Potrjevali so jih tudi podatki dosedanjih slovenskih preučevanj. Ti vzorci temeljijo na nekaterih socio-demografskih značilnostih (spol, starost, dosežena izobrazba, zaposlitveni status), pri zaposleni populaciji pa tudi na nekaterih značilnostih zaposlitve (poklic, položaj pri delu, lastništvo, vrsta delovnega razmerja).

⁹ Cilji Nacionalnega programa izobraževanja odraslih

1. Izboljšati splošno izobraženost odraslih
2. Dvigniti izobrazbeno raven, pri čemer je najmanj 12 let šolanja temeljni izobrazbeni standard
3. Povečati zaposljivost
4. Povečati možnosti za učenje in vključenost v izobraževanje.

¹⁰ Med udeleženci formalnega izobraževanja niso zajeti udeleženci rednega mladinskega izobraževanja.

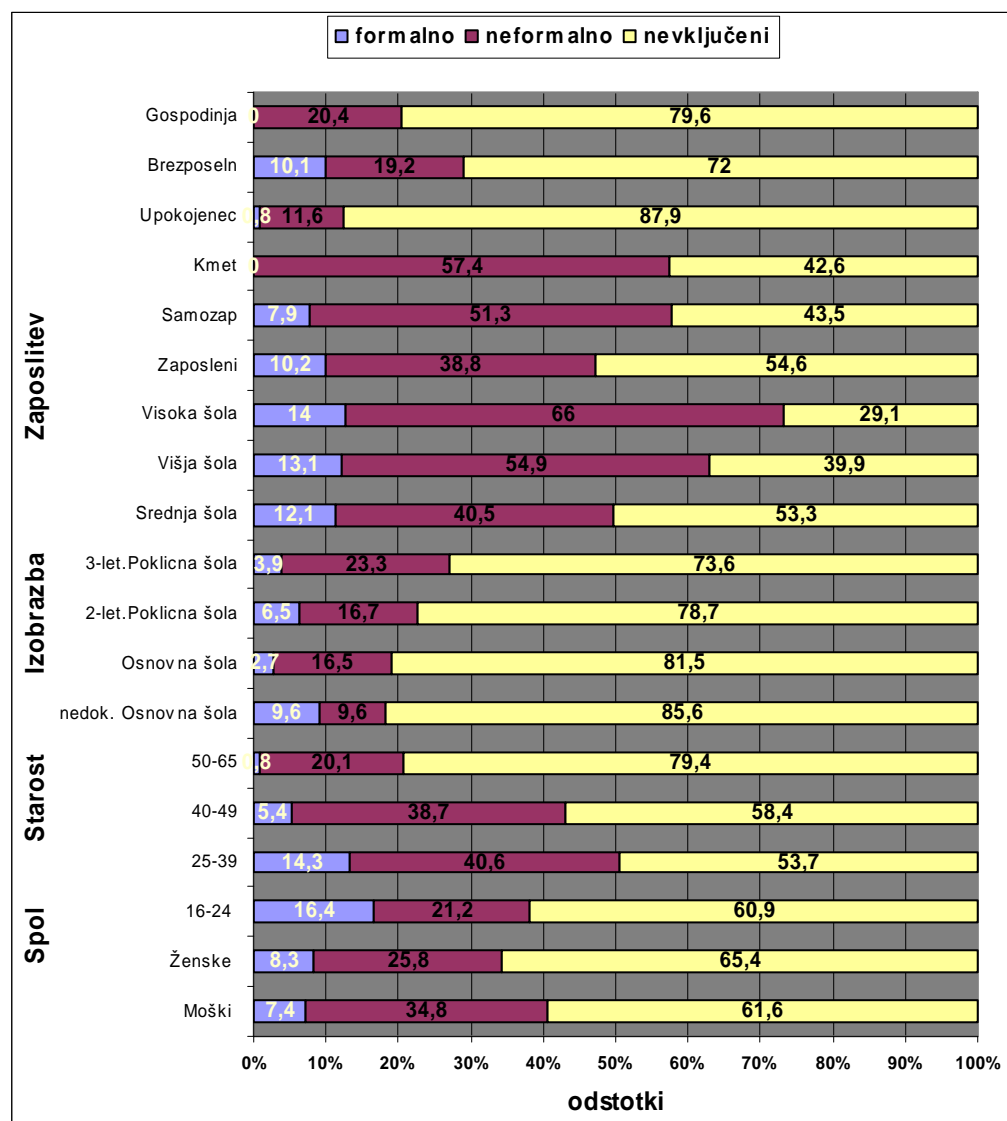

4.2 Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in socio-demografske značilnosti

Slika 4.2 Vključenost odraslih v formalno in neformalno izobraževanje in socio-demografski znaki, ACS 2004 (v odstotkih)¹¹

¹¹ Mere statistične povezanosti med vključenostjo in drugimi opazovanimi spremenljivkami so v prilogi 2.

V analizi so zajete socio-demografske značilnosti, za katere tuje in domače študije dokazujejo, da pomembno določajo dostop odraslih do izobraževanja. To so: spol, starost izobrazba in zaposlitveni položaj. Pomembno vlogo igra tudi bivališče (ruralnost/urbanost), vendar te dimenzije s to analizo ne zajemamo.

Izračunane opisne statistike (priloga 2) kažejo, da so pri formalnem izobraževanju razlike po vseh navedenih dejavnikih statistično značilne ($p=0,000$). Izjemo predstavlja le spol, ki je na meji ($p=0,05$). Tudi pri vključevanju v neformalno izobraževanje vsi naštetih socio-demografski znaki povzročajo statistično značilne razlike ($p=0,000$). To velja tudi za spol, le da so razlike nekoliko manjše ($p=0,007$). Podrobnejši podatki o vključenosti po opazovanih značilnostih so prikazani na sliki 4.1. Relativni deleži po spolu kažejo, da je v formalno izobraževanje vključenih za spoznanje več žensk kot moških, hkrati pa preseneča podatek, da je delež moških, vključenih v neformalno izobraževanje, za deset odstotnih točk višji od

deleža žensk. Pri moških znaša 35 %, pri ženskah pa 26 %. Z drugimi besedami spolna neenakost v izobraževanju odraslih se kaže predvsem v dostopu do neformalnega izobraževanja, kjer je prikrajšanost žensk evidentna.

Kar zadeva starost, je očitno, da se z višjimi starostnimi kategorijami deleži vključenih v formalno izobraževanje znižujejo, vendar ne moremo govoriti o linearnem zniževanju. Skupini 16-24 let in 25-39 let se po deležih vključenih razlikujeta le za dve odstotni točki, medtem, ko pri skupini 40-49 let delež pade v primerjavi s predhodno kategorijo že za približno devet odstotnih točk. Pri populaciji, stari 50 do 65 let, se v formalnih programih izobražuje le še 0,8 %. Participacija v formalnem izobraževanju torej pospešeno pada od 40. leta starosti dalje. Vendar je spodbudno, da najdemo udeležence formalnega izobraževanja tudi v najvišji starostni kategoriji, saj se na podlagi dosedanjih podatkov privzema, do po 49. letu starosti formalno izobraževanje popolnoma presahne.

Kako se po starosti razlikuje dostop do neformalnega izobraževanja? Podatki na sliki 4.1. kažejo, da imata najvišja deleža vključenih starostni kategoriji 25-39 let (približno 41 %) in 40-49 let (približno 39 %). Obe robni skupini se po deležih le malo razlikujeta, v obeh sta se po neformalni poti izobraževali približno 2/5 anketirancev.

Podatki torej potrjujejo, da se ohranjajo vzorci vključevanja odraslih v formalno in neformalno izobraževanje, ki se oblikujejo na podlagi starosti. Medtem ko je formalno izobraževanje bolj tipično za mlajše generacije na začetku in v vzponu poklicne kariere, se neformalno izobraževanje raztegne tudi na obdobje poznejše kariere. Formalno izobraževanje je torej bolj povezano z iskanjem boljših donosov na trgu delovne sile, medtem ko bi za neformalno izobraževanje lahko rekli, da je prej namenjeno boljšemu delovanju v obstoječih situacijah. Dvajset odstotkov vključenih v neformalno izobraževanje v najvišji starostni kategoriji po naši oceni kaže na to, da izobraževanje in učenje postaja vseživljenjsko v dobesednem pomenu.

V vseh preučevanjih udeležbe odraslih v izobraževanju se izobrazba obravnava kot ključni dejavnik. Tudi naši rezultati potrjujejo statistično značilno pozitivno povezanost izobrazbe, in sicer tako s formalnim kot z neformalnim izobraževanjem ($p=0,000$). Če si najprej ogledamo deleže vključenih po posameznih izobrazbenih kategorijah, za formalno izobraževanje (slika 4.1.) ugotovimo, da ti ne naraščajo linearno z naraščanjem izobrazbenih dosežkov. Evidentno je, da se po velikosti deležev vključenih oblikujeta dve skupini: populacija s 4-letno srednješolsko in terciarno izobrazbo, kjer se delež vključenih giblje med 12 % in 14 %, ter z nedokončano in dokončano osnovno šolo in poklicno izobrazbo, kjer so deleži precej pod nacionalnim povprečjem. Z visokim delež odstopa kategorija z nedokončano osnovno šolo, vendar sklepamo, da ta visok delež lahko pripišemo relativno majhnemu deležu v

opazovanem vzorcu, enako sklepamo tudi za dveletno poklicno izobrazbo. Populaciji s končano osnovno šolo in poklicno šolo vsekakor najbolj izstopata po najnižjih deležih vključenih v formalne programe, v prvi (slabi 3 % in slabi 4 %).

Na podoben način se glede na izobrazbo delijo v dve skupini tudi udeleženci neformalnega izobraževanja. V eni skupini so anketiranci s štiriletno srednješolsko in terciarno izobrazbo, kjer se udeležba po posameznih izobrazbenih kategorijah giblje med 2/5 in 2/3 populacije, odvisno od stopnje izobrazbe, v drugi skupini pa vsi, ki imajo manj kot 4-letno srednješolsko izobrazbo. Kot vidimo, pri triletni poklicni izobrazbi delež udeležencev doseže slabo četrtno, kar je daleč pod nacionalnim povprečjem. Populaciji s končano osnovno šolo in 2-letno poklicno šolo izkazuje enaka deleža vključenih (nekaj nad 16 %). Najmanjša udeležba je značilna za nedokončano osnovno šolo (slabih 10 %).

4.3 Udeležba v formalnem in neformalnem izobraževanju in zaposlitveni status

Rezultati te študije potrjujejo tudi dosedanje ugotovitve o pomenu zaposlitvenega statusa za vključevanje v izobraževanje, to velja tako za formalno kakor tudi za neformalno izobraževanje. V obeh primerih je povezanost statistično značilna ($p=0,000$). Nadpovprečne deleže vključenih v formalno izobraževanje izkazujejo zaposleni (10 %) in brezposelni (10 %), sledijo pa jim samozaposleni (8 %). Tipično je, da se kategorije izven trga delovne sile praktično ne izobražujejo v programih za pridobitev izobrazbe. Po drugi strani pa deleži vključenih v neformalno izobraževanje po posameznih vrstah zaposlitve precej odstopajo od do sedaj veljavnih vzorcev. Podatki na sliki 4.1. kažejo, da so se leta 2004 v največjem deležu vključevali v neformalno izobraževanje kmetje (57 %), sledijo pa jim samozaposleni (51 %). Zaposleni, ki so tradicionalno izkazovali največji delež vključenih, so tokrat na tretjem mestu s približno 39 %. Tudi upokojnenci in gospodinje izkazujejo relativno visoke deleže vključenih (slabih 12 % in 20 %). Zaposleni in brezposelni imajo boljše priložnosti za formalno izobraževanje, ne pa tudi za neformalno izobraževanje. Še posebej preseneča nizek delež brezposelnih v neformalnem izobraževanju (19 %).

Ocenjujemo, da nekoliko višjo udeležbo brezposelnih in zaposlenih v formalnem izobraževanju lahko utemeljemo z nekaterimi državnimi ukrepi za dvig ravni izobrazbe oz. za odpravljanje izobrazbenih neskladij na trgu dela (Program 5000/10000+), težko pa utemeljemo zaostajanje brezposelnih za nekaterimi skupinami izven trga delovne sile pri vključevanju v neformalno izobraževanje. Postavlja se vprašanje ali večja javna vlaganja v

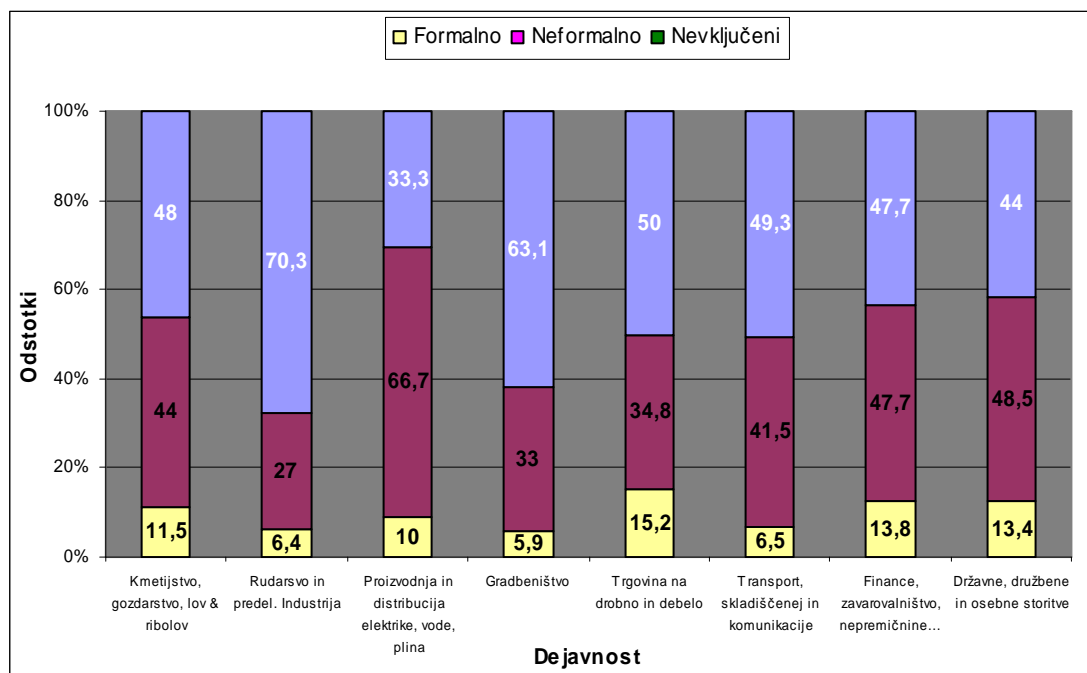
formalno izobraževanje pomenijo zmanjševanje obsega neformalnega izobraževanja pri tej ciljni skupini.

4.4 Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in značilnosti zaposlitve

Če se omejimo samo na zaposleno populacijo, pričakujemo, da sta poleg izobrazbe dejavnost in poklic med ključnimi dejavniki dostopa do izobraževanja te populacije.

Slika 4.4 Vključeni v formalno in neformalno izobraževanje po dejavnostih zaposlitve, ACS 2004 (v odstotkih)

Op.: Mere statistične povezanosti med vključenostjo in drugimi opazovanimi spremenljivkami so v prilogi 2.

Kot prvo pomembno značilnost zaposlitve, ki po naših podatkih vodi k občutnim relativnim razlikam pri dostopu do formalnega in neformalnega izobraževanja omenimo dejavnost. S slike 4.2. je očitno, da dajejo največ priložnosti za formalno izobraževanje dejavnosti storitvenega sektorja. Največji deleži vključenih so izkazani v trgovini na debelo in drobno, sledijo finance, zavarovalništvo in poslovne storitve ter državne, družbene in osebne storitve.¹² Najbolj prikrajšani pri dostopu do formalnega izobraževanja so zaposleni v gradbeništvu, v industriji, ter v transportu in komunikacijah. Industrija in gradbeništvo dajeta tudi najmanj priložnosti za neformalno izobraževanje zaposlenih. V prvi je bilo v obdobju 12 mesecev pred anketiranjem v to vrsto izobraževanja vključenih nekaj nad četrtina, v drugi pa tretjina. Relativno manjše priložnosti za neformalno izobraževanje daje tudi trgovina. V

¹² Relativno visoka deleža v kmetijstvu in elektrogospodarstvu pripisujemo majhnemu številu pripadnikov teh skupin v vzorcu.

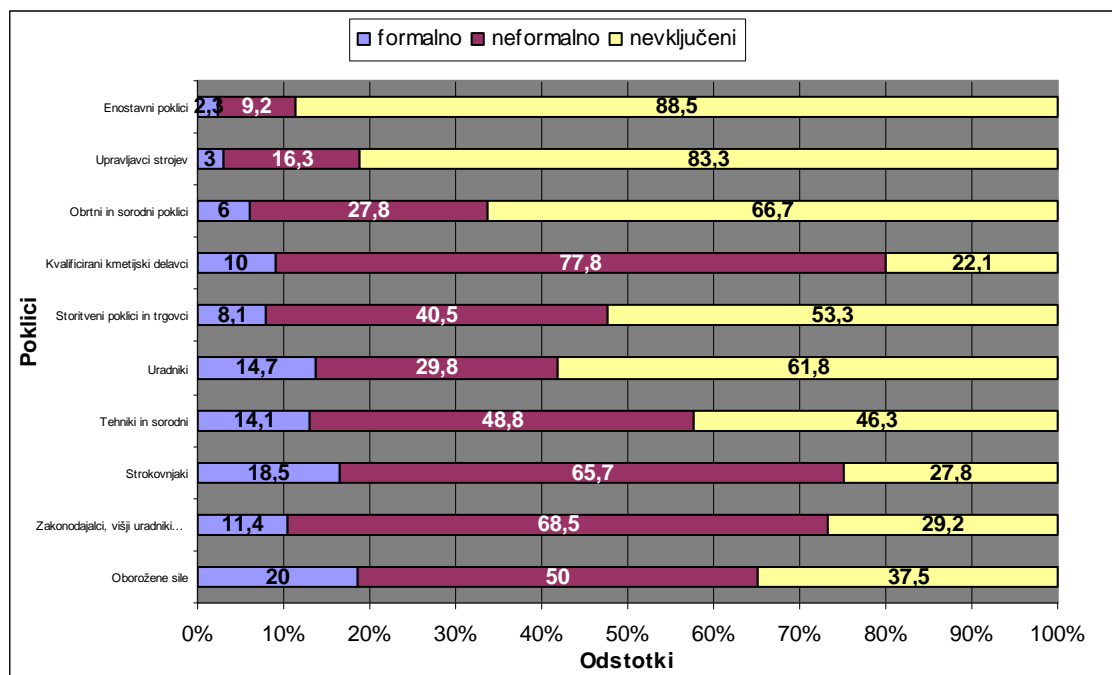
najugodnejšem položaju so zaposleni v elektrogospodarstvu z 2/3 vključenih, sledijo pa državne, družbene in osebne storitve z 48,5 % ter finance z 48 %. Razveseljiv je podatek o dokaj visokih deležih vključenih v formalno in neformalno izobraževanje v kmetijstvu. Radi bi jih utemeljili z učinki ukrepov, ki so bili v zadnjem obdobju implementirani na področju kmetijstva, saj to populacijo na splošno obravnavamo kot tisto, ki je med najbolj prikrajšanimi pri dostopu do izobraževanja.

Tudi ta analiza potrjuje značilne razlike pri udeležbi v formalnem in neformalnem izobraževanju glede na poklic ($p=0,000$). Podatki na sliki 4.3. izpostavljajo štiri poklicne skupine, ki dajejo najboljše priložnosti za izobraževanje za pridobitev izobrazbe: oborožene sile, strokovnjaki, tehniki in uradniki. Najbolj odstopajo poklici v oboroženih silah z 20 % vključenih v programe formalnega izobraževanja ter strokovnjaki z dobrih 18 %. Po deležu vključenih so nad nacionalnim povprečjem še zakonodajalci, višji uradniki in menedžerji, kvalificirani kmetijski poklici ter kvalificirani poklici v storitvah. Poklici za enostavna dela in proizvodni poklici so na dnu po dostopu do formalnega izobraževanja, manj ugodne priložnosti imajo tudi kvalificirani obrtni poklici. Enostavni poklici in industrijski poklici so tudi najbolj prikrajšani pri dostopu do neformalnega izobraževanja in so po deležu vključenih globoko pod nacionalnim povprečjem. Precej pod nacionalnim povprečjem so tudi kvalificirani obrtni poklici ter uradniki (30 %).

Katere poklicne skupine imajo najboljše priložnosti za neformalno izobraževanje? Poleg zakonodajalcev in strokovnjakov, ki že tradicionalno predstavljajo skupine z največjo udeležbo - tokrat sta bili vključeni 2/3 zaposlenih v teh poklicih, naši podatki kažejo na relativno zelo visoko vključenost kvalificiranih kmetijskih poklicev (78 %). Tehniki in vojaški poklici s približno 50 % vključenih so na tretjem mestu. V neformalno izobraževanje je bilo vključenih tudi nad 40 % storitvenih poklicev in trgovcev.

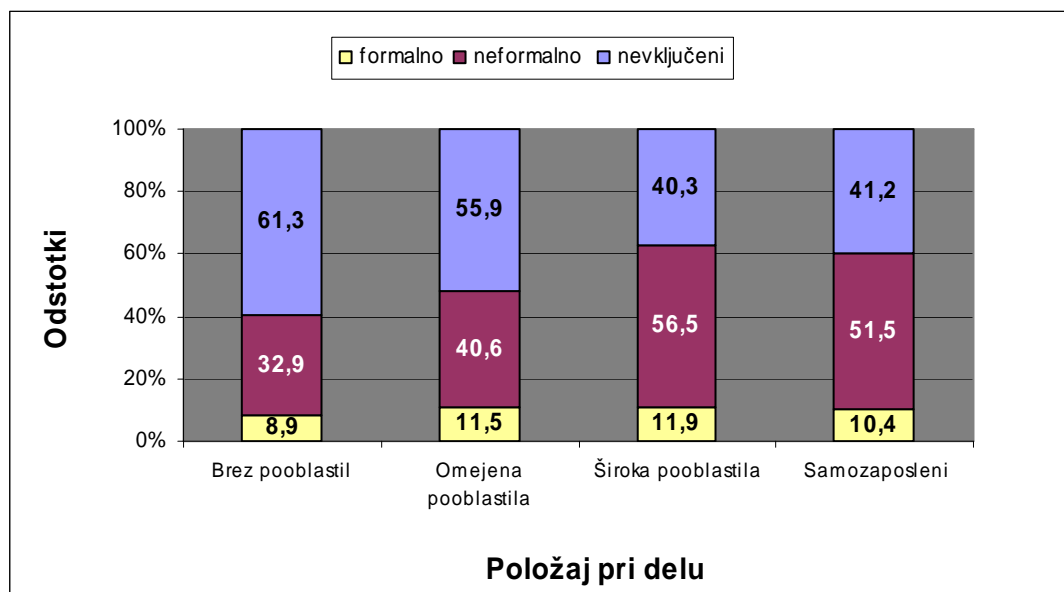
Slika 4.3 Vključeni v formalno in neformalno izobraževanje po poklicih, ACS 2004 (v odstotkih)

Op.: Mere statistične povezanosti med vključenostjo in drugimi opazovanimi spremenljivkami so v prilogi 2.

Statistično značilne so tudi razlike pri dostopu do formalnega in neformalnega izobraževanja glede na položaj pri delu ($p=0,000$). Slika 4.4. prikazuje relativno porazdelitev udeležencev glede na obseg pooblastil pri delu. Kot lahko vidimo, je najmanjši delež vključenih v formalne programe pri zaposlenih brez nadzorne odgovornosti, med drugimi tremi vrstami položajev ni izrazitejših razlik, čeprav je očitno, da so v primerjavi s samozaposlenimi v nekoliko ugodnejšem položaju zaposleni na vodilnih in vodstvenih položajih.

Slika 4.4 Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in položaj pri delu, ACS 2004 (v odstotkih)

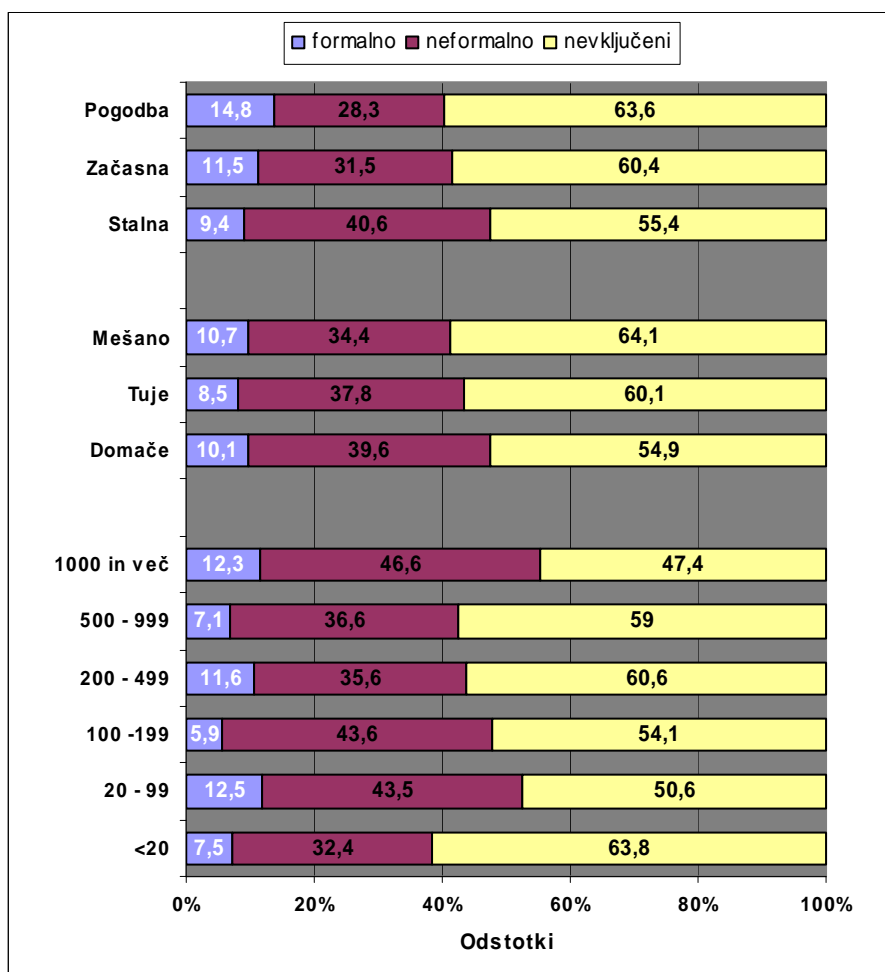

Op.: Mere statistične povezanosti med vključenostjo in drugimi opazovanimi spremenljivkami so v prilogi 2.

Bolj izrazite relativne razlike, ki so statistično značilne ($p=0,000$), lahko opazimo pri dostopu do neformalnega izobraževanja. Če samozaposlene obravnavamo kot posebno kategorijo, lahko ugotovimo, da ti podatki potrjujejo dosedanje ugotovitve, po katerih dajejo organizacije pri vključevanju v izobraževanje prednost zaposlenim na vodilnih in vodstvenih položajih. Dostop do neformalnega izobraževanja se povečuje s povečevanjem pooblastil in odgovornosti pri delu. Medtem ko je delež vključenih pri kategoriji brez pooblastil precej pod povprečjem, delež pri kategoriji s širokimi pooblastili to povprečje občutno presega. Samozaposleni se po priložnostih za neformalno izobraževanje precej približajo zaposlenim s širokimi pooblastili za nadzor nad delom drugih.

4.5 Vključenost v formalno in neformalno izobraževanje po velikosti organizacije, lastništvu ter vrsti delovnega razmerja

Slika 4.5 Vključenost v izobraževanje po velikosti organizacije, lastništvu in vrsti zaposlitve, ACS 2004 (v odstotkih)

Op.: Mere statistične povezanosti med vključenostjo in drugimi opazovanimi spremenljivkami so v prilogi 2.

Na spodnjem delu slike 4.5. lahko vidimo, kako so porazdeljene priložnosti zaposlenih za formalno in neformalno izobraževanje glede na velikost organizacije. Na splošno velja, da so zaposleni v malih in srednjih podjetjih prikrajšani pri dostopu do izobraževanja v primerjavi z zaposlenimi v velikih podjetjih. To se običajno utemeljuje s stroškovno in s časovno dimenzijo. Manjša podjetja imajo za izobraževanje na razpolago manjši obseg sredstev,

poseben problem je tudi zagotavljanje časa za izobraževanje, saj je delo težko prerazporediti na preostale zaposlene in na ta način osvoboditi čas za izobraževanje. Zato se v zadnjem obdobju tudi na ravni države namenja posebna pozornost izobraževanju in usposabljanju v malih in srednjih podjetjih. Tudi naši podatki govorijo o tem, da se vključenost v izobraževanje statistično značilno razlikuje po velikosti organizacije, kar velja za formalno enako kot za neformalno izobraževanje. Če si ogledamo podatke na sliki 4.5., bomo ugotovili, da se deleži vključenih v formalno izobraževanje gibljejo od 6 % pa do 12,5 %, pri tem pa ne zasledimo pričakovanega vzorca. Največji delež vključenih v formalno izobraževanje je v organizacijah z 20-99 zaposlenih, sledijo pa organizacije s 1000 in več zaposlenih s praktično enako visokim deležem. Nekaj manj kot 12 % udeležencev izkazujejo tudi organizacije z 200 do 499 zaposlenih. Najmanjši delež udeležencev je značilen za organizacije z 200-499 zaposlenih.

Podobne ugotovitve veljajo tudi za neformalno izobraževanje. Na prvem mestu po deležu so sicer največje organizacije, vendar jim zelo tesno sledita kategoriji '20 do 99 zaposlenih' in '100 do 199 zaposlenih'; vsaka izkazuje dobrih 43 % vključenih v neformalno izobraževanje. Tokrat so na zadnjem mestu organizacije z manj kot 20 zaposlenimi, vendar se tudi v teh udeležuje neformalnega izobraževanja slaba tretjina.

Zanimalo nas je tudi ali se zaposleni pri dostopu do izobraževanja razlikujejo glede na lastništvo organizacije. Oblikovali smo tri kategorije lastništva, domače, tuje in mešano. Statistični izračuni kažejo na signifikantne razlike pri vključevanju v formalno izobraževanje ($p=0,000$), ne pa tudi v neformalno izobraževanje. Iz podatkov na sliki 4.5 lahko razberemo, da je najmanjši delež vključenih v formalno izobraževanje v podjetjih v tuji lasti. Hkrati je prav v teh podjetjih tudi največji relativni delež vključenih v neformalno izobraževanje. Glede na to domnevamo, da tuji lastniki namenjajo pozornost predvsem pridobivanju znanj in spretnosti, ki so specifična za podjetje in so usmerjena v kratkoročne/tekoče potrebe dela, medtem ko je v domačih podjetjih in podjetjih v mešani lasti nekaj več prostora tudi za pridobivanje širokih prenosljiv znanj in kompetenc, ki upoštevajo razvojno komponento organizacije in hkrati omogočajo tudi razvoj kariere zaposlenih. Verjetno bi to razliko lahko utemeljevali tudi z dejstvom, da velik del formalnega izobraževanja odpade na javne storitve in državno upravo, kjer igra formalna izobrazba ključno vlogo pri dostopu do delovnih mest. V zadnjem obdobju so se prav v nekaterih od dejavnosti, izobrazbene zahteve, ki so zakonsko regulirane, povečale, kar je zaposlene brez ustreznega spričevala/diplome prisililo v formalno izobraževanje (npr. izobraževanje, slovenska vojska).

Tudi vrsta delovnega razmerja se v preučevanjih neenakosti na trgu dela obravnava kot dejavnik, ki povečuje ali zmanjšuje priložnosti za dostop do izobraževanja in usposabljanja.

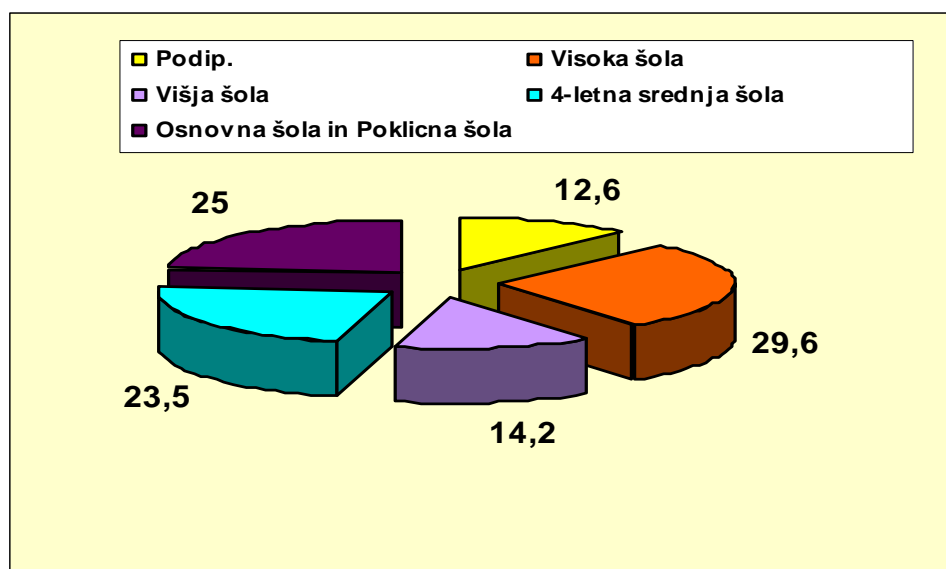

Zaposleni za določen čas in v netipičnih oblikah zaposlitve po obstoječih teorijah in empiričnih preučevanjih predstavljajo sekundarno delovno silo, ki je med drugim prikrajšana tudi pri priložnostih za izobraževanje in usposabljanje. Ali takšne ugotovitve potrjujejo tudi naši podatki? Iz mer statistične povezanosti (priloga 2) vidimo, da so razlike statistično značilne tako pri vključevanju v formalno izobraževanje ($p=0,005$) kakor tudi v neformalno izobraževanje ($p=0,001$). Podatki na sliki 4.5. kažejo, da je delež vključenih v formalno izobraževanje tem višji, čim manj stabilno je zaposlitveno razmerje. In obratno, čim stabilnejše je zaposlitveno razmerje, tem večji je delež vključenih v neformalno izobraževanje. Ti podatki nakazujejo, da je neformalno izobraževanje bolj povezano z organizacijskim internim trgom delovne sile, formalno izobraževanje pa s sekundarno delovno silo, ki si želi po tej poti zagotoviti večjo konkurenčnost in se prebiti na interni trg dela.

4.6 Vključenost v formalno izobraževanje po ravneh izobraževanja in virih financiranja

Že iz podatkov o vključenosti v formalno izobraževanje po izobrazbeni strukturi smo lahko sklepali, da je med odraslo populacijo veliko zanimanje predvsem za terciarno izobraževanje. Podatki na sliki 4.6. potrjujejo to domnevo; 43 % udeležencev formalnega izobraževanja se izobražuje za pridobitev visokošolske/univerzitetne diplome ali pa želi končati podiplomski program, nadaljnjih 14 % pa je vključenih v višješolske programe.

Slika 4.6 Vključeni v formalno izobraževanje po stopnjah, ACS 2004 (v odstotkih)

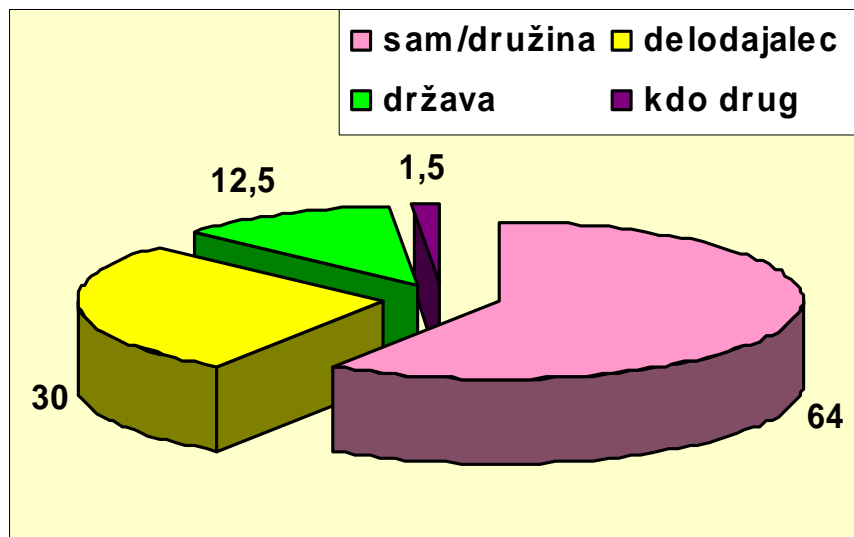
n= 190

Ta porazdelitev ni nepričakovana, saj so pri slovenski populaciji pričakovanja, povezana z visokošolskim izobraževanjem, zelo visoka. To velja tako z vidika povračil na trgu delovne sile, kakor tudi z vidika socialnega prestiža. Po drugi strani pa se tudi v Sloveniji visokošolska diploma postopoma že spreminja v »obrambno nujnost« (Thurow, 1975), saj je vse pogosteje osnovni razvrstitveni mehanizem pri dostopu do delovnih mest v javnem sektorju, ki danes daje največ priložnosti za zaposlitev. Ne nazadnje je intenziviranje vključevanja v terciarno izobraževanje tudi skladno z nacionalnimi razvojnimi in strateškimi dokumenti, ki poudarjajo pomen povečevanja deleža visokošolsko izobraženega prebivalstva za razvoj na znanju temelječega gospodarstva. Ne glede na to pa se izboljšujejo tudi razmere pri vključevanju v programe za pridobitev osnovnošolske in srednješolske izobrazbe. Večje vključevanje v te programe bi lahko povezovali z uvajanjem državnih ukrepov kot je program 5.000 (10.000+), ki prinašajo državne spodbude pri vključevanju slabše izobraženih in delovne sile s kvalifikacijami, po katerih na trgu dela ni povpraševanja, v izobraževanje. Statistični podatki o formalnem izobraževanju brezposelnih v obdobju od leta 1998 dalje namreč kažejo na znatno povečanje (Cek, Vranješ, 2004).

S tega vidika so indikativni tudi podatki o glavnih nosilcih stroškov formalnega izobraževanja (slika 4.7). Naši podatki kažejo, da imamo dobri dve tretjini samoplačnikov (delno ali v celoti), 30 % krije stroške delodajalec, (so) financiranje iz javnih sredstev pa navaja 12,5 % vključenih (slika 4.7). Iz teh podatkov bi lahko sklepali, da delodajalci enako kot država obravnavajo izboljševanje dosežene ravni izobrazbe kot nekaj, od česar ima korist predvsem posameznik, zato gre tudi večina stroškov v breme posameznika. To nas vrne na podatek o

programih formalnega izobraževanja, po katerih odrasli največ povprašujejo. Razumljivo je, da so to programi, ki zagotavljajo največji individualni donos (glej OECD, 1998).

Slika 4.7 Vključeni v formalno izobraževanje po virih financiranja, ACS 2004 (v odstotkih)

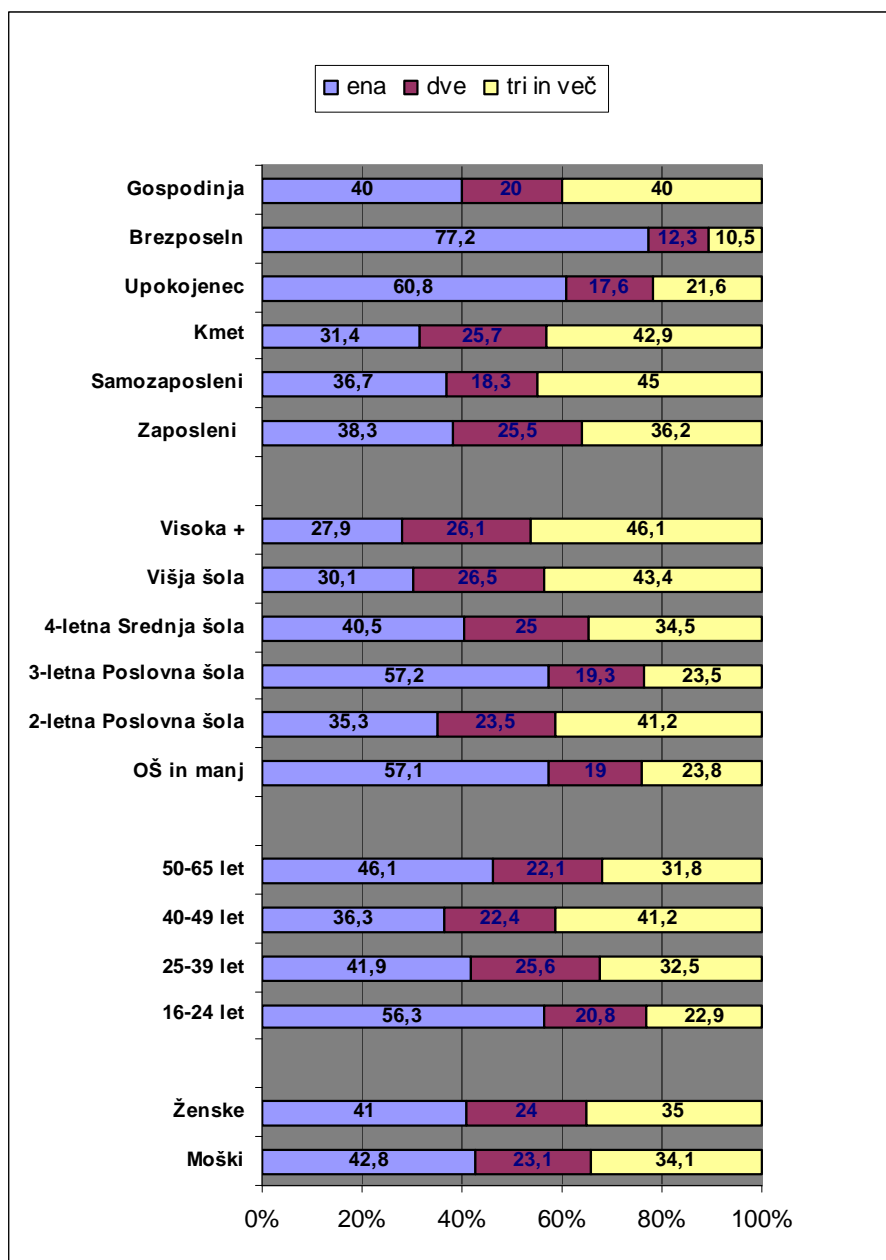

n= 190

4.7 Pogostost in dejavniki vključevanja v neformalno izobraževanje

V nasprotju s formalnim izobraževanjem, se posamezniki pri neformalnem izobraževanju razlikujejo tudi po številu vključitev v neformalno izobraževanje v nekem časovnem obdobju. Po zbranih podatkih se posamezniki udeležujejo od enega pa do osmih različnih neformalnih oblik izobraževanja. Za naše potrebe smo oblikovali tri kategorije: eno udeležbo, dve udeležbi ter tri in več udeležb. Od vseh vključenih v neformalno izobraževanje se je v prvo skupino uvrstilo 42 %, v drugo skupino slabih 24 % in v tretjo skupino dobrih 34 %. Povedano drugače, med vsemi vključenimi v neformalno izobraževanje v zadnjih 12 mesecih pred izvedbo ankete je bilo 42 % vključenih enkrat, 24 % dvakrat in 34 % trikrat ali več. Zanima nas kako se udeleženci več izobraževalnih dogodkov ločijo od udeležencev enega samega dogodka. Slika 4.8 prikazuje pogostost vključevanja po socio-demografskih značilnostih udeležencev.

Slika 4.8 Število vključitev v neformalno izobraževanje in sociodemografske značilnosti, ACS 2004 (v odstotkih)

Mere statistične asociacije:

Spremenljivke	Pearson χ^2	df	p	N
Spol	0,25	2	0,88	800
Starost	11,71	6	0,07	798
Izobrazba	44,86	10	0,000	799
Zaposlit. status*				800

* zaradi prevelikega števila celic s frekvencami, manjšimi od 5 koeficienti niso veljavni.

Med opazovanimi socio-demografskimi značilnostmi se statistično signifikantno povezuje s številom vključitev izobrazba, medtem ko razlike glede na spol in starost niso statistično signifikantne. Iz podatkov na sliki 4.8. je očitno, da deleži uvrščenih po posameznih kategorijah pri moških in ženskah skorajda ne odstopajo od povprečja. Kar zadeva starost najnižja starostna kategorija izkazuje največji delež tistih, ki so bili vključeni samo v en izobraževalni dogodek. S 56 % ta kategorija daleč presega nacionalno povprečje, izkazuje pa tudi najmanjša deleža vključenih v dve neformalni izobraževanji ter v tri ali več neformalnih izobraževanj. Največji deleži vključenih v dva ali tri in več izobraževalnih dogodkov so v kategoriji 40-49 let.

Podobno kot ugotavljamo, da populacija z boljšimi izobrazbenimi dosežki izkazuje največje deleže vključenih v neformalno izobraževanje, tudi ugotavljamo, da ta populacija izkazuje največje deleže vključenih v tri in več neformalnih izobraževanj. Nekoliko preseneča ugotovitev, da se ji občutno približuje kategorija z dveletno poklicno izobrazbo, medtem ko pri končani in nekončani osnovni šoli in pri končani poklicni šoli najdemo najvišje deleže oseb z eno samo vključitvijo (po 57 %) in najnižje deleže z dvema ali tremi in več vključitvami. Sledijo upokojenci in gospodinje. V opazovanem obdobju se je več kot enkrat udeležil neformalnega izobraževanja največji delež kmetov, na drugem mestu so samozaposleni in na tretjem zaposleni.

Če si ogledamo še udeležbo glede na zaposlitveni status, preseneča ugotovitev, da so najmanjši deleži oseb, ki so bile vključene v dve ali tri in več neformalnih izobraževanj, pri brezposelnih; velika večina (77 %) se je udeležila samo enega neformalnega izobraževanja.

Izobrazba in zaposlitveni status se tako tudi v tokrat kažeta kot najpomembnejša dejavnika neenakosti pri dostopu do izobraževanja. Vendar pri izobrazbi ne gre za linearno povezanost, saj je zaslediti približevanje nekaterih nižjih izobrazbenih kategorij kategorijam s terciarno izobrazbo. Seveda bi lahko odgovor na to ali gre dejansko za spremembo dosedanjih vzorcev pri vključevanju v izobraževanje ali zgolj za kratkotrajne posledice posameznih enkratnih ukrepov, dobili le, če bi bila raziskava longitudinalna.

Kot smo ugotovili, zaposlitev pri delodajalcu danes več avtomatično ne zagotavlja največ priložnosti za udeležbo v neformalnem izobraževanju. Zanima nas ali med različnimi kategorijami zaposlenih obstajajo pomembne razlike pri dostopu do večjega števila udeležb v enakem opazovanem časovnem obdobju. Slika 4.9. prikazuje podatke o številu vključitev po dejavnostih, poklicu, velikosti organizacije, položaju pri delu in vrsti delovnega razmerja. Razlike v relativnih deležih¹³ govorijo v prvi vrsti o tem, da izobrazba, dejavnost in poklic, ki omogočajo najboljše priložnosti za neformalno izobraževanje, izkazujejo tudi višje deleže vključenih v več kot le eno izobraževanje, vendar gre tudi za odstopanja.

Če si najprej pogledamo porazdelitev glede na dejavnost, ugotovimo, da kmetijstvo, gradbeništvo in industrija izkazujejo najvišje deleže razvrščenih pri eni sami vključitvi. V kmetijstvu je takšnih 58 %, v gradbeništvu 53 % in v industriji 49 %. Največji deleži vključenih v dve ter v tri ali več neformalnih izobraževanj so v storitvenih dejavnostih (državne in družbene storitve, elektrogospodarstvo ter finance, zavarovalništvo in poslovne storitve). Kar zadeva poklice so spet v daleč najboljšem položaju zakonodajalci, visoki uradniki in menedžerji, kjer se je 56 % vseh vključenih v neformalno izobraževanje v opazovanem obdobju udeležilo treh ali več izobraževanj. Sledijo jim strokovnjaki s 44 % uvrščenih v to kategorijo. V dokaj ugodnem položaju so tudi storitveni poklici in trgovci, kjer se je le enega neformalnega izobraževanja udeležilo 36 % ali šest odstotnih točk manj od nacionalnega povprečja. Na drugem koncu so kmetijski poklici, upravljavci strojev in obrtni poklici, kjer več kot polovica udeležencev navaja samo eno vključitev. Največji delež (71 %) izkazujejo kmetijski poklici, s 60 % pa jim sledijo upravljavci strojev. Preseneča podatek, da je bilo pri udeležencih neformalnega izobraževanja iz poklicev za enostavna dela skoraj 29 % vključenih v tri izobraževanja in več in enak delež v dve izobraževanji.

Pri številu vključitev ni opaziti večjih relativnih razlik glede na velikost organizacije. Nekoliko odstopajo le zaposleni v organizacijah z manj kot 20 zaposlenimi, kjer najdemo najmanjše deleže vključenih v več kot eno izobraževanje. Po drugi strani pa udeleženci neformalnega izobraževanja iz največjih organizacij izkazujejo najmanjši delež vključenih v eno

¹³ Zaradi velikega števila celic s frekvencami, ki so nižje od 5 mere statistične povezanosti števila vključitev z dejavnostjo in poklicem niso zanesljive, medtem ko zveza s položajem pri delu, velikostjo organizacije in vrsto delovnega razmerja ni statistično značilna.

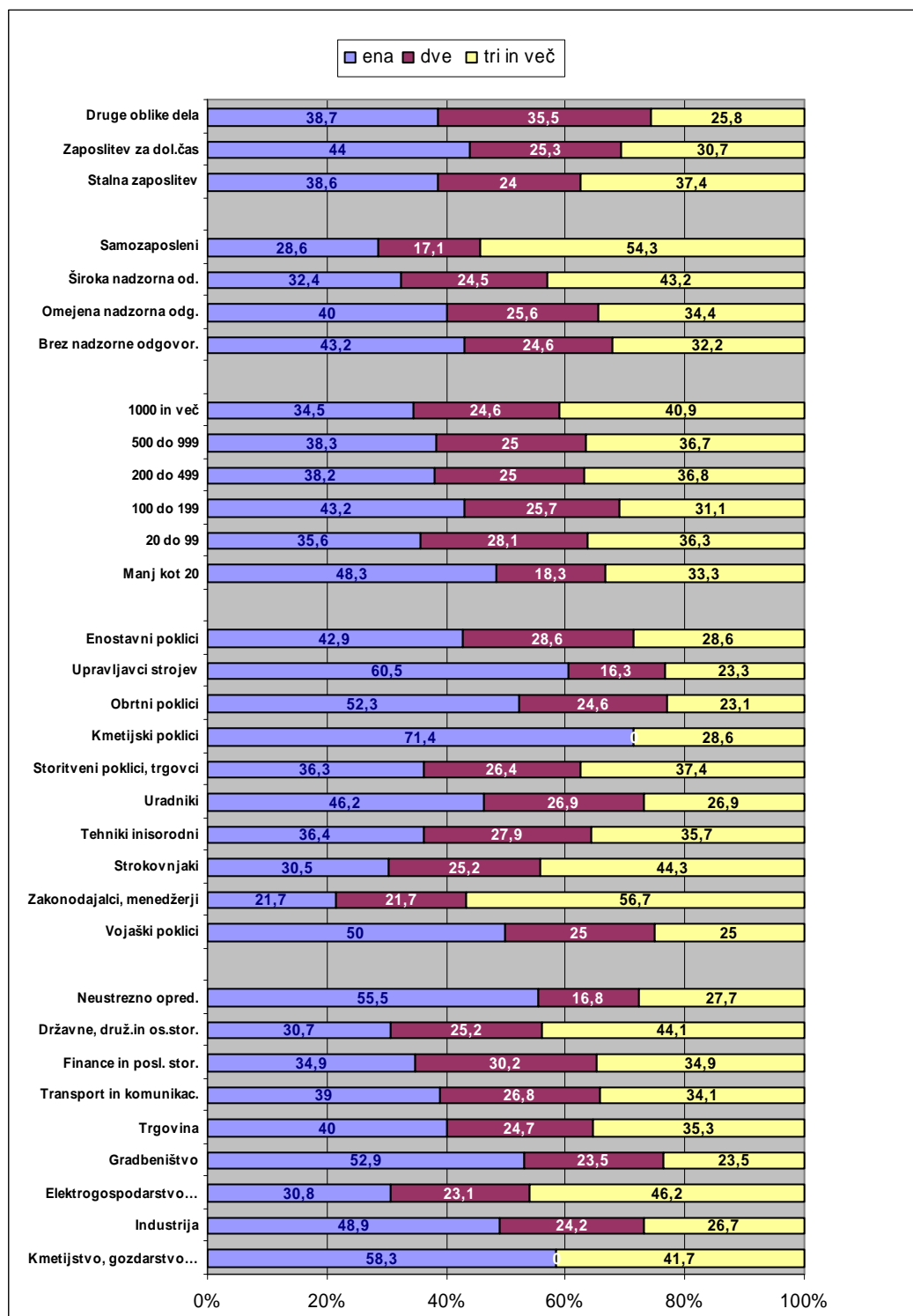

izobraževanje in največji delež udeležencev treh ali več izobraževanj. Dokaj visoki deleži udeležencev treh ali več izobraževanj so značilni tudi za samozaposlene in zaposlene s široko nadzorno odgovornostjo, medtem ko med zaposlenimi brez nadzorne odgovornosti in z omejeno nadzorno odgovornostjo ne prihaja do večjih razlik.

Nekoliko nadpovprečen delež vključenih v zgolj eno izobraževanje je zaslediti tudi pri začasno zaposlenih (44 %), medtem ko stalno zaposleni izkazujejo nadpovprečno visok delež udeležencev treh ali več izobraževanj, kar je v korist naši predhodni domnevi o neformalnem izobraževanju kot prednosti organizacijskih internih trgov dela.

Slika 4.9 Število vključitev v neformalno izobraževanje in značilnosti zaposlitve, ACS 2004 (v odstotkih)

Mere statistične asociacije:

Spremenljivke	Pearson χ^2	df	P	N
Dejavnost*				662
Poklic*				604
Položaj pri delu	11,64	6	0,07	679
Velikost organizacije	8,89	10	054	647
Lastništvo	2,05	4	0,73	678
Vrsta delovnega razmerja	3,87	4	0,42	681

* zaradi prevelikega števila celic s frekvencami, manjšimi od 5 koeficienti niso veljavni.

4.8 Položaj udeležencev izobraževanja v času posameznih izobraževanj

Anketirance smo povprašali tudi o njihovem položaju v času posameznih izobraževanj. Predvsem nas je zanimalo ali so bili med izobraževalno dejavnimi tudi presežni delavci in delavci na čakanju ter koliko je bilo med udeleženci posameznih izobraževanj brezposelnih. Ugotovili smo, da je bila pretežna večina v času vključenosti v izobraževanje zaposlena za nedoločen čas, nekoliko opaznejši delež za določen čas, deleži drugih statusov pa so bili zelo majhni. Če si pogledamo podrobnejše podatke za posamezna izobraževanja (preglednica 4.1.), vidimo, da je bilo ob prvi vključitvi dobrih 70 % zaposlenih za nedoločen čas, nadaljnjih 11 % pa za določen čas, 6 % je bilo brezposelnih in nekaj manj kot 6 % upokoјencev. Le nekaj posameznikov je bilo na čakanju ali pa uvrščenih med presežne delavce. Ob drugi vključitvi se je delež zaposlenih za nedoločen čas povečal na 74 %, za določen čas pa na 13, 5 %. Delež brezposelnih se je zmanjšal na nekaj manj kot 3 %, upokoјencev pa na dobre 3 %, medtem ko sta bila na čakanju dva posameznika, nihče pa ni bil presežek. Ob tretji vključitvi je bilo za nedoločen čas zaposlenih 77 %, za določen čas nekaj manj kot 10 %, deleži brezposelnih in upokoјencev pa ostajajo približno enaki. Tudi ob tretji vključitvi sta bila na čakanju dva posameznika, in nihče opredeljen kot presežek.

Predstavljeni podatki so dodatne podkrepitev trditvi, da se zaposleni v veliki večini vključujejo v neformalno izobraževanje v obdobju, ko so v stalnem ali začasnem delovnem razmerju, le zelo majhen delež se jih vključi, ko so brezposelni, presežki ali delavci na čakanju pa so med udeleženci prave bele vrane. To daje slutiti, da se v Sloveniji še ne uveljavlja praksa, da bi delovne organizacije zaposlenim v času, ko so ti brez dela, omogočile izobraževanje in

usposabljanje in tako prispevale k izboljševanju njihovih priložnosti za zaposlitev. Videti je, da te prakse ne pospešujejo niti ukrepi Aktivna politika zaposlovanja, ki so namenjeni spodbujanju izobraževanje teh kategorij.

Preglednica 4.1 Status ob posameznih vključitvah v neformalno izobraževanje

Status	Prva vključitev		Druga vključitvi		Tretja vključitev	
	Štev.	%	Štev.	%	Štev.	%
Stalna zaposlitev	570	70,4	358	74,3	222	76,8
Začasna zaposlitev	94	11,5	65	13,5	28	9,7
Na čakanju	5	0,6	2	0,3	2	0,7
Presežek	1	0,2	0	0,0	0	0,0
Brezposeln	50	6,1	12	2,6	8	2,7
Upokojenec	45	5,6	16	3,4	8	2,9
Drugo	48	6,0	28	5,7	18	6,2
Ne ve	1	0,1	1	0,1	3	1,2
Skupaj	810	100	482	100	289	100

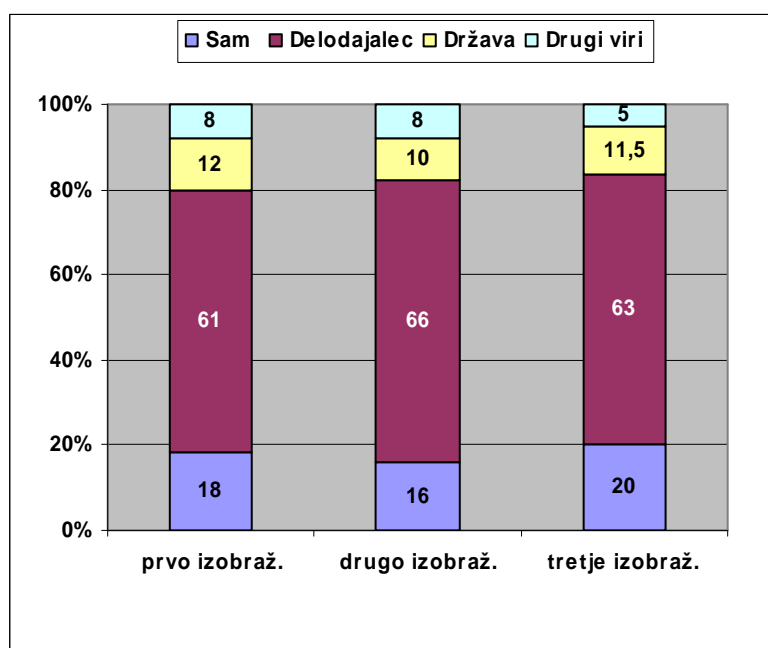
4.9 Nosilci stroškov udeležbe v neformalnem izobraževanju

Z analizo nosilcev stroškov formalnega izobraževanja smo ugotovili, da kar dve tretjini udeležencev sami krijeta te stroške, iz česar smo sklenili, da je glavni namen formalnega izobraževanja odraslih napredovanje v karieri in je redkeje povezano z neposrednimi potrebami in interesi delodajalca. Po drugi strani pa smo iz podatkov o zaposlitvenem statusu in vrsti delovnega razmerja v času izobraževanja domnevali, da je neformalno izobraževanje v veliki meri namenjeno tekočim potrebam delovnega mesta, zato je pričakovati, da njegove stroške pogosteje kot stroške formalnega izobraževanja, krijejo delodajalci. Anketirance smo za vsako od treh izobraževanj, ki so se jih po lastnih navedbah udeležili v 12 mesecih pred anketiranjem, povprašali, kdo je nosil stroške tega izobraževanja. Nosilce stroškov, ki so jih navedli, smo združili v 4 kategorije: sam ali družina, delodajalec, država (sredstva Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, sredstva Zavoda za zaposlovanje, druga javna sredstva), drugi viri (sindikati, strokovna organizacija, kdo drug). Kot kaže slika 4.10, podatki potrjujejo, da stroške neformalnega izobraževanja najpogosteje nosijo delodajalci, ne glede na to ali gre za prvo, drugo ali za tretjo udeležbo. Lahko bi rekli, da stroške neformalnega izobraževanja

velike večine zaposlenih nosi delodajalec. Čeprav so pri posameznih udeležbah razlike v deležih posameznih virov financiranja zelo majhne, vseeno pritegne pozornost drugo izobraževanje. Očitno je prva investicija nekoliko pogosteje na strani posameznika in države, tretja investicija pa pogosteje na strani posameznika. Iz tega bi lahko sklepali, da je tretje izobraževanje pogosteje namenjeno osebnim potrebam udeleženca, medtem ko je prvo izobraževanje pogosteje kot drugi dve tudi priprava na zaposlitev. To bi se ujemalo tudi s podatki v preglednici 4.1, ki prikazujejo status v času posameznih izobraževanj.

Slika 4.10 Nosilci stroškov neformalnega izobraževanja – tri izobraževanja po navedbi respondentov v 12 mesecih pred anketiranjem, ACS 2004 (v odstotkih)

n1=894; n2=485; n3=281

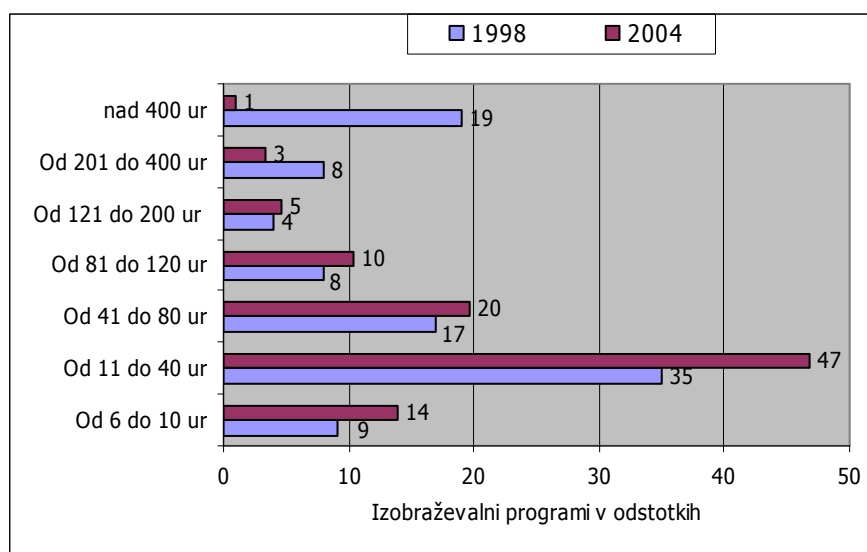
5 TRAJANJE IZOBRAŽEVANJA, USPOSABLJANJA IN SPOPOLNJEVANJA ODRASLIH

Mag. Ester Možina

Za odrasle dejavne v izobraževanju je trajanje izobraževanja pomembna okoliščina, ki poleg drugih dejavnikov kot so izobrazba, starost in zaposlitveni status ter delovni položaj, vpliva na posameznikovo udejstvovanje v izobraževanju.

Odrasli so v anketi navajali dolžino izobraževanja v urah le pri tistem izobraževanju, usposabljanju in spopolnjevanju, ki ni bilo del rednega šolanja. Tak pristop pomeni metodološko drugačno zajemanje podatkov kot v raziskavi udeležbe odraslih v izobraževanju iz leta 1998, saj se je takrat popisovala in interpretirala dolžina izobraževanja za vse vrste izobraževalnih programov, torej tudi za redno šolanje odraslih v programih za pridobitev izobrazbe. To so seveda daljši programi, ki so organizirani skozi vse leto in je za njih nepotrebno beležiti trajanje. V programe za pridobitev izobrazbe je bilo leta 1998 vključenih 12 % odrasle populacije, leta 2004 pa 7,9% odrasle populacije. Tako je trajanje teh programov iz primerjave trajanja izobraževanja v dveh časovnih točkah in iz nadaljnjih prikazov izpuščeno.

Slika 5.1 Trajanje izobraževanja odraslih, 1998 in 2004, v odstotkih (dejavni odrasli)

Primerjava dolžine izobraževanja v urah leta 1998 in 2004 nakazuje trend povečevanja vključevanja odraslih v krajše izobraževalne programe. V obeh časovnih točkah je izražena kategorija programov, ki trajajo od 11 do 40 ur, leta 1998 je bilo takih programov skoraj polovica (49 %), leta 2004 pa 46,8 %. Navkljub metodološki nekoliko nedosledni primerjavi je očitno, da se povečuje udejstvovanje odraslih v krajših programih izobraževanja, usposabljanja in spopolnjevanja.

V nadaljevanju je prikazano, kako se opaženi trend povezuje z socialno-demografskimi značilnostmi izobraževalno dejavne populacije po spolu, starosti, izobrazbi, zaposlitvenem položaju, delovnem položaju ter viru financiranja. Za potrebe te analize je trajanje programov prikazano kot povprečno trajanje izobraževanja.

Preglednica 5.1 Trajanje izobraževanja glede na spol in starost, 2004, povprečno število ur (dejavni odrasli)

	Frekvenca	Aritmetična sredina	Standardni odklon	F	p
SPOLE					
Moški	430	59,69	117,7	,324	,569
Ženska	364	64,16	100,5		
STAROST					
16-24	46	151,83	314,1	11,679	,000
25-39	349	59,25	86,0		
40-49	245	49,62	58,1		
50-65	154	59,97	96,1		

Izobraževalno dejavni odrasli se vključujejo v tiste izvenšolske programe izobraževanja, usposabljanja in spopolnjevanja, ki trajajo povprečno 62 ur. Medtem ko porazdelitev odgovorov po spolu ne kaže na statistično značilne razlike med moškimi in ženskami glede izbire dolžine izobraževalnih programov, pa se kažejo razlike glede na starost (statistična pomembnost na ravni $p=,000$). Izvenšolski izobraževalni programi v katere se vključujejo mladi med 16 in 24 letom trajajo v povprečju 151 ur. Odrasli iz višjih starostnih skupin pa se presenetljivo enakomerno vključujejo v programe, ki v povprečju trajajo 50 ali 60 ur.

Preglednica 5.2 Trajanje izobraževanja glede na vir financiranja, 2004, povprečno število ur (dejavni odrasli)

	Frekvenca	Aritmetična sredina	Standardni odklon	F	p
VIR					
Vi sami	149	83,54	122,381	9,012	,000
Vaša družina	10	103,50	57,894		
Delodajalec	472	45,33	51,193		
Država	103	114,32	232,747		
Sindikata	16	41,93	66,154		
Kdo drug	40	40,30	34,187		

Trajanje se močno razlikuje glede na vir financiranja (statistična pomembnost na ravni $p=.000$). Zanesljivo traja dlje v primerih ko ga denarno podpira posameznik sam ali njegova družina (v povprečju traja 83 ur) ter država (v povprečju traja 114 ur). Delodajalci podpirajo številčno daleč največ izvenšolskega izobraževanja v populaciji, vendarle pa gre pri tem za v povprečju okoli 45 ur trajajoče izobraževanje. Analiza vsebine tega izobraževanja, bi pokazala za kakšno izobraževanje gre, sklepamo, da gre za krajše oblike izobraževanja, usposabljanja in spopolnjevanja povezanega z delom. S trajanjem izobraževanja so povezani stroški, in v tem smislu je trajanje izobraževanja lahko ovira pri vključevanju odraslega v izobraževanje. Daljše izobraževanje je povezano z višjimi stroški, ki jih praviloma pokrijejo odrasli sami ali pa ga denarno omogoči država (Ministrstvo za šolstvo, Zavod za zaposlovanje). Oboji razpolagajo z omejenimi viri. Tudi v primerih, ko izobraževanje denarno podpre kdo drug (sindikata, društvo, itn) gre praviloma za časovno krajše oblike izobraževanja, ki v povprečju trajajo okoli 40 ur.

Preglednica 5.3 Trajanje izobraževanja po izobrazbi, 1998, povprečno število ur, (dejavni odrasli)

	Frekvenca	Aritmetična sredina	Standardni odklon	F	p
IZOBRAZBA					
Osnovna šola ali manj	82	32,35	38,260	3,573	,007
Eno ali dveletna poklicna šola	18*	68,27	71,405		
3-srednja šola	162	44,46	85,285		
4-letna srednja šola	284	74,32	148,831		
Višja šola ali več	248	66,48	83,425		

*Razred je nekoliko premajhen za zanesljivo oceno povprečnega trajanja.

Določene razlike so tudi v povprečni dolžini trajanja izobraževanja glede na stopnjo izobrazbe (statistična pomembnost na ravni $p=,007$). Odrasli na spodnjem polu izobraževalne lestvice, torej odrasli s končano osnovno šolo in manj, se vključujejo v izobraževalne programe, ki v povprečju trajajo okoli 30 ur. Po vsebini so pretežno to programi, ki jih določajo zakonski predpisi za opravljanje določenih del in nalog (varstvo pri delu in higienski minimum). Srednješolsko izobraženi odrasli in več se udeležujejo izobraževalnih programov, ki trajajo v povprečju vsaj še enkrat dlje kot manj izobraženi odrasli. Zastavlja se vprašanje, kolikšne možnosti z vidika ponudbe in dostopnosti izobraževalnih programov imajo odrasli iz te izobrazbene skupine, za vključevanje v daljše izobraževalne programe. Predvsem v splošno izobraževalne programe, katerih cilj je izboljšanje temeljnih znanj in spretnosti, torej tudi tistih znanj, ki omogočajo vseživljenjsko učenje.

Preglednica 5.4 Trajanje izobraževanja po zaposlitvenem položaju, 2004, povprečno število ur (dejavni odrasli)

	Frekvenca	Aritmetična sredina	Standardni odklon	F	p
ZAPOSILITEV					
Pri delodajalcu	584	55,91	103,561	2,511	,021
V svojem podjetju	53	60,41	67,816		
Na svoji kmetiji	35	47,44	138,179		
Upokojen	51	94,29	144,610		
Brezposeln	53	105,14	151,065		

Najdaljših izobraževalnih programov se udeležujejo brezposelni, saj v povprečju trajajo 105 ur, takoj za njimi so upokojenci, kajti povprečno traja njihovo izobraževanje 94 ur. Med delovno aktivnimi pa ni zelo velikih odstopanj med posameznimi zaposlitvenimi kategorijami in povprečnim trajanjem izobraževanja. Dejansko je med povprečnimi trajanji izobraževanja tistih, ki so zaposleni pri delodajalcu, v svojem podjetju in na svoji kmetiji le dobrih 13 ur razlike. Zaposleni pri delodajalcu se vključujejo v programe v povprečnem trajanju 56 ur, kar se ujema z zgornjo trditvijo, da njihovi delodajalci praviloma denarno podpirajo časovno krajše oblike izobraževanja.

Presenetljivo pa analiza vpliva položaja pri delu ne kaže statistično značilnih razlik v dolžini trajanja izobraževanja med preučevanimi kategorijami, se pravi med delavci brez nadzorne odgovornosti, delavci z omejeno odgovornostjo nadzora, delavci z širšo odgovornostjo nadzora ter samozaposlenimi.

6 VSAKDANJE IN NAKLJUČNO UČENJE ODRASLIH

Mag. Ester Možina

Informacijska doba in tehnološki razvoj v izobraževanje prinašajo nove načine in poti pridobivanja znanja, prav tako postavljajo posameznika v položaje ko mora nenehno pridobivati novo znanje ali posodabljati staro. Poleg številnih bolj ali manj formaliziranih in izobraževalnih priložnosti, se odpirajo druge neskončne možnosti za učenje in pridobivanje informacij v vsakodnevnem življenju. Gre za vsakdanje, naključno učenje odraslih, ki je naravni spremljevalec vsakdanjega življenja ljudi od zgodnjega otroštva dalje in je tudi najstarejša oblika vseživljenjskega učenja, ki spremlja človeštvo skozi vso njegovo zgodovino. Ustreznejša vrednost in potencial tega generičnega učenja pa se kaže v sedanjem obdobju nenehnega družbenega in ekonomskega spreminjanja, ki ga morajo odrasli razumeti in se mu prilagajati. Za to prilagajanje pa znanje, sposobnosti in razumevanje, pridobljeno v formalnem in v neformalnem izobraževanju ne zadostuje iz več razlogov: med drugim formalno izobraževanje ne gre vedno v korak z družbenimi in tehnološkimi spremembami in morajo posamezniki najti druge poti za posodabljanje poklicnega in drugega znanja. Številnim odraslim pa otežujejo dostop do tega izobraževanja različne ovire, ki izvirajo bodisi iz njihove osebne situacije (pomanjkanje časa, denarja, itn.) ali objektivnih okoliščin (dostopnost in raznovrstnost izobraževalnih priložnosti, itn.). Ni naključje, da se v takih razmerah priložnostno učenje po pomenu postavlja ob bok formalnemu in neformalnemu učenju.¹⁴ Tako se priložnostno učenje povezuje "z nekim drugim konceptom, konceptom učeče se družbe, kjer vsaka stvar ponuja priložnost za učenje in kjer vsakdo izpopolnjuje svoje potenciale" (Confintea 1997, 14).

¹⁴ Da bi razmejili priložnostno učenje od drugih dejavnosti, ki so povezane z učenjem, je skupina avtorjev z Michiganske univerze, ZDA, predlagala štiri kategorije, ki zajemajo učenje človeka v celotnem življenju: **naključno učenje** (incidental education) – učenje, ki poteka nehote in pri katerem ne 'vir učenja' ne učenec nimata posebnega namena, da bi se učila; **priložnostno učenje** (informal education) – učenje, za katero se je vsaj eden (učenec ali vir učenja) premišljeno odločil za učenje, ne pa oba; **neformalno** (zunajšolsko) učenje (non-formal education) – vsako zunajšolsko učenje, pri katerem se za učenje premišljeno odločita oba (učenec in vir učenja); **formalno** (šolsko) učenje (formal education) – učenje v šolah, ki poteka v razredih, razdeljenih po starosti, po predpisanem predmetniku, standardnih pedagoških metodah in s potrjenim pedagoškim osebjem (Jelenc, 1992).

Evropska unija se v sklopu prizadevanj za večjo konkurenčnost gospodarstva prav ta čas ukvarja s tem, kako omogočiti odraslim, da postane 'vidno in priznано' znanje in kompetence, ki so si jih pridobili po neformalnih poteh. V Memorandumu o vseživljenjskem učenju je Komisija Evropske skupnosti, poleg formalnega in neformalnega učenja, poudarila "informalno ali priložnostno učenje, za katero ni nujno, da je namerno in zato ni nujno, da ga prepoznajo celo posamezniki sami kot tisto vrsto učenja, ki prispeva k njihovem znanju in spretnostim ... priložnostni okviri predstavljajo ogromen učni rezervoar in so lahko pomemben vir inovacij v metodah poučevanja in učenja." (Memorandum, 4 in 15) V četrtem ključnem sporočilu o vrednotenju učenja, pa je kot cilj opredelila, da je treba "pomembno izboljšati poti, s katerimi razumemo in ocenjujemo udeležbo in dosežke, še posebej v neformalnem in priložnostnem učenju."

Tudi Slovenija sledi evropskim usmeritvam na tem področju, kar najdemo zapisano v pomembnih strateških in razvojnih dokumentih. V izhodiščih Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta v 2010 je opredeljena zavezanost uresničevanju koncepcije vseživljenjskosti učenja, pri čemer je med ostalim poudarjeno, da bomo v Sloveniji "razvijali odprt, prilagodljiv in prehodni sistem izobraževanja in usposabljanja odraslih, ki bo vsakemu posamezniku in skupini v vseh okoljih ponudil različne možnosti za izobraževanje in učenje ter priznavanje formalno, neformalno in informalno (naključno, priložnostno) pridobljenega znanja." Ta usmeritev je operacionalizirana v prvem od treh prednostnih področjih, ki je namenjeno spodbujanju in zagotavljanju različnih oblik in možnosti splošnega izobraževanja in učenja odraslih.

Analiza oblik priložnostnega učenja in raziskovanje značilnosti tega učenja v populaciji, lahko prispeva k oblikovanju strateških usmeritev in odločitev v zvezi s spodbujanjem priložnostnega učenja ter h spremljanju učinkov sprejetih ukrepov in politik. Zaradi odsotnosti primerljivih podatkov o priložnostnem učenju odraslih v Sloveniji v preteklosti, se bo celovitejša analiza priložnostnega učenja odraslih opravila z mednarodno primerjavo podatkov (v sklopu mednarodne raziskave pismenosti – Adult Literacy and Life Skills Survey).

6.1 Načini priložnostnega učenja odraslih v raziskavi

V pričujoči raziskavi udeležbe odraslih v izobraževanju je bila analizirana pogostost in način priložnostnega učenja odraslih v Sloveniji ter socialne in demografske značilnosti odraslih, ki iz tega ali onega razloga izbirajo različne oblike priložnostnega učenja. Po načinu izobraževanja so bili vprašani vsi odrasli v anketi, njihovi odgovori pa dajejo vpogled v načine

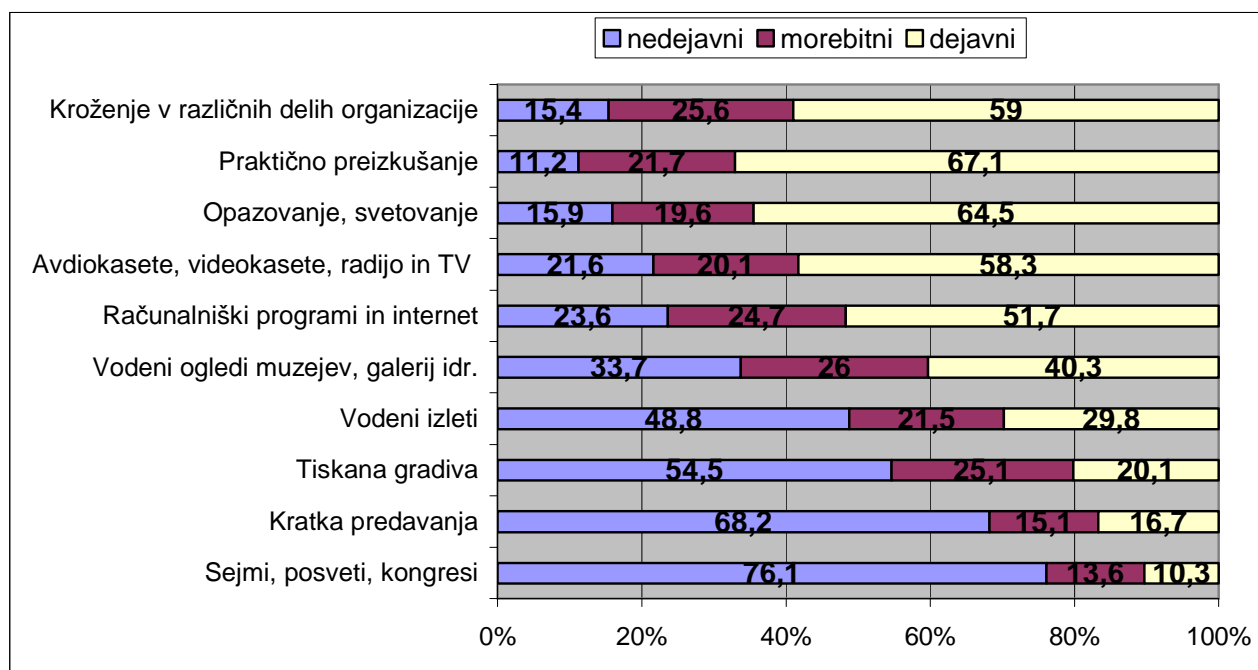

in poti priložnostnega učenja odraslih, saj so med drugim navajali obisk sejmov, strokovnih posvetov, ekskurzij, udeležbo na seminarjih, delavnicah, vodenih izletih, branje tiskanih gradiv, uporabo računalniških programov in interneta, itn. Gre za nekoliko drugačno zbiranje podatkov v primerjavi z raziskavo udeležbe odraslih v izobraževanju iz leta 1998, saj so takrat odrasli imeli možnost navajati načine izobraževanja za posamezne izobraževalne programe, ki so jih obiskovali. Podatki o načinih izobraževanja so se zbirali samo za tiste odrasle v vzorcu, ki so se izobraževali, usposabljali in spopolnjevali. Prednost sedanjih podatkov je v tem, da omogočajo tudi vpogled v učne priložnosti morebitnih in nedejavnih odraslih v izobraževanju ter njihove socialne in demografske značilnosti. Pomanjkljivost pa v tem, da so bili anketiranim odraslim ponujeni odgovori v vprašanju zaprtega tipa.

Pogled v načine učenja dejavnih, morebitno dejavnih ter nedejavnih odraslih v izobraževanju pokaže zelo pestro sliko načinov in poti učenja odraslih. Morebitni dejavni se približno enakomerno poslužujejo različnih načinov učenja. Pri izobraževalno dejavnih in nedejavnih odraslih pa se zdi, da so določeni načini učenja pri enih pogostejši kot pri drugih. Izobraževalno nedejavni odrasli so v presenetljivo visokem številu navajali, da obiskujejo sejemske prireditve, posvete, kratka predavanja, uporabljajo tiskana gradiva ter se udeležujejo vodenih izletov in ekskurzij. Kljub temu, da se ti odrasli niso šolali ali se izobraževali v organiziranih oblikah izobraževanja, zaradi tega so bili umeščeni med izobraževalno nedejavne, so prepoznali številne druge poti in načine pridobivanja znanja. Izobraževalno dejavni v večji meri uporabljajo računalniške programe in internet, avdio in video kasete, opazovanje, svetovanje, praktično preskušanje ter kroženje med različnimi deli organizacije.

Slika 6.1 Način učenja glede na dejavnost odraslih v izobraževanju, 2004, vsi odrasli

Postavlja se vprašanje, ali tri kategorije izobraževalno dejavnih odraslih uporabljajo le nekatere ali kombinirajo več različnih načinov vsakodnevnega učenja? Indeks pogostosti uporabljenih načinov učenja pri izobraževalno različno dejavnih odraslih pokaže precejšnje razlike (statistična pomembnost na ravni $p=,000$) med tremi kategorijami. Indeks pogostosti 1 pomeni, da odrasli uporablja 1 način učenja, indeks 10 pa da kombinira 10 načinov učenja. Izobraževalno nedejavni pri svojem učenju kombinirajo v povprečju okoli 3 različne načine učenja. Pri morebitnih dejavnih in dejavnih odraslih pa gre za uporabo povprečno petih do šestih različnih načinov in poti učenja.

Preglednica 6.1 Indeks uporabe različnih načinov učenja, glede na izobraževalno dejavnost, 2004, vsi odrasli

	Frekvenca	Aritmetična sredina	Standardni odklon	F	P=statistična značilnost
IZOBRAŽEVALNA DEJAVNOST					
				363,563	,000
Nedejavni	1049	3,21	2,339		
Morebitni	499	5,01	2,338		
Dejavni	909	5,99	2,240		

Sklepamo lahko, da izobraževalno nedejavni uporabljajo različne načine učenja bolj slučajno ali naključno in da povečini ne gre za načrtovano dejavnost, ki bi trajala daljše časovno obdobje. Kljub temu, pa je treba navedene načine izobraževanja, ki jih navajajo izobraževalno nedejavni, vzeti v obzir ko se načrtuje izobraževanje za te odrasle. Do podobnih ugotovitev je prišel tudi Quigley ko je analiziral podatke o neformalnih in priložnostnih načinih učenja pri nedejavnih in slabše pismenih odraslih v mednarodni raziskavi pismenosti (v *New Patterns of Adult Learning*, 1997). Poudaril je, da izobraževalno nedejavni v vsakodnevem življenju uporabljajo številne poti za pridobivanje informacij in učenje. Raziskave o participaciji pa se običajno osredotočajo na analizo značilnosti pri tistih, ki so dejavni v izobraževanju odraslih. V tem pogledu se raziskave lotevajo preučevanja udeležbe v izobraževanju odraslih z napačnega konca ("wrong end of the telescope"), saj metodologije niso dovolj "občutljive", da bi zajemale bogato paleto načinov vsakodnevnega učenja izobraževalno nedejavnih. Posledica tega je, da raziskave ne dajejo "pravih" odgovorov za zviševanje udeležbe odraslih nedejavnih v izobraževanju, ti pa ostajajo še naprej mnogo številčnejši od dejavnih v izobraževanju.

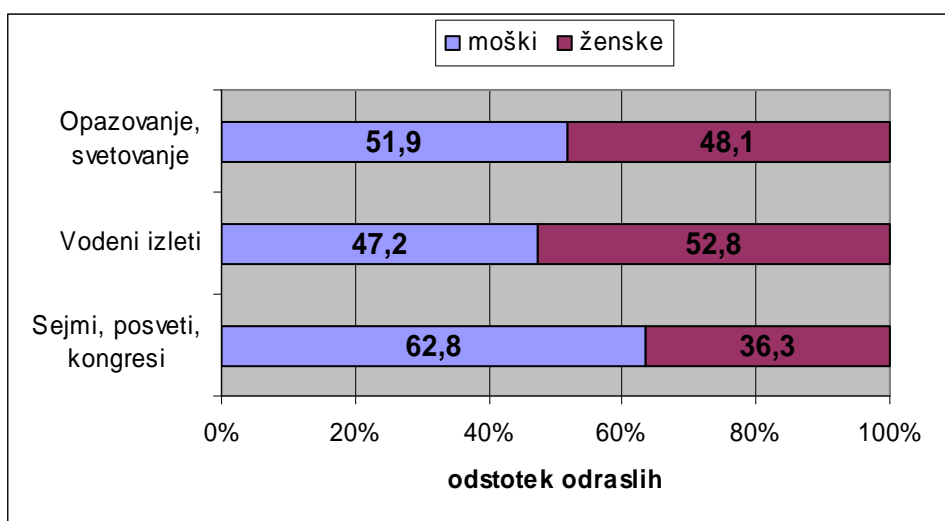
6.2 Priložnostno učenje odraslih po socialno demografskih značilnostih

Razlike v načinih učenja so se presojale glede na izbrane socialne in demografske značilnosti populacije in sicer glede na spol, starost, izobrazbo in zaposlitev. Prikazani pa so tisti podatki, pri katerih se kažejo statistično pomembne razlike med posameznimi podskupinami v

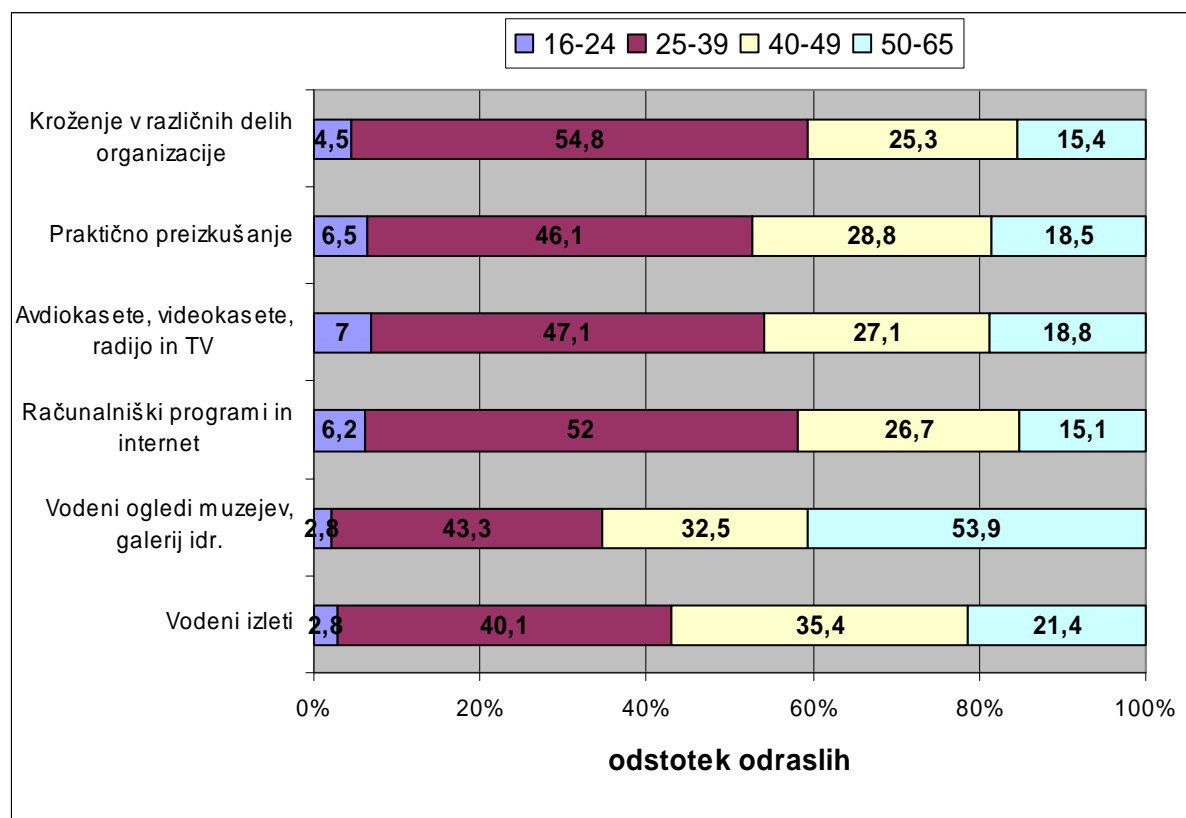

obravnavi (statistična pomembnost na ravni $p=,000$). Pokazalo se je, da zakonski stan odraslega nima pomembnejšega vpliva na izbiro njegovega načina učenja. Prav tako ne moremo z gotovostjo trditi, da so določeni načini učenja bolj tipični za moške kot za ženske. Moški so na primer pogostejši obiskovalci sejmov, posvetov in kongresov (63%) in pogosteje izbirajo opazovanje in svetovanje kot način učenja (52%). Po drugi strani so ženske nekoliko številčnejše na vodenih izletih vodenih izletih, strokovnih ekskurzijah, muzejev, galerij in drugih lokacij (53%).

Slika 6.2 Način učenja moških in žensk, 2004, vsi odrasli

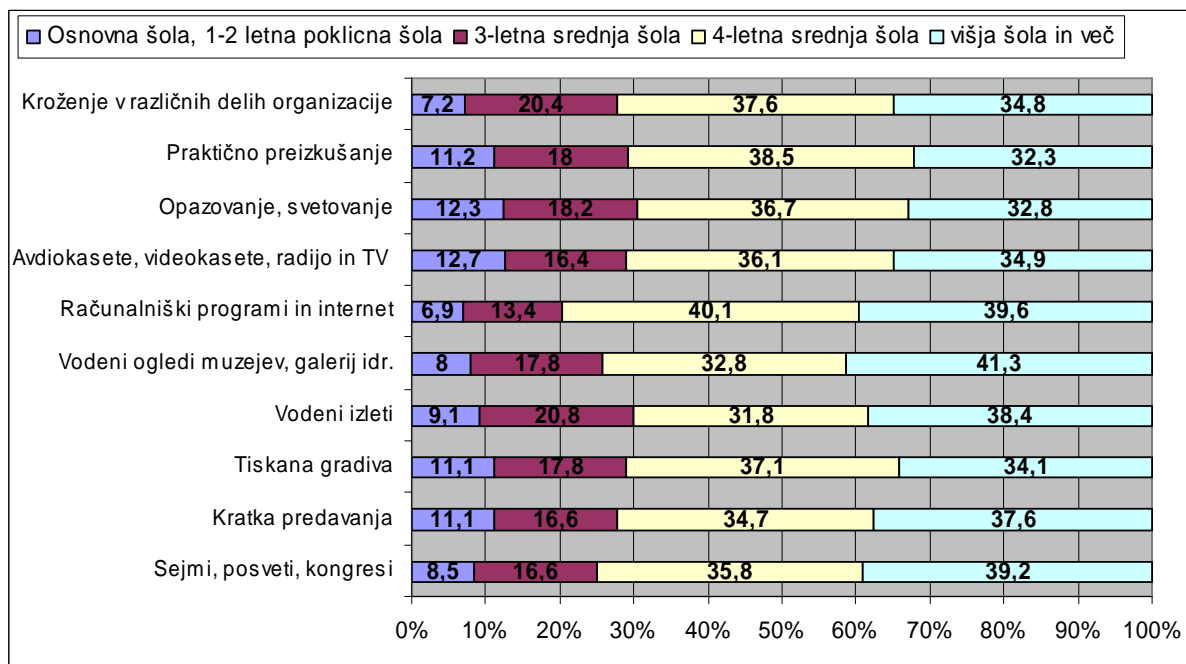

Določeni načini učenja so povezani tudi s starostjo. Dve starostni skupini od 25 do 39 let in od 40 do 49 let sta v veliko večji navajali različne načine priložnostnega učenja. Odrasli iz navedenih starostnih razredov so v delovno najbolj aktivnem obdobju svojega življenja. Izzivi delovnega in družinskega življenja postavljajo zahteve po nenehnem spopolnjevanju in pridobivanju znanja in informacij po različnih poteh. Ti odrasli so tudi prepoznali ponujene načine učenja kot pomembne vire znanja. V manjši meri so naključne in vsakodnevne načine učenja prepoznavali mladi med 16 in 24 letom. Vodeni izleti ter vodeni ogledi muzejev in galerij pa so bolj domena starejših starostnih kategorij.

Slika 6.3 Starost in način učenja, 2004, vsi odrasli

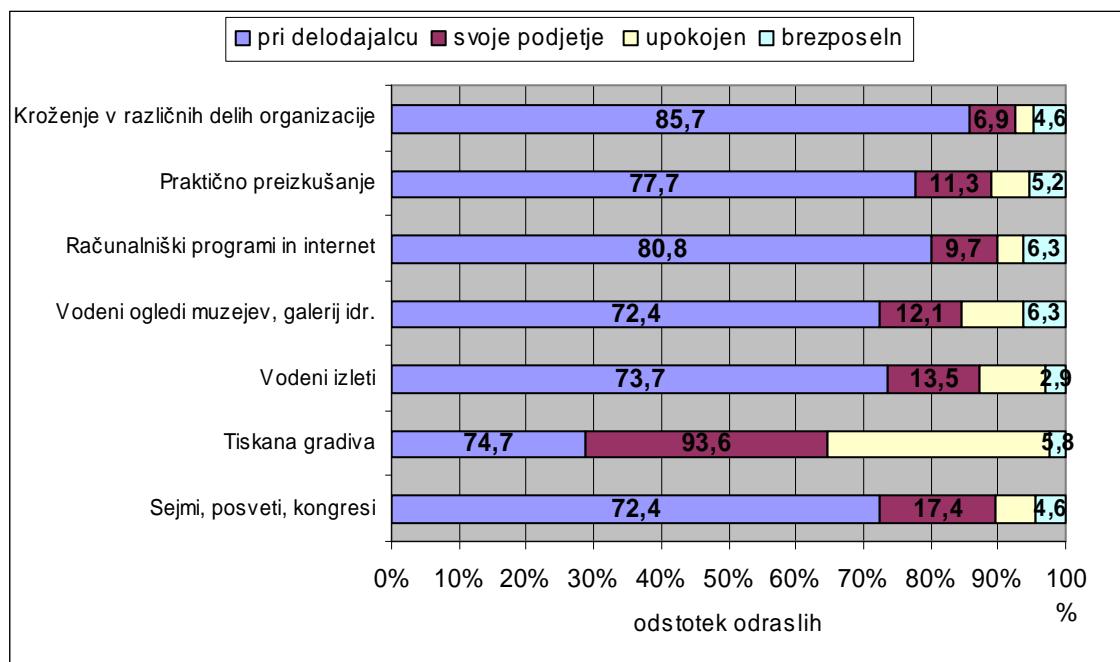
Primerjava stopnje izobrazbe in načina izobraževanja pokaže razlike v izbiri načina učenja. Odrasli z najmanj končano srednjo šolo so številčnejši v vseh navedenih načinih učenja, kar je logično glede na trditev, da se pri učenju poslužujejo povprečno petih do šestih načinov učenja od možnih desetih. Vendarle pa so pogosteje izbirali kot način učenja praktično preskušanje, računalniške programe in internet, tiskana gradiva, pa tudi opazovanje in svetovanje, ter kratka predavanja. Pri odraslih z končano triletno srednjo šolo in manj pa so bolj tipične izbire praktično preskušanje, tiskana gradiva, opazovanje, svetovanje. V veliko manjši meri se vključujejo npr. v kroženje v različnih delih organizacije.

Slika 6.4 Izobrazba in način učenja, 2004, vsi odrasli

Za zaposlene pri delodajalcu v večji meri kot za druge zaposlitvene kategorije velja, da se učijo s pomočjo računalniških programov in interneta, praktičnega preskušanja ter kroženja v različnih delih organizacije. Določeni načini izobraževanja zaposlenih pri delodajalcu so pogojeni z organizacijo dela in opremljenostjo delovnega mesta. Podobno velja tudi za zaposlene v svojem podjetju in obrti pogosteje izbirajo sejme, posvete, konference, ter tiskana gradiva kot način učenja. Brezposelni odrasli povečini izbirajo med računalniškimi programi in internetom, tiskanimi gradivi in praktičnim preskušanjem. Upokojenci izstopajo pri vodenih izletih in vodenih ogledih muzejev, galerij, kar se nedvomno povezuje z njihovim stilom življenja in organizacijo prostega časa.

Slika 6.5 Zaposlitveni položaj in način izobraževanja, 2004, vsi odrasli

7 MOTIVI IN OVIRE, KOT DEJAVNIKI UDELEŽBE ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU

Mag. Marko Radovan

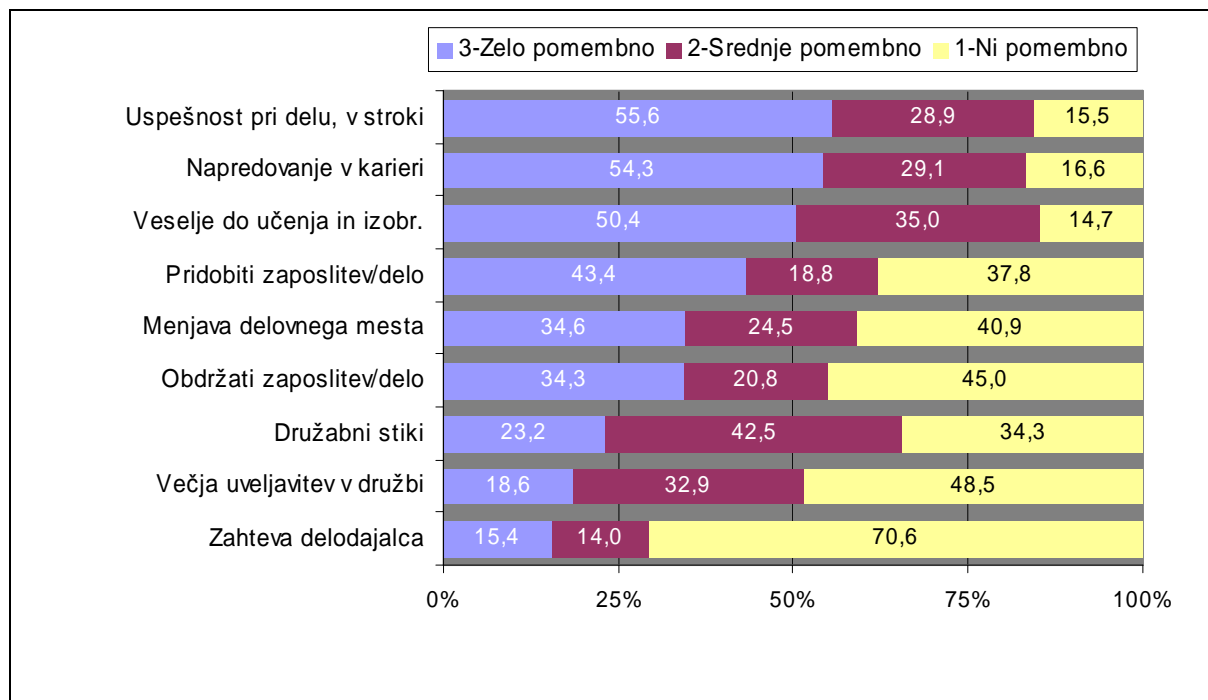
Zanimanje za dejavnike, ki odrasle spodbujajo k vključitvi v izobraževanje ima na področju izobraževanja odraslih že dolgo tradicijo in so vključeni v skoraj vsako raziskavo v kateri se proučuje udeležba odraslih v izobraževanju. Poznavanje motivov in motivacije odraslih je pomembna dimenzija izobraževanja odraslih, saj temelji vključitev v izobraževalni program (bolj ali manj) na prostovoljni odločitvi. Motivacija pa je tista sila, ki spodbuja in "priganja" odrasle, da se vključijo v izobraževalni program. Razlogov, zaradi katerih se posameznik vključi v izobraževanje je seveda več in se med seboj prepletajo. Običajno opazujemo dva vidika: notranjega in zunanjega (Deschler, 1996). S prvim opisujemo predvsem notranje dejavnike motivacije za izobraževanje (npr. motive, potrebe, pričakovanja ipd.), z drugim pa skušamo razumeti vpliv zunanjih dejavnikov, ki vplivajo na udeležbo v izobraževanju. Pri razumevanju udeležbe v izobraževanju skušamo združiti obe perspektivi in si ustvariti sliko, ki nam bo celovito pojasnila dejavnike, ki vplivajo na posameznikovo pripravljenost za udeležbo v izobraževanju.

Najprej si bomo na kratko pogledali kateri motivi prevladujejo na formalnega izobraževanja odraslih, kasneje pa se bomo posvetili motivom, ki vplivajo na neformalno izobraževanje.

7.1 Motivi pri formalnem izobraževanju odraslih

Na sliki 7.1 so prikazani motivi (razlogi), ki zaradi katerih so se anketiranci vključili v formalne oblike izobraževanja. Udeleženci raziskave so motive ocenjevali na tristopenjski lestvici (1-ni pomembno, 2- srednje pomembno, 3-zelo pomembno).

Slika 7.1 Motivi za udeležbo v formalnem izobraževanju (v odstotkih)

n= 189

Iz slike 7.1 je jasno razvidna hierarhija motivov, ki so vplivali na vključevanje v formalno šolanje. Najpomembnejši razlog za vključitev v formalno šolanje je "Uspešnost pri delu in v stroki". Samo 16 % anketirancev je odgovorilo, da ta motiv sploh ni bil pomemben za njihovo udeležbo izobraževanju in več kot polovica jih je navedlo ta razlog kot zelo pomemben. Podobni rezultati so značilni tudi za motiv "Napredovanje v karieri" - več kot polovica (54 %) odraslih je navedla, da je bil ta razlog zelo pomemben za njihovo odločitev za izobraževanje. V skupino najbolj pomembnih motivov vsekakor sodi tudi motiv "Veselje za učenje in izobraževanje", ki ga prištevamo med notranje motive. Samo 15 % anketirancev je navedlo, da ta motiv ni bil pomemben odločitvi, da se bodo udeležili izobraževanja, kar 85 % pa je navedlo oceno "Srednje pomemben" ali "Zelo pomemben". Pri ostalih motivih pride do velikega povečanja ocene "Ni pomembno" na račun ocene "Srednje pomembno". Že pri prvem naslednjem razlogu za izobraževanje ("Pridobiti delo ali zaposlitev") je kar 38 % anketirancev odgovorilo, da ta razlog ni bil pomemben za njihovo izobraževalno odločitev, oceno "Zelo pomembno" pa je podalo 43 % udeležencev raziskave. Tej skupini motivov sledijo nekoliko manj pomembni motivi, kot so "Menjava delovnega mesta" (60 % anketirancev je ta motiv ocenilo z oceno "Srednje pomembno" ali "Zelo pomembno"), "Obdržati zaposlitev" (55 %), "Družabni stiki" (65 %), "Večja uveljavitev v družbi" (52 %) in

"Zahteve delodajalca" (29 %). Izhajajoč iz manjše pomembnosti tega motiva lahko sklepamo, da je udeležba v formalnem izobraževanju v veliki meri posledica lastne iniciative in motivacije in da delodajalci očitno ne spodbujajo toliko udeležbe v tovrstnem izobraževanju. Omenimo naj še distribucijo odgovorov pri motivu "Družabni stiki". Ta motiv se je sicer uvrstil bolj pri dnu hierarhije motivov, predvsem zato, ker je bil grafikon oblikovan glede na delež odgovorov "Zelo pomembno". Po drugi strani pa ugotovimo, da ima ta motiv/razlog največji delež odgovorov "Srednje pomembno" (42 %) od vseh motivov v lestvici in bi se uvrstil med prvih 5 najbolj pomembnih motivov, če bi odgovore "Zelo pomembno" in "Srednje pomembno" združevali. Očitno je srečevanje drugih odraslih in izmenjava izkušenj izredno pomemben razlog za vključitev v izobraževanja. Primerjava s prejšnjimi raziskavami je nekoliko otežkočena zaradi različne lestvice motivov, pa tudi načina ocenjevanja in analize odgovorov (ki so bili združeni za formalne in neformalne oblike izobraževanja). Vseeno lahko ugotovimo, da je vsebinsko hierarhija motivov enaka – zaradi narave izobraževanja odraslih prevladujejo predvsem poklicni motivi, presenetljivo visoko, pa se v letošnji raziskavi uvršča motiv "Veselje do izobraževanja in učenja". Ta motiv je bil v prejšnjih raziskavah pri dnu lestvice motivov (Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001).

Preglednica 7.1 Motivi za udeležbo v formalnem izobraževanju po različnih demografskih značilnostih (% ocene "Zelo pomembno")

	f7a	f7b	f7c	f7d	f7e	f7f	f7g	f7h	f7i
Spol									
Moški	16,3	57,1	56,0	40,7	59,3*	37,7	21,4	39,3*	18,5
Ženske	22,0	54,6	53,1	29,8	43,0*	36,7	12,4	48,8*	24,8
Starost									
16-24	25,0	56,4	35,9***	41,0	35,9	28,2	22,5	61,5	23,7
25-39	16,5	55,4	53,3***	29,8	43,0	36,7	12,4	48,8	24,8
40-65	21,4	59,3	92,6***	40,7	59,3	35,7	21,4	39,3	18,5
Izobrazba									
2 I. PŠ in manj	28,6	41,4	34,5	39,3*	67,9***	20,7	32,1*	39,3*	28,6
3-4 I. SŠ	18,5	55,6	61,7	40,4*	42,1***	41,7	15,7*	44,4*	23,1
višja šola ali več	13,2	62,3	49,1	18,5*	32,1***	27,8	7,4*	67,9*	20,8
Zaposlitveni status									
Zaposleni	19,1	54,6	53,6	39,7*	36,2***	34,4	15,1	47,7	21,2
Brezposelni	15,4	51,9	53,8	11,5*	76,9***	34,6	19,2	56,0	26,9

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

n=189

PŠ – Poklicna šola

SŠ – Srednja šola

Legenda:

- f7a Večja uveljavitev v družbi
- f7b Uspešnost pri delu, v stroki
- f7c Napredovanje v karieri
- f7d Obdržati zaposlitev ali delo
- f7e Pridobiti zaposlitev ali delo
- f7f Menjava delovnega mesta
- f7g Zahteva delodajalca
- f7h Želja, veselje do učenja in izobraževanja
- f7i Družabni stiki

Spol. Najprej si oglejmo razlike v ocenjevanju motivov na katere vpliva spol anketirancev. Iz preglednice 7.1. je razvidno, da se motivi za vključitev v izobraževanje po spolu ne razlikujejo preveč. Hipotezo neodvisnosti obeh spremenljivk lahko zavrnilo le pri dveh motivih: "Veselje do učenja in izobraževanja" ($p=0,044$), ki ga višje vrednotijo ženske in "Pridobiti zaposlitev ali delo" ($p=0,020$), ki je pomembnejši motiv za moške. Kljub temu, da se ostale razlike niso pokazale kot statistično pomembne, lahko ugotovimo, da je za ženske motiv uveljavljanja v družbi nekoliko pomembnejši motiv za vključitev v izobraževanje, prav tako pa višje ocenjujejo motiv "Veselje do učenja in izobraževanja". Po drugi strani pa rezultati kažejo, da se moški bolj pogosto udeležujejo izobraževanja zaradi motivov "Obdržati zaposlitev/delo" in "Zahteve delodajalca". Pri ostalih motivih so razlike skorajda neopazne. Kot kaže se je potrdila ugotovitev prejšnjih raziskav (Mohorčič Špolar in sod., 2001), da ženske višje vrednotijo notranje motive, moški pa zunanje.

Starost. Prejšnje raziskave so pokazale, da se motivi za vključitev v izobraževanje spreminjajo glede na življenjsko obdobje posameznika (Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001). K. Patricia Cross (1981) navaja življenjsko obdobje kot enega od najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje motivov posameznika za izobraževanje. Nekateri značilni trendi, ki izhajajo iz te predpostavke so prepoznavni tudi iz naše raziskave. Najbolj izrazite razlike na katere vpliva starost lahko opazimo pri motivu "Napredovanje v karieri" ($p=0,000$). Iz zgornje preglednice vidimo, da je ta motiv izredno pomemben za mlajše anketirance. Kar 93 % jih je ocenilo, da je bil ta razlog zelo pomemben za vključitev v formalno šolanje. S starostjo pomembnost tega motiva upada. Linearno

usmerjenost motivov lahko opazimo še pri nekaterih motivih. Delež ocen "zelo pomembno" je pri mlajših anketirancih največje pri vseh motivih, ki so povezani s poklicno kariero. To so: "Pridobiti delo ali zaposlitev" in "Menjava delovnega mesta". Po drugi strani pa višja kot je starost anketirancev, bolj so pomembni motivi "Družabni stiki" in "Veselje do učenja in izobraževanja".

Stopnja izobrazbe. V preglednici 7.1. že na prvi pogled vidimo nekatere tipične motive, ki spodbujajo k izobraževanju odrasle z različnimi stopnjami izobrazbe. Izobrazbene stopnje so združene v širše kategorije zaradi manjšega deleža odraslih, ki se je udeleževal formalnega izobraževanja in posledično manjšega števila odgovorov "Zelo pomembno". Kljub združevanju kategorij pa vseeno opazimo nekatere linearne povezanosti med motivi in stopnjo izobrazbe. Najbolj značilne razlike so v ocenjevanju motiva "Pridobiti delo ali zaposlitev" (000). Kar 68 % odraslih z nižjimi stopnjami izobrazbe (1. ali 2. letna poklicna šola ter osnovna šola ali manj) je za zelo pomemben razlog njihove vključitve v formalno šolanje navedla ta motiv. To je seveda razumljivo, saj je delež brezposelnih odraslih največji prav znotraj te populacije. Manj izobražena skupina odraslih ocenjuje za pomembnejše še naslednje motive: "Zahteve delodajalca" ($p=0,023$), "Obdržati zaposlitev" ($p=0,045$), "Večjo uveljavitev v družbi" (ni stat. sign.) ter "Družabne stike" (ni stat. sign.). Za odrasle z višjimi stopnjami izobrazbe pa so pomembnejši motivi "Veselje do učenja in izobraževanja" ($p=0,026$) in pa "Napredovanje v karieri" ($p=0,075$). Čeprav pri motivu "Uspešnost pri delu in v stroki", rezultati hi-kvadrat testa ne kažejo statistično pomembne odvisnosti, pa lahko tudi pri tem motivu opazimo značilnosti linearne povezanosti. Pomembnost tega motiva višje ocenjujejo anketiranci z nižjimi izobrazbenimi stopnjami, nižje ocene pa dajejo odrasli z doseženimi višjimi stopnjami izobrazbe.

Zaposlitveni položaj. Zaradi majhnega števila anketirancev, ki so se vključili v neke vrste formalnega šolanja, smo bili prisiljeni opraviti primerjavo samo na zaposlitvenih skupinah, ki so bile dovolj velike za analizo. Primerjava z zaposlitvenim položajem bo zato opravljena samo s skupinama zaposlenih in brezposelnih. Razlika je največja v ocenjevanju motiva "Pridobiti delo ali zaposlitev" ($p=0,000$) in pa "Obdržati delo ali zaposlitev" ($p=0,015$). Razumljivo je, da je prvi razlog najpomembnejši za brezposelne: 77 % ga je ocenilo z "Zelo pomembno". Drugi razlog pa je najvišje ocenjen s strani zaposlenih 40 % zaposlenih je navedlo ta motiv kot zelo pomemben. Pri ostalih motivih hipoteze o neodvisnosti ni bilo mogoče zavrniti, zato lahko sklepamo, da na ocenjevanje teh motivov zaposlitveni status nima pomembnega vpliva. Kljub temu pa je iz preglednice razvidno, da zaposleni nekoliko višje ocenjujejo motive "Večja uveljavitev v družbi" in "Uspešnost pri delu in v stroki". Za

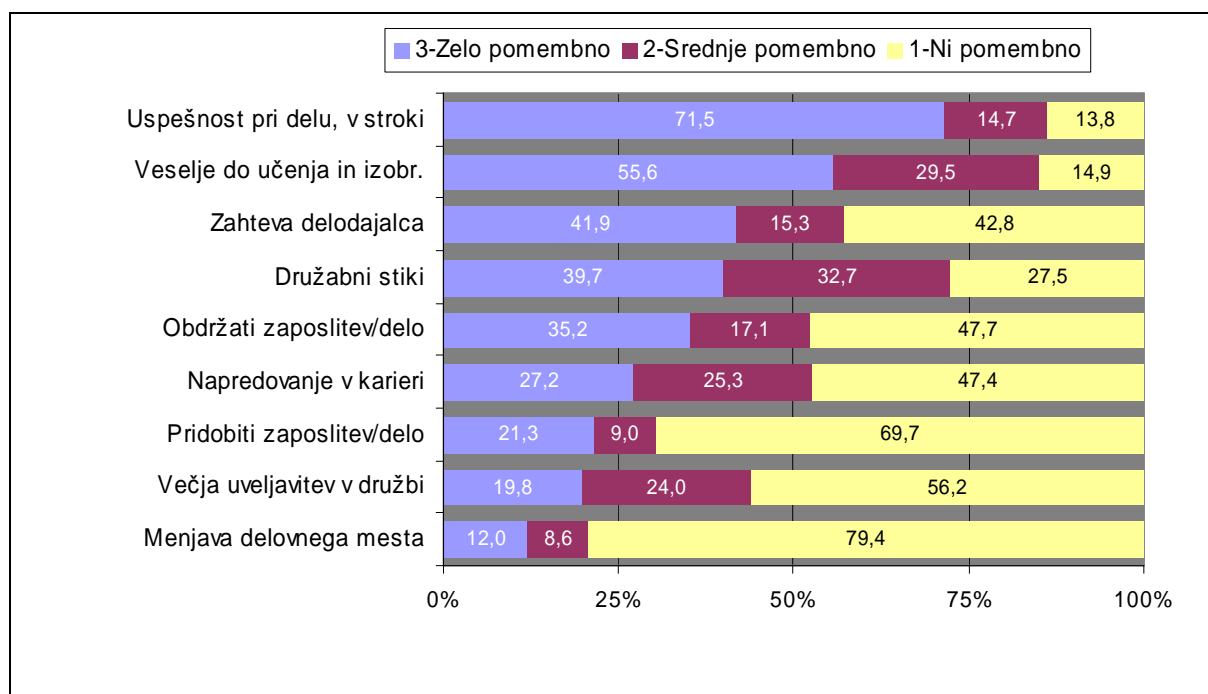

brezposelne pa so nekoliko pomembnejši motivi "Zahteve delodajalca", "Želja in veselje do izobraževanja in učenja" ter "Družabni stiki".

7.2 Spodbude in razlogi za udeležbo v programih neformalnega izobraževanja in učenja odraslih

Primerjava motivov za udeležbo v neformalnem izobraževanju pokaže določeno podobnost s strukturo motivike formalnega izobraževanja, kljub vsemu pa obstajajo določene razlike.

Slika 7.2 Motivi za udeležbo v neformalnem izobraževanju, v odstotkih

n=894

Prva značilnost ocenjevanja teh motivov je, da so vsi, razen motiva "Pridobivanje zaposlitve ali dela" ocenjeni nekoliko višje od motivov, ki so botrovali vključitvi v formalno izobraževanje. Prav tako kot pri formalnem izobraževanju je najpomembnejši razlog za udeležbo v izobraževanju postati bolj uspešen pri delu, s tem, da je precej večji delež anketirancev ta razlog ocenilo kot zelo pomemben (71 %). Razmeroma visok delež, vendar pa primerljiv z deležem pri formalnem izobraževanju je motiv "Veselje in želja po učenju ter izobraževanju". 56 % anketirancev ga je ocenilo za zelo pomembnega, 29 % pa za srednje pomembnega. Naslednji motiv, ki se kaže kot izredno pomemben razlog za udeležbo v

neformalnem izobraževanju in pri katerem je razlika z formalnim šolanjem največja (tam je celo najmanj pomemben), so "Zahteve delodajalca". Kar 42 % anketirancev je ocenilo ta motiv kot "zelo pomemben". Prav tako pomembnejši motiv za neformalno izobraževanje kot za formalno šolanje so "Družabni stiki". Ta motiv je kot zelo pomemben razlog za udeležbo v izobraževanju ocenilo 40 % anketirancev - skupaj z oceno "Srednje pomembno" pa je ta razlog navedlo kar 73 % udeležencev raziskave. Če upoštevamo oba odgovora, se ta motiv po pomembnosti uvrsti celo višje na lestvici kot "Zahteve delodajalca".

Kateri motivi pa so najmanj pomembni za vključitev v neformalne oblike izobraževanja?

Iz slike 7.2 lahko razberemo, da sta najmanj pomembna motiva za udeležbo v neformalnem izobraževanju "Pridobiti delo/zaposlitev" in pa "Menjava delovnega mesta". 70 % anketirancev je odgovorilo, da pridobitev zaposlitve ni bil pomemben razlog za njihovo udeležbo v izobraževanju. Še manj pomemben pa je motiv "Menjava delovnega mesta", skupaj 21 % odraslih je navedlo, da je bil ta motiv ali "Srednje" ali "Zelo pomemben"; kar 79 % pa jih je odgovorilo, da ni bil pomemben.

V nadaljevanju besedila je predstavljena povezava motivov za vključitev neformalno izobraževanje z socialno demografskimi značilnostmi anketirancev.

Preglednica 7.2 Motivi za udeležbo v neformalnem izobraževanju po različnih demografskih značilnostih (% ocene "Zelo pomembno")

	f13a	f13b	f13c	f13d	f13e	f13f	f13g	f13h	f13i
Spol									
Moški	18,8	69,3	25,4	33,8	18,4*	11,8*	44,9	45,5***	36,4*
Ženske	21,0	74,0	29,3	36,8	24,6*	12,2*	38,3	67,6***	43,7*
Starost									
16-24	24,6*	83,6***	51,7***	54,1***	57,4***	19,0***	50,8**	57,4***	46,7*
25-39	17,7*	76,6***	36,2***	34,3***	26,1***	15,2***	43,5**	54,1***	35,0*
40-49	23,8*	70,9***	18,7***	36,3***	13,1***	9,7***	40,3**	53,0***	39,2*
50-65	17,2*	57,5***	11,7***	29,1***	10,9***	5,8***	37,8**	61,5***	49,4*
Izobrazba									
2 l. PŠ in manj	44,4***	61,9***	36,8***	44,8***	27,0***	13,8	47,2***	51,6***	39,5
3 l. SŠ	26,7***	64,3***	27,0***	43,5***	30,9***	15,2	53,1***	42,5***	44,7
4 l. SŠ	18,1***	73,0***	28,2***	35,6***	19,4***	12,6	40,8***	56,3***	40,2
Višja šola ali več	9,4***	80,0***	21,6***	23,5***	12,5***	7,5	31,8***	67,5***	35,5
Zaposlitveni status									
Zaposleni	18,3***	76,0***	27,7***	38,0***	18,2***	13,4	50,5***	52,0	34,9***
Podjetje/kmetija/ svobodni poklic	29,3***	71,7***	22,4***	32,0***	19,2***	4,1	17,7***	60,6	40,4***
Upokojeni	13,6***	30,0***	5,3***	8,6***	5,1***	1,7	5,3***	73,3	68,3***
Brezposelni	25,8***	61,5***	50,8***	38,5***	68,2***	20,6	30,3***	62,1	57,6***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

n=894

PŠ – Poklicna šola

SŠ – Srednja šola

Legenda:

- f13a Večja uveljavitev v družbi
- f13b Uspešnost pri delu, v stroki
- f13c Napredovanje v karieri
- f13d Obdržati zaposlitev ali delo
- f13e Pridobiti zaposlitev ali delo
- f13f Menjava delovnega mesta
- f13g Zahteva delodajalca
- f13h Želja, veselje do učenja in izobraževanja
- f13i Družabni stiki

Spol. Primerjava motivov po spolu pokaže, da so ženske večino motivov v povprečju ocenjevale z višjimi ocenami kot moški. Razlike v motivih bomo interpretirali z vidika statistične pomembnosti testa hi-kvadrat. Analiza je pokazala, da je statistična pomembnost rezultata največja pri ocenjevanju motiva "Veselje do učenja in izobraževanja" ($p=0,000$). 68 % žensk in "le" 46 % moških je ocenilo ta razlog kot zelo pomemben. Statistično pomembne so tudi ocene motiva "Menjava delovnega mesta". Tako ženske kot moški ocenjujejo ta razlog relativno nizko – 12 % jih je navedlo, da je ta razlog "Zelo pomemben" ($p=0,027$). Statistično pomembne so tudi ugotovitve v zvezi z motivom "Družabni stiki". Rezultati kažejo, da je za ženske ta motiv pomembnejši kot za moške ($p=0,036$). Tudi motiv "Pridobiti zaposlitev ali delo" ženske ocenjujejo višje kot moški ($p=0,050$). Enako velja tudi za ostale motive, z eno izjemo: "Zahteve delodajalca". To je edini motiv, ki je pomembnejši moškim.

Starost. Tudi pri neformalnem izobraževanju so razlike v motivih, ko jih primerjamo s starostjo, najbolj očitne. Tudi tu je motiv "Napredovanje v karieri" najbolj pod vplivom življenjskega obdobja v katerem se nahaja posameznik. Na splošno bi lahko ugotovili, da mlajši anketiranci višje ocenjujejo motive/razloge, ki so povezani z razvojem poklicne poti, medtem ko dajejo starejši več poudarka na motive povezane z osebno ali socialno dimenzijo. Iz preglednice 7.2 je razvidno, da pomembnost tega motiva strmo in linearno upada s starostjo anketiranca – 52 % odraslih od 16 do 24 let in le 12 % odraslih v starostni skupini 50 do 65 let je ta razlog ocenilo kot "Zelo pomemben" ($p=0,000$). Razlogi za upadanje pomembnosti tega motiva so jasni in jih ni potrebno posebej interpretirati. Naslednji po pomembnosti je motiv "Pridobiti zaposlitev/delo". 57 % odraslih od 16 do 24 let je ocenilo to trditev kot zelo pomembno. Že pri starostni skupini 25 do 39 let je ta delež za skoraj polovico manjši (26 %). Z naraščanjem starosti pa pomembnost tega motiva še bolj upada ($p=0,000$). Prav tako pomembna je povezanost starosti z motivom "Menjava delovnega mesta". Delež ocene "Zelo pomembno" je sicer manjši, vendar pa je statistična pomembnost zelo velika ($p=0,000$). Naslednji izredno visoko ocenjen motiv udeležbe v programih usposabljanja in spopolnjevanja je "Uspešnost pri delu in v stroki". Tako kot za ostale motive je tudi za tega značilno, da ga mlajši anketiranci ocenjujejo višje, kot starejši: kar 84 % anketirancev starih od 16 do 24 let je podalo oceno "Zelo pomembno" in še zmeraj velik delež (58 %) anketirancev v najvišji starostni skupini ga je navedlo kot zelo pomemben razlog njihove udeležbe v izobraževanju ($p=0,000$). Pri motivu "Želja, veselje do učenja in izobraževanja" pa je distribucija odgovorov po pričakovanih nekoliko drugačna. Povezanost sicer ni popolnoma linearna, iz rezultatov pa je razvidno, da starejši udeleženci raziskave nekoliko višje ocenjujejo pomen tega motiva za njihovo vključitev v izobraževanje ($p=0,000$). Razlog zato najdemo ne toliko v tem, da bi šele starejši našli tisti pravi notranji motiv za

izobraževanje, temveč se skriva (zopet) v življenjskem obdobju v katerem se nahajajo odrasli pri tej starosti – poklicni motivi začnejo izgubljati na pomenu, narašča pa interes za izobraževanje, ki je bolj povezano z osebnimi interesi, hobiji itd. Analiza izobraževalnih vsebin glede na starostno kategorijo bi to tezo sigurno potrdila. Temu notranjemu motivu sledi izrazito zunanji motiv: "Zahteva delodajalca". Analiza je pokazala, da so tem zahtevam bolj podvrženi mlajši anketiranci – 51 % jih je ta razlog ocenilo kot "Zelo pomemben". Čeprav s starostjo udeležencev pomembnost tega motiva upada, je delež relativno visok tudi pri najstarejši starostni kategoriji odraslih. 38 % odraslih starih od 50 do 65 let je odgovorilo, da je bil ta razlog zelo pomemben ($p=0,002$).

Stopnja izobrazbe. Dosežena izobrazba se velikokrat kaže kot pomemben dejavnik, ki vpliva na motive odraslih za vključitev v izobraževanje. Njen vpliv je lahko dvojen: najprej je treba poudariti rezultate raziskav, kjer so ugotovili, da se vrednotenje izobraževanja razlikuje glede na stopnjo izobrazbe. Nekateri raziskave so pokazale, da odrasli z višjo stopnjo izobrazbe običajno bolj pozitivno vrednotijo izobraževanje in ga vidijo kot sredstvo njihovega poklicnega in socialnega napredovanja (npr. McGivney, 2001). Na takšno usmeritev lahko vplivajo različni dejavniki: vrednotenje izobraževanja v referenčni skupini (ali širše), zahteve in značilnosti delovnega mesta oz. dela, ki ga posameznik opravlja, spodbude delodajalca in podobno. V nadaljevanju bomo pogledali kaj kažejo rezultati naše raziskave.

Tako kot doslej, rezultati ne bodo predstavljeni glede na velikost deležev, temveč bomo izhajali predvsem iz vidika statistične pomembnosti rezultatov – koliko lahko z dobljenimi rezultati sprejmemo ali zavrtnemo hipotezo o neodvisnosti opazovanih spremenljivk. Najbolj značilne so razlike pri motivu "Želja, veselje do učenja in izobraževanja". Povezanost med tem motivom in stopnjo izobrazbe je dokaj linearna in močna ($p=0,000$). Iz preglednice 7.2 vidimo, da je največji delež ocene "Zelo pomembno" pripadel anketirancem s končano višjo šolo ali več. Sledijo jim odrasli s končano štiriletno srednjo šolo. Zanimivo je, da je 52 % odraslih z dvoletno poklicno šolo ali manj ocenilo ta motiv kot zelo pomemben - to je višji delež od deleža odraslih, ki so dosegli triletno srednjo šolo (43 %). Vsebinska analiza bi najbrž pokazala, da se je veliko teh odraslih izobraževalo v programih, ki niso bili neposredno povezani z njihovo poklicno potjo in so bili zato osebni motivi prevladujoči. Bolj linearno se razvrščajo deleži pri motivu "Večja uveljavitev v družbi" ($p=0,000$). Distribucija odgovorov kaže, da je izobrazba kot sredstvo uveljavitve v družbi pomembna predvsem za odrasle z najnižjimi izobrazbenimi stopnjami (44 % odgovorov "Zelo pomembno"), manj pa za ostale. Samo 9 % anketirancev z višjo šolo ali več je odgovorilo, da je bil to za njih zelo pomemben motiv. Za odrasle z nižjimi stopnjami izobrazbe so pomembni še naslednji motivi: "Zahteve delodajalca" ($p=0,000$); "Obdržati delo ali zaposlitev" ($p=0,000$); "Napredovanje v karieri"

($p=0,000$) in "Pridobiti zaposlitev/delo" ($p=0,000$). Vse naštetе motive ocenjujejo odrasli, ki imajo končano dvoletno poklicno šolo ali nižjo stopnjo izobrazbe, višje kot odrasli z srednjo, višjo ali visoko šolo. Eden od redkih motivov, kjer se pomembnost motivov obrne je "Uspešnost pri delu in v stroki". Kar 80 % anketirancev z višjo šolo ali več je označilo ta motiv za zelo pomembnega. Kljub temu vrstnemu redu je treba poudariti, da je pomembna prisotnost tega motiva pri odločanju za izobraževanje tudi pri anketirancih z nižjo poklicno ali osnovno šolo - 62 % ga je ocenilo z oceno "Zelo pomembno".

Zaposlitveni položaj. Motivi se še bolj jasno, logično in pričakovano kot pri izobrazbeni stopnji razvrščajo, ko jih primerjamo z zaposlitvenim položajem. Analiza podatkov je pokazala, da zaposleni najvišje vrednotijo motiva "Uspešnost pri delu, v stroki" ($p=0,000$) in "Zahteve delodajalca" ($p=0,000$). Iz vrednosti hi-kvadrat analize je razvidno, da lahko hipotezo neodvisnosti zavrremo. 76 % zaposlenih in 72 % samozaposlenih, kmetov in zaposlenih v svobodnem poklicu je motiv "Uspešnost pri delu, v stroki" ocenila kot zelo pomemben. Razumljivo je, da so upokoјenci tukaj zastopani z najnižjim deležem. Veliko odstopanje zaposlenih po deležu odgovorov je tudi pri motivu "Zahteve delodajalca". Brezposelni udeleženci raziskave pa najvišje ocenjujejo motiva "Pridobiti zaposlitev ali delo" in "Napredovanje v karieri". Kar 68 % brezposelnih anketirancev je pridobitev zaposlitve ocenilo kot zelo pomemben dejavnik, ki je vplival na njihovo odločitev za vključitev v izobraževanje. Pri vseh ostalih subjektih je ta delež manjši od 20 % ($p=0,000$). Da je izobrazba zelo pomemben dejavnik napredovanja v karieri meni 51 % brezposelnih in še enkrat manj zaposlenih pri delodajalcu ali v eni od oblik samozaposlitve ($p=0,000$).

Kateri pa so najpomembnejši motivi za upokoјence?

Razumljivo je, da glede na to, da so le-ti (vsaj deloma) izven trga dela, prihajajo v ospredje drugi motivi. Upokoјenci so najvišje ocenjevali motiva "Želja, veselje do učenja in izobraževanja" ($p=0,024$.) in "Družabni stiki" ($p=0,000$). Deleži ostalih kategorij odraslih so manjši, še posebej pri ocenjevanju pomembnosti družabnih stikov.

7.3 Kaj odrasle ovira, da se udeležijo izobraževanja povezanega z poklicem ali kariero?

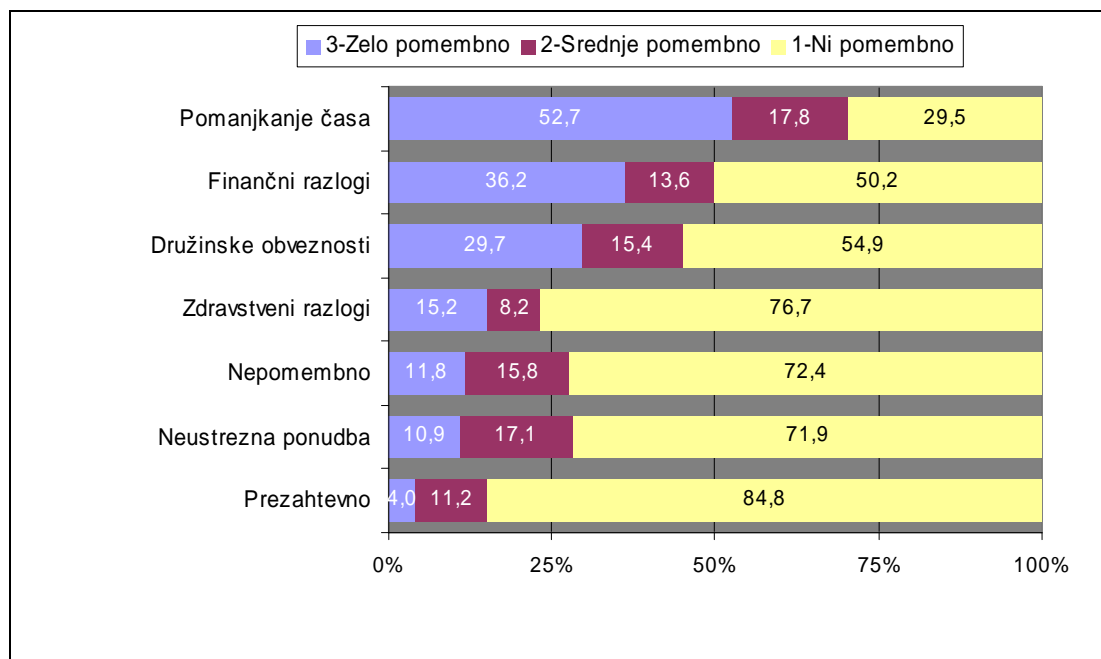
Za dobro razumevanje udeležbe v izobraževanju je pomembno tudi poznavanje ovir, ki le-to onemogočajo. Najbolj znano konceptualno delitev ovir je oblikovala K. Patricia Cross (1981). Po pregledu literature s tega področja je ugotovila, da morajo odrasli pred vključitvijo v izobraževalni program običajno premagati tri vrste ovir: (1) situacijske ovire, ki izvirajo iz

posameznikovega trenutnega položaja; (2) institucijske ovire, ki so del delovanja izobraževalnih institucij in (3) dispozicijske ovire, ki so povezane s psiho-socialnimi značilnostmi posameznika, kot so stališča, samopodoba, prepričanja in podobno. Obstajajo še nekatere druge delitve, ki so jih opravili Hal Beder (1991), Alan Quigley (1997), Gordon Darkenwald in Sharan Merriam (1982; po Quigley, 1997) in drugi. Za te klasifikacije ovir je značilno, da v osnovi pokrivajo enake kategorije ovir kot Patricia Cross, vendar pa so do razvrstitve ovir prišli empirično - z uporabo različnih metodologij (kvalitativni pristop ali faktorska analiza). Osredotočajo pa se predvsem na njihov dispozicijski vidik.

V nadaljevanju besedila si bomo ogledali katere ovire so preprečevale vključitev v izobraževanje povezano z delom in katere v izobraževanje povezano s prostim časom.

Slika 7.3 Ovire povezane s poklicem ali kariero (v odstotkih)

n=624~632

Tako kot motive, so anketiranci tudi pomembnost ovir ocenjevali na tristopenjski lestvici pri kateri je ocena 1 pomenila, da ovira ni bila pomembna za njihovo ne vključitev, ocena 3 pa je označevala zelo pomembno oviro.

Rezultati kažejo, da se je zdela anketirancem najpomembnejša ovira "Pomanjkanje časa". Kar 53 % vprašancev jo je ocenilo kot "Zelo pomembno" in 18 % kot "Srednje pomembno". Skupaj je torej 70 % odraslih navedlo to oviro kot dejavnik, ki jim je preprečil udeležbo v izobraževanju. Poleg pomanjkanja časa, bi med pomembnejše ovire lahko uvrstili še

"Finančne razloge" in "Družinske obveznosti". Čeprav je lestvico ovir težko primerjati s lestvicami prejšnjih raziskav – razlikuje se tako po naboru ovir, kot tudi načinu ocenjevanja¹⁵ – so ti rezultati do neke mere primerljivi tudi z rezultati prejšnjih nacionalnih in mednarodnih raziskav. Tudi v teh se te tri ovire pojavljata v skupini najpomembnejših ovir (Belanger in Tuijnman, 1997; Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001). Do podobnih ugotovitev prihajajo tudi pri raziskavah Statističnega urada Republike Slovenije (Tuš, 2004). Kot manj pomembne ovire se kažejo t.i. dispozicijske ovire: "Zdravstveni razlogi" in "Izobraževanje se mi ni zdelo pomembno". Najmanj pomembna se je anketirancem zdela ovira "Izobraževanje se mi je takrat zdelo prezahtevno". Kot je razvidno iz zgornje slike, je 85 % anketirancev navedlo, da ta ni bila pomemben dejavnik njihove neudeležbe. Manj pomembna je tudi institucijska ovira "Pomanjkljiva ponudba". Ponudba izobraževalnih programov se je v petih letih očitno zelo popravila, saj je bila ta ovira običajno uvrščena med pomembnejše ovire, letos pa je uvrščena med najmanj pomembne. Ta ovira je bila v prejšnjih raziskavah vedno med bolj pomembnimi (Belanger in Tuijnman, 1997; Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001).

V nadaljevanju si bomo pogledali kako so ovire občutile različne skupine prebivalstva.

¹⁵ Npr. v raziskavi leta 1998 je bila uporabljena lestvica naslednjih ovir: Prevelika zaposlenost/Pomanjkanje časa; Prevelika zaposlenost na delovnem mestu; Družinske obveznosti; Pomanjkljiva predizobrazba; Izobraževanje je potekalo ob neprimernem času; Ni bilo ponudbe za to izobraževanje; Predrago izobraževanje/Pomanjkanje denarja; Ni bilo podpore delodajalca; Jezikovni razlogi; Zdravstveni razlogi. Respondenti, niso odgovarjali na ocenjevalni lestvici, temveč so obkrožili ustrezne ovire (možnih je bilo več odgovorov).

Preglednica 7.3 Ovire pri izobraževanju za delo ali poklic glede na sociodemografske značilnosti (n=624)

	Pomanjkanje časa	Neustrezna ponudba	Prezahtevno izobr.	Udeležba ni bila pomembna	Finančni razlogi	Družinske obveznosti	Zdravstveni razlogi
Udeležba v izobraževanju							
Vključeni	56,5*	8,8***	1,4***	6,7***	32,1	25,5**	10,4***
Nevključeni	49,1*	12,9***	6,3***	16,3***	39,9	33,5**	19,5***
Spol							
Moški	57,2*	9,4	4,3	14,7*	30,6*	21,3***	12,6**
Ženske	47,7*	12,7	3,7	8,8*	42,6*	39,3***	18,1**
Starost							
16-24	51,8*	7,1	7,1	7,1	29,1	14,5*	12,5**
25-39	60,6*	13	4,1	11,5	34,3	31,2*	9,7**
40-49	47,3*	8,3	4,4	11,0	38,7	32,4*	18,0**
50-65	44,4*	11,6	1,7	16,1	39,5	29,0*	23,6**
Izobrazba							
2 l. PŠ in manj	41,7	11,5	6,9***	16,1	40,2	34,8**	37,5***
3-l. SŠ	54,4	8,8	5,1***	16,9	35,3	40,0**	17,5***
4-l SŠ	54,5	12,4	3,8***	11,8	39,2	28,0**	9,0***
Višja šola in več	54,4	10,6	1,8***	5,3	32,0	19,9**	9,4***
Zaposlitveni status							
Zaposleni	55,6***	10,0	3,5***	11,1*	35,0	27,0*	11,0***
Podjetje/kmetija/ svobodni poklic	70,8***	15,2	1,6***	10,8*	33,8	30,8*	7,7***
Upokojeni	44,7***	12,8	2,1***	21,3*	34,0	50,0*	39,1***
Brezposelni	26,0***	12,2	10,8***	13,5*	45,9	29,7*	27,0***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Legenda:

PŠ – Poklicna šola

SŠ – Srednja šola

Udeležba v izobraževanju. Najprej si pogledimo razlike, ki nastajajo kot posledica izobraževalne aktivnosti anketirancev. Kot vidimo iz zgornje preglednice, so vsi rezultati statistično pomembno povezani z izjemo ovire "Finančni razlogi". Očitno je ta ovira enako pomembna tako za izobraževalno aktivne anketirance, kot za tiste, ki se izobraževanja niso udeležili. Iz deležev lahko kljub temu razberemo, da so finančni problemi nekoliko pomembnejši za tiste, ki se niso vključili v izobraževanje. Iz preglednice je razvidno, da

anketiranci, ki se niso udeležili izobraževanja ocenjujejo praktično vse ovire višje kot aktivni oz. dejavni udeleženci. Edina ovira, ki se zdi dejavnim anketirancem bolj pomembna je "Pomanjkanje časa".

Spol. Hipotezo o neodvisnosti spola in ocenjevanja ovir lahko zavrremo pri petih ovirah. Iz preglednice je razvidno, da spol še posebej vpliva ocenjevanje ovir, ki so pomembnejše za ženske: "Družinske obveznosti", "Zdravstveni razlogi", "Finančni razlogi" ter "Nepomembnost udeležbe v izobraževalnem programu". Edina ovira, kjer so razlike še vedno statistično pomembne in jo višje ocenjujejo moški pa je "Pomanjkanje časa". Očitno je, da ovire, ki preprečujejo moškim ali ženskam vključitev v izobraževanje ostajajo konsistentne skozi čas, saj so v skladu z ugotovitvami prejšnjih raziskav¹⁶ (Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001).

Starost. Starost statistično pomembno vpliva na pomembnost naslednjih ovir: "Pomanjkanje časa" ($p=0,015$), "Družinske obveznosti" ($p=0,019$) in "Zdravstveni razlogi" ($p=0,001$). Iz rezultatov je razvidno, da so družinske obveznosti in zdravstveni razlogi nekoliko bolj pomembni za starejše odrasle – še posebej od 40 leta naprej. Časa pa najbolj primanjkuje mlajšim anketirancem, še posebej tistim v razponu do 16 do 39 let. (Mohorčič Špolar in sod., 2001). Pri ostalih ovirah razlike niso tako linearne. Omenimo lahko še oviri "Neustrezna ponudba" in "Nepomembnost izobraževanja", ki jo nekoliko višje od ostalih starostnih skupin ocenjujejo odrasli starejši od 50 let.

Stopnja izobrazbe. Nekoliko drugačno sliko pomembnih ovir nam daje analiza razlik glede na izobrazbeno stopnjo. Ta primerjava izpostavi oviri, ki sta sicer manj izraziti: "Prezahtevno izobraževanje" ($p=0,000$) in "Udeležba v izobraževanju se mi ni zdela pomembna". Da se jim je zdelo izobraževanje prezahtevno in se iz tega razloga vanj niso vključili, je za anketirance na splošno sicer manj pomembna ovira. Komajda 15 % jih je navedlo ta dejavnik za zelo ali srednje pomembno oviro. Kar 85 % pa je ocenilo, da ta ovira nikakor ni vplivala na njihovo odločitev glede udeležbe v izobraževanje. Rezultati našega raziskovanja kažejo, da zahtevnost višje ocenjujejo odrasli z nižjimi stopnjami izobrazbe, medtem ko je zelo majhen

¹⁶ Upoštevati je seveda potrebno, da natančne primerjave zaradi različne metodologije in lestvice ugotavljanja ovir ni mogoče narediti.

delež odraslih z končano višjo šolo ali več ocenilo to oviro kot "Zelo pomembno". Seveda nam trditev "Izobraževanje se mi je zdelo prezahtevno" vsebinsko zelo malo pove. Težko namreč ocenimo ali se prezahtevnost nanaša na oceno dejanskega časa ali denarja, ki bi ga moral posameznik vložiti v svoje izobraževanja ali pa gre za kakšne bolj subjektivne pomisleke (kot na primer prevelika zahtevnost vsebine) zaradi katerih se izobraževanja ni udeležil. Podobno lahko ugotovimo tudi v zvezi s percepcijo pomembnosti udeležbe ($p=0,000$). Tudi v primeru zaznavanja pomembnosti izobraževalnega programa lahko ugotovimo, da večji delež odraslih z nižjimi stopnjami izobrazbe ocenjuje to oviro kot "Zelo pomembno" v primerjavi z ostalimi anketiranci. Če primerjamo deleže odraslih s končano triletno srednjo šolo, dvoletno poklicno šolo ali manj, z odraslimi, ki so končali izobraževanje na terciarni stopnji vidimo, da je razlika v deležih ocene "Zelo pomembno" kar trikratna. Oceno, ali je to zaznavanje povezano z negativnimi stališči do izobraževanja ali pa objektivnimi okoliščinami kot je pomanjkljiva ponudba izobraževalnih programov ali pa narava dela, ki dodatnega usposabljanja niti ne zahteva, pa je spet vprašanje drugačnih metodoloških pristopov k problemu. Razlike pri ocenjevanju ovir "Družinske obveznosti" ($p=0,001$) in "Zdravstveni razlogi" ($p=0,000$) so prav tako bolj pomembni za odrasle z nižjo izobrazbo. Razlike so še posebej očitne pri zadnji oviri – kar 38 % odraslih z dokončano dvoletno poklicno šolo ali manj, je to oviro ocenilo kot "Zelo pomembno". Ta delež je v primerjavi z ostalimi resnično velik.

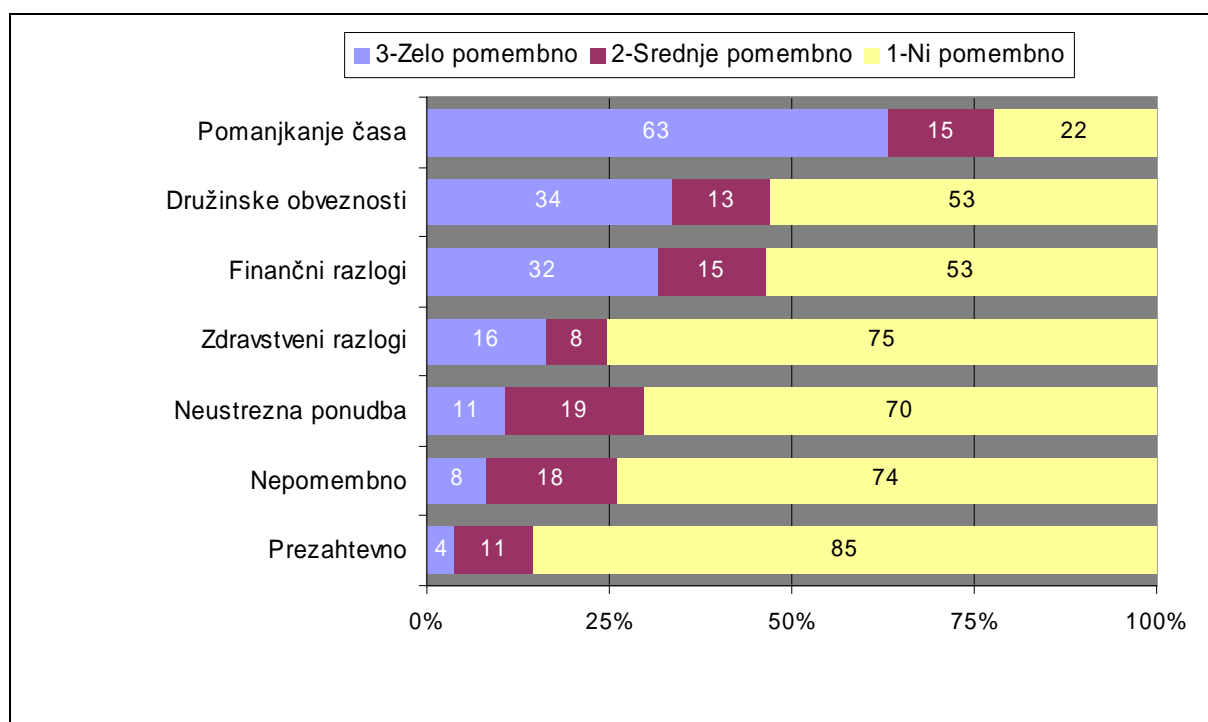
Zaposlitveni položaj. Na koncu še primerjava ovir z zaposlitvenim položajem. Iz preglednice je razvidno, da so povezave statistično značilne na petih področjih: pomanjkanje časa ($p=0,000$), prezahtevno izobraževanje ($p=0,000$), nepomembno izobraževanje ($p=0,019$), družinske obveznosti ($p=0,016$) in zdravstveni razlogi ($p=0,000$). Pomanjkanje časa najpomembnejše vpliva na udeležbo v izobraževanju zaposlenih pri delodajalcu (56 %), samozaposlenih, kmetov in odraslih v svobodnem poklicu (71 %). Glede na to, da so le-ti najbolj aktivni del prebivalstva in da se tudi najpogosteje udeležujejo izobraževanja, je ta rezultat logičen. Rezultati v Preglednici 7.3. kažejo, da je delež ocene "Zelo pomembno" pri ovirah "Nepomembno izobraževanje" in "Zdravstveni razlogi" visok predvsem pri upokojenicah in brezposelnih. Pri ocenjevanju ovire "Prezahtevno izobraževanje" je največji delež odgovorov "Zelo pomembno" pri brezposelnih (11 %). Družinske obveznosti se kažejo kot najpomembnejše za upokojece - 50 % jih je odgovorilo, da je to bil glavni razlog zaradi katerega se niso vključili v izobraževanje.

7.4 Ovire, ki vplivajo na nesodelovanje pri izobraževanju povezanem s prostim časom

Ovire v zvezi vključevanjem v izobraževanje namenjeno prostemu času kažejo naslednje značilnosti.

Slika 7.4 Ovire povezane s prostim časom (v odstotkih)

n=434~440

V zgornji sliki vidimo, da v primerjavi s poklicnimi ovirami postane pri prostočasnem izobraževanju pomanjkanje časa še bolj izrazito. Večina anketirancev (78 %) je to oviro navedlo kot srednje ali zelo pomemben dejavnik zaradi katerega se niso mogli vključiti v želeni izobraževalni program. Pomembnejše so v tem primeru tudi "Družinske obveznosti". Pomembnost ostalih ovir se ne razlikuje preveč od ovir, ki so povezane z izobraževanjem za poklic.

Kakšna je povezanost modalitete izobraževalne aktivnosti z ovirami?

Preglednica 7.4 Ovire pri "prostočasnem" izobraževanju in sociodemografske značilnosti

	Pomanjkanje časa	Neustrezna ponudba	Prezahtevno izobražev.	Udeležba ni bila pomembna	Finančni razlogi	Družinske obveznosti	Zdravstveni razlogi
Udeležba v izobraževanju							
Vključeni	66,7	9,7*	0,5***	5,1*	32,4	27,7	6,7***
Nevključeni	60,0	11,3*	6,3***	10,5*	31,3	38,4	24,2***
Spol							
Moški	62,6	10,7	4,5*	7,9	30,2	23,9**	15,0
Ženske	63,2	10,5	3,5*	7,8	33,0	40,2**	17,4
Starost							
16-24	76,5***	17,6	5,9*	17,7	32,4	20,6**	23,5
25-39	68,2***	13,5	0,6*	7,3	30,2	33,0**	11,2
40-49	68,0***	5,3	8,7*	10,8	33,0	44,3**	14,6
50-65	47,7***	9,6	4,0*	5,6	33,6	30,2**	22,8
Izobrazba							
2 l. PŠ in manj	61,7	11,7	13,2***	10,4	30,9	38,3	27,5**
3-l. SŠ	59,4	12,0	1,0***	10,9	36,6	42,6	20,8**
4-l SŠ	60,9	9,3	2,0***	4,7	32,0	27,8	11,9**
Višja šola in več	70,1	11,2	1,9***	7,6	27,1	29,0	10,2**
Zaposlitveni status							
Zaposleni	71,9***	9,8	3,8	8,0	32,6	32,5	9,7***
Podjetje/kmetija/ svobodni poklic	80,6***	6,7	6,5	6,9	16,1	33,3	3,6***
Upokojeni	44,9***	10,6	5,7	4,5	30,3	34,8	30,7***
Brezposelni	39,1***	17,4	0,0	13,3	35,6	37,0	32,6***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Legenda:

PŠ – Poklicna šola

SŠ – Srednja šola

Udeležba v izobraževanju. Rezultati hi-kvadrat analize kažejo statistično pomembno povezanost pri naslednjih ovirah: neustrezna ponudba, prezahtevno izobraževanje, nepomembna udeležba in zdravstveni razlogi. Vse ovire ocenjujejo izobraževalno neaktivni odrasli višje kot aktivni. Razlika je še posebej izrazita pri zdravstvenih razlogih in percepciji zahtevnosti izobraževanja.

Primerjava povezanosti med sociodemografskimi značilnostmi in percepcijo ovir kaže na nekatere zanimive, pa tudi pričakovane rezultate.

Spol. Analiza rezultatov kaže, da prihaja glede na spol do razlik predvsem pri ovirah "Družinske obveznosti" ($p=0,001$) in "Prezahtevno izobraževanje" ($p=0,020$). Slednjo oviro so višje ocenjevali moški, "Družinske obveznosti" pa ženske.

Starost. Najpomembnejše razlike glede na starost prihajajo v zvezi s pomanjkanjem časa. Preglednica kaže, da je povezanost med starostjo in to oviro linearna: kar 77 % odraslih v starostni skupini 16-24 let je to oviro označilo kot zelo pomembno. Ta ovira je najmanj pomembna za odrasle starejše od 50 let ($p=0,000$). Povezanost starosti je statistično pomembna tudi z oviro "Družinske obveznosti". Te so očitno najbolj pereče v starostnem obdobju 25 do 49 let. Na meji statistično pomembne povezanosti je primerjava z percepcijo izobraževanja kot prezahtevnega ($p=0,053$). Ta se je zdel najbolj zahteven za odrasle od 40 do 49 let. Vprašanje je koliko je to povezano z percipiranimi zahtevanimi vložki in družinskimi obveznostmi.

Stopnja izobrazbe. Zahtevnost izobraževanja je pomembna ovira tudi kar zadeva primerjavo s stopnjo izobrazbe. Ta ovira je pomembna predvsem za odrasle z nižjo poklicno ali osnovno izobrazbo ($p=0,000$). Zanimivo je, da se le-ti čutijo bolj ovirani tudi zaradi zdravstvenih problemov ($p=0,002$).

Zaposlitveni položaj. Po zaposlitvenem statusu so povezave statistično značilne pri dveh ovirah – "Pomanjkanje časa" in "Zdravstveni razlogi". Že pri ovirah v zvezi s poklicem, pa tudi pri hobiju so v največji časovni stiski zaposleni in samozaposleni. Brezposelni in upokojenci izražajo pomembnost te ovire z polovičnim deležem. Obratno pa je pri zdravstvenih razlogih: bolj pomembne so za upokojence (33 % jih pravi da je ta ovira zelo pomembna) in brezposelni (31 %) Pri zaposlenih in samozaposlenih, se zdravstveni problemi ne izražajo kot zelo pomembni.

8 SKLEP

Temeljni cilj te analize je bil ugotoviti, kakšne so spremembe v vzorcih izobraževanja odraslih v Sloveniji. V skladu s ciljem je bila raziskava namenjena ugotavljanju dejavnosti odraslih v izobraževanju po sociodemografskih značilnostih in zaposlitvenem položaju; ugotavljanju vzorcev vključenosti izobraževanja odraslih glede na vrsto in trajanje izobraževanja; ugotavljanju značilnosti priložnostnega učenja. Zanimali so nas tudi dejavniki, ki odrasle spodbujajo ali jim preprečujejo, da se udeležijo organiziranih izobraževalnih procesov.

Izidi raziskovanja so strnjeni v tele sklepne ugotovitve:

1. Stopnja vključenosti odraslih v programe izobraževanja v Sloveniji z leti narašča, a je še vedno največ izobraževalno nedejavnih oziroma tistih, ki se ne izobražujejo in si tega ne želijo; sledijo jim dejavni odrasli; najmanj pa je morebitno dejavnih, ki so trenutno nedejavni, a se želijo izobraževati. Zbrani podatki leta 2004 kažejo, da se v Sloveniji lahko identificirajo vzorci izobraževalnih dejavnosti, ki so tesno povezani s sociodemografskimi značilnostmi, zaposlitvenim statusom, položajem pri delu, vrsto zaposlitve in značilnosti organizacij, v katerih so posamezniki zaposleni. Med vsemi dejavniki vključenosti v organiziranih izobraževalnih oblikah najbolj pojasnjujeta stopnjo izobraževalne vključenosti končana formalna izobrazba in starost. Čim višja je stopnja izobrazbe in čim nižja je starost vprašanih, tem večja je verjetnost, da se bo posameznik izobraževal. Opazne so tudi razlike v obsegu izobraževalno dejavnih glede na zaposlitveni položaj. Najbolj izobraževalno dejavni so zaposleni, bodisi v kmetijstvu, pri delodajalcu ali v svojem podjetju, najnižjo stopnjo aktivnosti pa kažejo gospodinje in upokojeanci, ki so sicer znani kot tradicionalno malo dejavne skupine v izobraževanju. Razlike med spoloma glede vključenosti niso tako izrazite, kažejo pa, da se moški kot skupina nekoliko več izobražujejo kot ženske.

K verjetnosti, da se bodo posamezniki med delom izobraževali, prispeva tudi delovni položaj, ki ga odrasli imajo ali delo, ki ga opravljajo, oziroma delovni status, velikost organizacij, dolžina delovnega časa, lastninska sestava in vrsta zaposlitve. Kot spodbudni so bili identificirani: višji delovni status (samozaposleni z zaposlenimi in delavci s širšo odgovornostjo nadzora in upravljanja), delo za nedoločen čas in zaposlitev s polnim delovnim časom ter obratno. Manj ugodni dejavniki pri izobraževanju so nižji delovni položaj (delavec brez nadzorne odgovornosti), zaposlenost za določen čas in s krajšim trajanjem. Delo v večjih organizacijah, ki imajo praviloma boljšo kadrovsko strukturo in izobraževalno

dejavnost, ter v organizacijah v domači lasti je bolj spodbudna kombinacija z vidika izobraževanja, ob tem pa je treba upoštevati še vrsto drugih dejavnikov, npr. naravo dela, sociodemografske značilnosti zaposlenih in celo zahteve in možnosti za uporabo pisnih spretnosti pri delu, ki niso bili predmet tega preučevanja.

Časovna primerjava kaže, da imajo nekateri vzorci vključenosti v izobraževanju svoje korenine v preteklosti in da se določene ugotovitve iz leta v 1998 in 1987 kar ponavljajo. Kljub nekoliko višji stopnji vključenosti odraslih v izobraževanju lahko sklepamo, da se kot rizične oziroma precej manj aktivne kategorije ponovno pojavljajo gospodinje in upokojnenci, odrasli z nižjo stopnjo formalne izobrazbe in starejši odrasli po 50. letu starosti. V primerjavi z letom 1998 se ponovno izkaže, da so manj deležni v izobraževanju odrasli, ki imajo nižji zaposlitveni status (npr. delavci brez nadzorne odgovornosti), zaposleni za krajši ali določeni čas. Očitno so to okoliščine ali kategorije, ki brez večjega načrtnega posega države ali drugih socialnih partnerjev ne bodo imeli večjega uspeha na izobraževalnem področju. A določene pozitivne učinke na področju participacije je moč zaznati. Omembe vredno je dejstvo, da se je zelo zvišalo izobraževanje pri kmečki populaciji. To bi lahko pripisali številnim novostim na področju kmetijstva oziroma prestrukturiranju kmetijske dejavnosti, zahtevam po bolj kakovostnih izdelkih zaradi direktiv EU, veliki finančni podpori kmetijstvu znotraj EU, relativno visokem deležu proračunskih sredstev, namenjenih kmetijstvu, ali državnim podpori pri izobraževanju te populacije.

Za razliko od ugotovitev raziskave leta 1998, ko je bilo dokazano, da se razlike med najmanj in najbolj izobraženimi povečujejo v primerjavi z letom 1987, so sedanje primerjave pokazale, da se razpon med najbolj in najmanj sodelujočimi v izobraževanju rahlo zmanjšuje. Gre za nekatere pozitivne spremembe, ki bi jih lahko pripisali stabilizaciji razmer, morebitnemu večjemu prizadevanju socialnih partnerjev na izobraževalnem področju, sprejetju in upoštevanju priporočil Memoranduma o vseživljenjskem učenju in Resolucije nacionalnega programa izobraževanja odraslih itn.

Ti pozitivni premiki pa so lahko le začetni korak in niso izraz zadovoljujočega stanja, za katerega bi lahko rekli, da se lahko doseže, ko bo koncept vseživljenjskosti učenja sprejet med večinskim delom prebivalstva ob hkratni večji inkluzivnosti vseh družbenih skupin. Ob tem ne smemo pozabiti, da se je ob porastu izobraževalnih dejavnosti in zmanjševanju deleža morebitno dejavnih včasih zvišal tudi delež nedejavnih v izobraževanju.

2. Rezultati analize kažejo, da izobraževanje v programih formalnega izobraževanja predstavlja majhen delež (nekaj nad petino) vsega izobraževanja odrasle slovenske populacije stare 16 do 64 let. Čeprav je formalno izobraževanje tisto, ki udeležencem

zagotavlja največje individualne donose, v svojih razvojnih in strateških dokumentih pa mu kot dejavniku, ki je po eni strani nujen za razvoj na znanju temelječe ekonomije, na drugi strani pa povečuje zaposlitvene priložnosti in prispeva k socialni vključenosti izobrazbeno prikrajšanih kategorij prebivalstva, namenja posebno pozornost tudi država, je v formalno izobraževanje vključenih slabih 8 % odrasle populacije, v neformalno izobraževanje pa nekaj manj kot tretjina.

Izobrazba, starost in zaposlitveni status se potrjujejo kot spremenljivke, ki so povezane z največjo neenakost pri dostopu do formalnega in neformalnega izobraževanja. Tu lahko samo ponovimo že znano ugotovitev, da je končana 4-letna srednja šola pogoj za dostop odraslih do formalnega in neformalnega izobraževanja. V formalno izobraževanje se v večjem obsegu vključuje odrasla populacija v starosti do 39 let, neformalno izobraževanje pa je najbolj zastopano pri srednji generaciji, ki si gradi kariero ali pa je na njenem višku. Nasprotno pa so ženske v primerjavi z moškimi prikrajšane pri dostopu do neformalnega izobraževanja, medtem ko so pri formalnem izobraževanju razlike skoraj neopazne.

Prav tako rezultati podpirajo dosedanje ugotovitve o hierarhično porazdeljenem dostopu do formalnega in neformalnega izobraževanja zaposlenih.

Sklepamo, da je formalno izobraževanje bolj povezano z individualnimi naporji za dostop do ključnih delovnih mest na internem trgu dela, medtem ko je neformalno izobraževanje prej sestavina delovanja internih trgov dela, saj je imela večina v času vključenosti v neformalno izobraževanje sklenjeno delovno razmerje za nedoločen čas. Tudi podatki o nosilcih stroškov formalnega in neformalnega izobraževanja govorijo v podporo takšnemu sklepu.

Kar zadeva brezposelne iz rezultati kažejo, da delež v formalnem izobraževanju presega povprečje, medtem ko je delež vključenih v neformalno izobraževanje občutno pod povprečjem. Po drugi strani pa velja, da skupine izven trga dela (upokojenci, gospodinje, kmetje) svoje izobraževalne potrebe zadovoljujejo skoraj izključno z neformalnim izobraževanjem, pri tem pa deleži vključenih ostajajo daleč pod povprečjem.

Med programi formalnega izobraževanja, v katere se vključujejo odrasli, prevladujejo programi terciarnega izobraževanja. Velja tudi izpostaviti, da med udeleženci prevladujejo tisti, ki sami nosijo stroške izobraževanja. To še dodatno podpira sklep, da je formalno izobraževanje na prvem mestu namenjeno napredovanju v karieri.

Od vseh, ki vključenih v neformalno izobraževanje je 58 % izkazalo več kot eno udeležbo. Za pogostejše vključevanje veljajo enake zakonitosti kot za udeležbo v izobraževanju na sploh.

Od vseh vključenih v neformalno izobraževanje je 58 % izkazalo več kot eno udeležbo. Za pogostejše vključevanje v neformalno izobraževanje veljajo enake zakonitosti kot za udeležbo v izobraževanju na sploh.

3. V analizo je bilo zajeto trajanje izvenšolskih programov izobraževanja, usposabljanja in spopolnjevanja. Zaradi metodološko nekolikanj drugačnega zajemanja podatkov v letu 2004, je mogoča je omejena primerjava trajanja izobraževanja z raziskavo 1998. Opazen je splošen trend povečevanja vključevanja izobraževalno dejavnih odraslih v krajše programe, ki trajajo v povprečju 62 ur. To velja za odrasle v starostnih razredih od 25 do 65 let kot tudi za delovno aktivne odrasle (zaposlene pri delodajalcu, v lastnem podjetju, na svoji kmetiji). Vpliven dejavnik trajanja izobraževanja je vir denarne podpore. Daljše izobraževalne programe praviloma podpirajo odrasli sami, njihove družine ter država. Izobrazbeno prikrajšani se vključujejo v krajše izobraževalne programe, ki v povprečju trajajo okoli 30 ur, bolj izobraženi odrasli ostajajo v izobraževalnih programih vsaj še enkrat dlje.

Nasploh lahko rečemo, da je obseg izobraževanja v urah lahko pomemben napovedovalec udeležbe odraslih v izobraževanju in sicer lahko tako trditev postavimo za zunajšolsko izobraževanje. Kaže se splošen trend povečevanja vključevanj odraslih v krajše izobraževalne programe glede na podatke o trajanju izobraževalnih programov iz leta 1998. Statistično pomembne razlike se kažejo v trajanju izobraževanja, usposabljanja in spopolnjevanja po starosti (mladi od 16 do 24 let se vključujejo v programe, ki v povprečju trajajo dvakrat dlje kot druge starostne skupine), stopnji izobrazbe (odrasli z največ končano osnovno šolo se praviloma vključujejo v krajše programe, ki v povprečju trajajo okoli 30 ur), viru financiranja (delodajalci povečini financirajo krajše izobraževanje, medtem ko daljša izobraževanja denarno podpirajo država in odrasli sami) ter po zaposlitvenem statusu (brezposelni in upokojenci se v povprečju izobražujejo dlje kot druge skupine).

Prav z vidika trajanja izobraževanja se postavlja ključna ugotovitev o gibanju udeležbe odraslih v izobraževanju: pri porastu vključevanja odraslih v izobraževanje iz 31 (v letu 1998) na 37% populacije (leta 2004), gre predvsem za porast vključitev v krajše zunajšolske programe izobraževanja, usposabljanja in spopolnjevanja. Saj se je vključitev odraslih v formalno izobraževanje tem obdobju znižala za 4,1 odstotne točke.

4. Izobraževalno dejavni, morebitno dejavni in nedejavni odrasli opravljajo številne bolj ali manj strukturirane dejavnosti, povezane z učenjem. Med ponujenimi dejavnostmi v anketi povezanimi z učenjem, ki predstavljajo različne načine naključnega in vsakodnevnega učenja odraslih, so lahko izbirali vsi odrasli. Najpomembnejša je ugotovitev, da izobraževalno dejavni in morebitni dejavni pri svojem učenju kombinirajo povprečno od 5 – 6 različnih načinov (od ponujenih 10 načinov), gre predvsem za uporabo tiskanih gradiv, računalnika in interneta, praktičnega preskušanja, opazovanja in svetovanja, avdio, video, radijskih in TV

programov ter kratkih predavanj. Odrasli v skupini izobraževalno nedejavnih pa kombinirajo v povprečju le 3 različne načine, med katerimi izstopa uporaba tiskanih gradiv, opazovanje in svetovanje, avdio in video kasete, radijske in TV oddaje ter tudi praktično preskušanje.

Med demografskimi dejavniki, ki vplivajo na izbiro med načini priložnostnega učenja velja omeniti starost, izobrazbo in zaposlitev. Med dejavnimi odraslimi, ki prepoznajo številne načine priložnostnega učenja prevladujejo tisti, ki so stari med 25 in 49 let, so zaposleni pri delodajalcu in imajo najmanj srednjo šolo.

5. Hierarhiji motivov, ki so vplivali na vključevanje v formalno in neformalno izobraževanje sta si precej podobni. V obeh primerih je bil najpomembnejši razlog za vključitev v formalno šolanje motiv "Uspešnost pri delu in v stroki" ter "Veselje za učenje in izobraževanje". V formalnem šolanju se med pomembnejšimi motivi pojavita še po "Napredovanju v karieri" in "Možnost pridobitve nove zaposlitve". Za vključitev v neformalno izobraževanje pa so izredno pomembne spodbude tudi "Zahteve delodajalca" in "Družabni stiki". Rezultati kažejo, da ta dva motiva za udeležbo v neformalnem izobraževanju nista tako pomembna. Za razliko od motiva "Veselje do izobraževanja in učenja" je pomembnost motivov glavnem enaka, kot je bila ugotovljena v prejšnjih raziskavah (Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001). Prevladujejo predvsem tako imenovani zunanji motivi, ki so povezani z zahtevami poklica ali kariere.

Analiza je pokazala, da razlike med motivi moških in žensk tako pri formalnem ali neformalnem izobraževanju niso velike. Tako kot pri prejšnjih raziskavah rezultati kažejo na to, da ženske pri obeh vrstah izobraževanja nekoliko višje ocenjujejo motiva "Veselje do učenja in izobraževanja" in "Družabni stiki", moški pa "Zahteve delodajalca".

Tako kot pri formalnem izobraževanju, so tudi pri neformalnem izobraževanju razlike v motivih, ko jih primerjamo s starostjo najbolj očitne. Življenjsko obdobje posameznika najbolj vpliva na ocenjevanje motiva "Napredovanje v karieri", prav tako pa tudi na ostale "poklicne motive" kot so "Uspešnost pri delu in v stroki", "Obdržati zaposlitev ali delo", "Pridobiti zaposlitev ali delo" in druge. Skupna ugotovitev ocenjevanja motivov glede na starost je, da so odraslim v nižjih (mlajših) starostnih kategorijah bolj pomembni motivi, ki zadevajo razvoj poklicne poti, medtem ko dajejo starejši več poudarka na motive povezane z osebnim razvojem in interesi. Te ugotovitve so še posebej veljavne za vključitev v neformalne oblike izobraževanja odraslih.

Kar zadeva primerjavo motivov in dosežene izobrazbe, je analiza pokazala, da nastajajo največje razlike pri ocenjevanju motiva "Želja, veselje do učenja in izobraževanja". V formalnem izobraževanju je bil ta motiv najpomembnejši za odrasle z nižjimi stopnjami

izobrazbe, v neformalnem pa ga najvišje ocenjujejo anketiranci s končano višjo šolo ali več. Za vključitev v neformalno izobraževanje so bili za odrasle s končano dvoletno poklicno šolo ali nižjo stopnjo izobrazbe veliko pomembnejši motivi "Večja uveljavitev v družbi", "Zahteve delodajalca", "Obdržati delo ali zaposlitev", "Napredovanje v karieri" in "Pridobiti zaposlitev/delo", kot za odrasle s srednjo, višjo ali visoko šolo. Za odrasle z višjimi stopnjami izobrazbe se kažejo pomembnejši predvsem motivi kot sta "Uspešnost pri delu in v stroki" in že omenjena "Želja in veselje od učenja in izobraževanja".

Kakšne pa so razlike v ocenjevanju motivov glede na zaposlitveni status? V okviru formalnega izobraževanja je bilo število odgovorov manjše, zato je bila narejena samo primerjava zaposlenih in brezposelnih. Do razlik prihaja pri ocenjevanju motiva "Pridobiti delo ali zaposlitev", ki ga višje ocenjujejo brezposelni in pa "Obdržati delo ali zaposlitev", ki je najvišje ocenjen s strani zaposlenih. Pri ostalih motivih ni večjih razlik. Do večjega razlikovanja motivov prihaja v okviru neformalnega izobraževanja. Rezultati analize kažejo, da je za zaposlene najpomembnejši razlog za vključitev v nek program usposabljanja ali spopolnjevanja doseganje večje uspešnosti pri svojem delu, ponekod pa tudi zahteve nadrejenih. Razumljivo je, da so za upokojence poklicni motivi manj pomembni - za to skupino prebivalstva sta zato še posebej pomembna motiva "Želja, veselje do učenja in izobraževanja" in "Družabni stiki". Logični so tudi deleži brezposelnih, ki najvišje ocenjujejo predvsem motiva "Pridobiti zaposlitev ali delo" in "Napredovanje v karieri". Tako kot v prejšnjih raziskavah, je iz rezultatov razvidno, da so razlogi zaradi katerih se odrasli udeležujejo izobraževanja povezani predvsem z njihovim delom in kariero. Iz tega razloga so odrasli, ki so zaposleni in imajo možnost pridobiti sredstva za plačilo izobraževanja v tem pogledu privilegirani v primerjavi z odraslimi izven trga delovne sile (npr. brezposelnimi, upokojenci, gospodinje ipd.).

6. Ugotovitve v zvezi s ovirami so v skladu z rezultati podobnih raziskav (npr. Belanger in Tuijnman, 1997; Jelenc, 1989; Mohorčič Špolar in sod., 2001). Najpomembnejša ovira, značilna tako za izobraževanje v zvezi s delom, še bolj pa v zvezi s poklicem je "Pomanjkanje časa". 70 % oz. 78 % anketirancev navedlo to oviro kot zelo ali srednje pomembno prepreko vključitve v izobraževanje. Med pomembnejše ovire se uvrščajo še "Finančni razlogi" in "Družinske obveznosti". V skupino manj pomembnih ovir pa bi lahko uvrstili t.i. dispozicijske ovire: "Zdravstveni razlogi" in "Izobraževanje se mi ni zdelo pomembno". Najmanj pomembna se je anketirancem zdelo ovira "Izobraževanje se mi je takrat zdelo prezahtevno". Večina odraslih je navedla, da ta ovira ni bila pomemben dejavnik njihove neudeležbe.

Primerjava ovir z izobraževalno aktivnostjo anketirancev kaže, da razen ovire "Pomanjkanje časa", vse ostale bolj "prizadenejo" tiste, ki niso bili vključeni v nobeno izobraževanje, kot pa t.i. dejavne udeležence. Razlike so največje pri ovirah: "Prezahtevno izobraževanje", "Izobraževanje se mi ni zdelo pomembno" in – zanimivo - "Zdravstveni razlogi". Edina ovira, katere ocenjevanje ni odvisno od izobraževalne dejavnosti so "Finančni razlogi". Očitno je pomanjkanje denarja enako pomembno za izobraževalno aktivne odrasle, kot za tiste, ki se izobraževanja ne udeležujejo oz. se ga niso udeležili v letu anketiranja.

Ugotavljanje ovir po spolu je pokazalo, da so razlike velike predvsem pri tistih ovirah, ki so pomembnejše za ženske in sicer: "Družinske obveznosti", "Zdravstveni razlogi" in "Finančni razlogi". Te ovire so še posebej izrazite pri izobraževanju, ki naj bi potekal za potrebe poklica oz. kariere. Moške naj bi najbolj oviralo pomanjkanje časa, pogosto pa se jim zdi udeležba v izobraževanju nepomembna.

Rezultati hi-kvadrat analize kažejo, da ovire niso tako odvisne od starosti kot so npr. motivi – različne starostne skupine ocenjujejo vse ovire dokaj podobno. Ugotovimo lahko, da so družinske obveznosti in zdravstveni razlogi nekoliko bolj pomembni za starejše odrasle – še posebej od 40 leta naprej. Časa pa najbolj primanjkuje mlajšim anketirancem, še posebej pri izobraževanju povezanim s prostim časom.

Primerjava ovir z doseženo izobrazbo izpostavi oviri, ki sta drugače manj izraziti in sicer: "Prezahtevno izobraževanje" in "Udeležba v izobraževanju se mi ni zdelo pomembna". Opozoriti je potrebno, da ti dve oviri v celotni sliki ovir spadata med manj pomembne ovire. Obe oviri najvišje ocenjujejo odrasli z nižjimi stopnjami izobrazbe. Za odrasle z nižjo izobrazbo so pomembnejše še ovire "Družinske obveznosti" in "Zdravstveni razlogi". Problemi z zdravjem se kažejo kot še posebej značilna ovira za manj izobražene anketirance in to pri obeh vrstah izobraževanja.

Iz analize je razvidno, da ima zaposlitveni status izrazit vpliv na ocenjevanje naslednjih ovir: "Pomanjkanje časa", "Prezahtevno izobraževanje" in "Zdravstveni razlogi". Pomanjkanje časa najpomembnejše vpliva na udeležbo v izobraževanju samozaposlenih, kmetov in odraslih v svobodnem poklicu (71 %), nekoliko manj pa zaposlenih pri delodajalcu (56 %). Rezultati kažejo, da oviro "Zdravstveni razlogi" visoko ocenjujejo predvsem upokojeanci in brezposelni. Tudi "Prezahtevno izobraževanje" je ovira, ki je najpomembnejša za brezposelne.

V zvezi z ovirami se je znova potrdila ugotovitev, da med najpomembnejše ovire sodijo tako imenovane situacijske ovire – predvsem ovira "Pomanjkanje časa" in "Predrago izobraževanje". Vse ovire, razen pomanjkanje časa, bolj pestijo izobraževalno nedejavne odrasle. Razlike pa so še posebej očitne pri ovirah, ki zadevajo zaznano zahtevnost izobraževanja in pomembnost izobraževalnega programa. Analiza ovir je pokazala, da bi

morala država večim odraslim finančno omogočiti udeležbo v izobraževanju in z določenimi ukrepi k temu tudi spodbuditi podjetja. Poleg tega je potrebno spodbuditi ustrezno promocijo izobraževalnih programov ter razviti izobraževalno ponudbo, ki bi vsebinsko in izvedbeno še bolj ustrezala ciljnim skupinam, ki so premalo zastopane v izobraževanju odraslih. Kaže se tudi potreba po zagotavljanju ustreznega svetovanja in učne pomoči odraslim, ki le-to potrebujejo.

Priloga 1

Vprašanja, ki so bila uporabljena pri raziskavi

**Spremljanje doseganja strateških ciljev izobraževanja odraslih do leta 2006:
preučevanje vzorcev izobraževanja odraslih**

Kdaj ste bili rojeni?

Leto_____

Ni odgovora_____

Spol

1. moški
2. ženski

Katera je vaša najvišja dokončana šola? (Označite samo en odgovor)

1. Nekaj razredov osnovne šole
 2. Končana šolska obveznost
 3. Končana osnovna šola (nižja gimnazija)
 4. Enoletna ali dvoletna poklicna srednja šola
 5. Triletna poklicna srednja šola
 6. Srednja šola (štiri ali pet letna), katera_____
- (Samo za anketarje:*
- *Gimnazija (splošna, strokovna, pedagoška)*
 - *Naravoslovno matematična srednja šola*
 - *Družboslovna srednja šola*
 - *Umetniška srednja šola*
 - *Tehniška in druga strokovna srednja šola*
 - *Druge srednje šole (delovodski, poslovodski in mojstrski izpit)*
7. Višja šola (prva stopnja fakultete, akademije)
 8. Višja strokovna šola
 9. Visoka strokovna šola
 10. Visoka šola/ fakulteta / akademija (univerzitetni program), kateri_____
 11. Magisterij / specializacija
 12. Doktorat
 13. Ne vem
 14. Odgovor zavrnen

Kakšen je trenutno vaš zaposlitveni položaj? Ali... (Označite samo en odgovor)

1. ste zaposleni pri delodajalcu
2. delate v svojem podjetju, obrti
3. delate v svobodnem poklicu
4. delate na svoji kmetiji (*Ali ste delali ves čas na kmetiji*)
5. ste upokojeni
6. ste brezposelni in iščete delo
7. ste učenec /ka
8. študent /ka
9. gospodinjite
10. drugo – navedite (ali dobijo plačilo)_____
11. odgovor zavrnen

Ali ste v zadnjih 12 mesecih delali pri delodajalcu ali bili samozaposleni (ne glede na tedensko število ur) (Označite samo en odgovor)

1. da
2. ne
3. odgovor zavrnen

Ali ste večinoma delali s polnim delovnim časom ali s krajšim delovnim časom? (Označite samo en odgovor)

1. s polnim delovnim časom
2. s krajšim delovnim časom
3. ne vem
4. odgovor zavrnen

Koliko ljudi je po vaši oceni zaposlenih v tem podjetju z vsemi dislociranimi enotami v Sloveniji? (Označite samo en odgovor)

(redno zaposleni)

1. manj kot 20
2. 20 do 99
3. 100 do 199
4. 200 do 499
5. 500 do 999
6. 1000 in več
7. ne vem
8. odgovor zavrnen

V čigavi lasti je podjetje (organizacija), v katerem/i delate? (Označite samo en odgovor)

1. domači
2. tuji
3. mešani
4. ne vem
5. odgovor zavrnjen

Kakšen je / je bil vaš delovni položaj v tej službi? Ali ste / ste bili... (Označite samo en odgovor)

1. delavec/ka brez nadzorne odgovornosti (brez podrejenih)
2. delavec/ka z omejeno odgovornostjo nadzora in upravljanja (5 ljudi ali manj)
3. delavec/ka s širšo odgovornostjo nadzora in upravljanja (več kot 5 ljudi)
4. samozaposleni/a brez zaposlenih
5. samozaposleni/a z zaposlenimi
6. ne vem
7. odgovor zavrnjen

Kakšno delo je to / je bilo Ali je / je bilo... (Označite samo en odgovor)

1. delo za nedoločen čas
2. delo za določen čas
3. delo po pogodbi (*tudi študentsko delo*)
4. druge oblike zaposlitve, kakšna zaposlitev je to _____
5. odgovor zavrnjen

Koliko ur na teden opravljate / ste običajno opravljali to delo? (Prosimo vpišite)

_____ur

Ali ste se v zadnjih 12 mesecih, udeležili kakršnegakoli izobraževanja, usposabljanja, spopolnjevanja? (Označite samo en odgovor)

1. da
2. ne

Ali ste bili v zadnjih dvanajstih mesecih vključeni v program/ih za pridobitev šolske izobrazbe? (Označite samo en odgovor)

1. da
2. ne
3. odgovor zavrnen

Naziv programa (*Prosimo vpišite*)

Ali ste se:

1. izobraževali kot odrasli
2. redno šolali

Ali ste se izobraževali zaradi pridobitve: (Povejte nam o zadnjem izobraževanju)

(Označite samo en odgovor)

1. doktorata
2. magisterija, specializacije
3. diplome fakultete ali visoke šole
4. diplome višje šole
5. spričevala štiri ali petletne srednje šole
6. spričevala triletne poklicne šole
7. spričevala eno ali dvoletne poklicne šole
8. spričevala osnovne šole
9. drugo – navedite: _____
10. odgovor zavrnen

Kdo je denarno podprl to izobraževanje? (*Prosimo označite vse ustrezne odgovore*)

1. Vi sami
2. Vaša družina
3. Delodajalec
4. Država (Ministrstvo za šolstvo, Zavod za zaposlovanje...)
5. Sindikat ali strokovna organizacija
6. Kdo drug _____
7. Ne vem
8. Odgovor zavrnen

Kateri so bili glavni razlogi, da ste se udeležili tega usposabljanja? Nekaj vam jih bomo našteali, vi pa mi za vsakega prosim povejte, ali je bilo to za vas zelo pomembno, srednje pomembno ali nepomembno.

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
1. Večja uveljavitev v družbi	3	2	1
2. Uspešnost pri delu, v stroki	3	2	1
3. Napredovanje v karieri	3	2	1
4. Obdržati zaposlitev/delo	3	2	1
5. Pridobiti zaposlitev/delo	3	2	1
6. Menjava delovnega mesta	3	2	1
7. Zahteva delodajalca	3	2	1
8. Želja, veselje do učenja in izobraževanja	3	2	1
9. Družabni stiki	3	2	1
10. Drugo (<i>navedite</i>): _____	3	2	

Ali ste bili v zadnjih 12 mesecih vključeni v izobraževanja, usposabljanja ali spopolnjevanja, ki niso sestavni del šolanja? (Označite samo en odgovor)

1. da, koliko je bilo takih vključitev? _____
2. ne
3. odgovor zavrnen

Postavili vam bomo nekaj vprašanj o trajanju, namenu in financiranju programov, ki niso del vašega šolanja.

Program 1	Program 2	Program 3
Naziv programa (vpišite) _____	Naziv programa _____	Naziv programa _____
Koliko ur je trajal ta program v celoti? (vpišite) _____ ur ne vem	Koliko ur je trajal ta program v celoti? (vpišite) _____ ur ne vem	Koliko ur je trajal ta program v celoti (vpišite)? _____ ur ne vem
Kakšen je (je bil) vaš zaposlitveni status v času izobraževanja (Označite samo en odgovor) <ul style="list-style-type: none"> • Zaposlen za določen čas • Zaposlen za nedoločen čas • Na čakanju • Presežek • Brezposeln • Študent • Drugo, napiši _____ • Upokojenec/ka • Odgovor zavrnen 	Kakšen je (je bil) vaš zaposlitveni status v času izobraževanja (Označite samo en odgovor) <ul style="list-style-type: none"> • Zaposlen za določen čas • Zaposlen za nedoločen čas • Na čakanju • Presežek • Brezposeln • Študent • Drugo, napiši _____ • Upokojenec/ka • Odgovor zavrnen 	Kakšen je (je bil) vaš zaposlitveni status v času izobraževanja (Označite samo en odgovor) <ul style="list-style-type: none"> • Zaposlen za določen čas • Zaposlen za nedoločen čas • Na čakanju • Presežek • Brezposeln • Študent • Drugo, napiši _____ • Upokojenec/ka • Odgovor zavrnen
Kdo je denarno podprl to izobraževanje ali usposabljanje? (Označite vse ustrezne odgovore) <ol style="list-style-type: none"> 1. Vi sami 2. Vaša družina 	Kdo je denarno podprl to izobraževanje ali usposabljanje? <ol style="list-style-type: none"> 1. Vi sami 2. Vaša družina 3. Delodajalec 4. Država (Ministrstvo za šolstvo, Zavod za zaposlovanje...) 5. Sindikat ali 	Kdo je denarno podprl to izobraževanje ali usposabljanje? <ol style="list-style-type: none"> 1. Vi sami 2. Vaša družina 3. Delodajalec 4. Država (Ministrstvo za

3. Delodajalec	strokovna organizacija		šolstvo, Zavod za zaposlovanje...
4. Država (Ministrstvo za šolstvo, Zavod za zaposlovanje ...)	6. _____	Kdo drug)
5. Sindikat ali strokovna organizacija	7. _____	Ne vem	5. Sindikat ali strokovna organizacija
6. Kdo drug _____	8. Odgovor zavrnen		6. Kdo drug _____
7. Ne vem			7. Ne vem
8. Odgovor zavrnen			8. Odgovor zavrnen

Kateri so bili glavni razlogi, da ste se udeležili tega usposabljanja? Nekaj vam jih bomo našteali, vi pa mi za vsakega prosim povejte, ali je bilo to za vas zelo pomembno, srednje pomembno ali nepomembno.

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
1. Večja uveljavitev v družbi	3	2	1
2. Uspešnost pri delu, v stroki	3	2	1
1. Napredovanje v karieri	3	2	1
2. Obdržati zaposlitev/delo	3	2	1
3. Pridobiti zaposlitev/delo	3	2	1
4. Menjava delovnega mesta	3	2	1
5. Zahteva delodajalca	3	2	1
6. Želja, veselje do učenja in izobraževanja	3	2	1
7. Družabni stiki	3	2	1
8. Drugo (navedite): _____	3	2	

Ali ste v zadnjih dvanajstih mesecih? (Za vsako možnost označite posebej)

	Da	Ne	Ni odgovora
1. obiskali sejme, strokovne posvete in kongrese	1	2	3
2. udeležili kratkih predavanj, seminarij, delavnic ali pogovorov	1	2	3
3. brali tiskana gradiva, priročnike, navodila	1	2	3
4. udeležili vodenih izletov, strokovnih ekskurzij, muzejev, galerij in drugih lokacij	1	2	3
5. udeležili vodenih ogledih muzejev, galerij in drugih zanimivosti	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
6. uporabljali računalniške programe ali internet	1	2	3
7. uporabljali avdiokasete, videokasete, ali plošče, radijske in televizijske oddaje	1	2	3
8. učili z opazovanjem, svetovanjem	1	2	3
9. učili s praktičnim preizkušanjem in s preizkušanjem različnih pristopov	1	2	3
10. učili s kroženjem med različnimi deli organizacije	1	2	3

Ali ste se od aprila 2003 želeli udeležiti kakšnega izobraževanja, usposabljanja ali spopolnjevanja povezanega z vašim delom ali poklicem pa se niste? (Označite samo en odgovor)

1. da
2. ne
3. ne vem

Iz katerih razlogov se niste udeležili izobraževanja, usposabljanja ali spopolnjevanja? (Trditve ocenjujete z ocenami od 1 do 3, ki pomenijo: 1 – manj pomembno; 2 – srednje pomembno; 3 – zelo pomembno) (Za vsako možnost označite posebej)

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
1. Prevelika zaposlenost/pomanjkanje časa	3	2	1
2. Ponudba ni ustrezala mojim potrebami	3	2	1
3. Izobraževanje se mi je zdelo prezahtevno	3	2	1
4. Udeležba v izobraževanju se mi takrat ni zdel pomembna	3	2	1
5. Izobraževanje je bilo predrago	3	2	1
6. Družinske obveznosti	3	2	1
7. Zdravstveni razlogi	3	2	1
8. Drugo (<i>navedite</i>): _____	3	2	

Ali ste se od aprila 2003 želeli udeležiti kakršnegakoli drugega izobraževanja ali usposabljanja, kot so npr. vsebine v zvezi s prostim časom, družbeno in politično aktivnostjo, kulturo ali drugim osebnim interesom, pa se niste? (Označite samo en odgovor)

1. da
2. ne
3. ne vem

Iz katerih razlogov se niste udeležili izobraževanja, usposabljanja ali spopolnjevanja? (Trditve ocenjujete z ocenami od 1 do 3, ki pomenijo: 1 – manj pomembno; 2 – srednje pomembno; 3 – zelo pomembno) (Za vsako možnost označite posebej)

	Zelo pomemb no	Srednje pomemb no	Ni pomemb no
1. Prevelika zaposlenost/pomanjkanje časa	3	2	1
2. Ponudba ni ustrezala mojim potrebami	3	2	1
3. Izobraževanje se mi je zdelo prezahtevno	3	2	1
4. Udeležba v izobraževanju se mi takrat ni zdela pomembna	3	2	1
5. Izobraževanje je bilo predrago	3	2	1
6. Družinske obveznosti	3	2	1
7. Zdravstveni razlogi	3	2	1
8. Drugo (<i>navedite</i>): _____	3	2	

Priloga 2:**Mere statistične povezanosti****Udeležba v formalnem izobraževanju**

	Pearson χ^2	df	p	N
Spol	5,91	2	0,05	2416
Starost	197,23	6	0,000	2411
Izobrazba	325,42	12	0,000	2413
Zaposlitveni položaj	218,95	8	0,000	2412
Dejavnost*				1719
Poklic	249,02	18	0,000	1557
Položaj pri delu	45,34	6	0,000	1720
Velikost organizacije	35,16	10	0,000	1586
Lastništvo	6,07	4	0,000	1703
Vrsta delovnega razmerja	14,94	4	0,005	1725

Udeležba v neformalnem izobraževanju

	Pearson χ^2	df	p	N
Spol	9,8	2	0,007	2459
Starost	229,51	6	0,000	2451
Izobrazba	333,96	12	0,000	2454
Zaposlitveni položaj	226,61	12	0,000	2453
Dejavnost	109,93	14	0,000	1719
Poklic	261,4	18	0,000	1582
Položaj pri delu	56,5	6	0,000	1750
Velikost organizacije	29,75	10	0,001	1615
Lastništvo	9,52	4	0,049	1732
Vrsta delovnega razmerja	18,48	4	0,001	1755

*Zaradi prevelikega števila celic s frekvencami, nižjimi od 5, koeficienti niso veljavni.

9 LITERATURA IN VIRI

1. Aldridge, F., Lavender, P. (2000): *The Impact of Learning on Health*. Leicester : NIACE.
2. Atkinson, T., Marlier, E., Nolan B. (2004): *Indicators and Targets for Social Inclusion in the European Union*.
3. Beder, H. (1991): *Adult Literacy: Issues for Policy and Practice*. Malabar: Krieger.
4. Belanger, P. in Tuijnman, A. (1997): *New Patterns of Adult Learning: A Six-country Comparative Study*. Oxford (etc.): Pergamon.
5. Cek, M., Vranješ, P. i.dr. (2004): *Modernizacija poklicnega izobraževanja in usposabljanja v Sloveniji*. Ljubljana, Nacionalni observatorij za poklicno izobraževanje, Center za poklicno izobraževanje Slovenije.
6. *Concrete Future Objectives of Education Systems*. COM (2001): 59 final.
7. CONFINTEA (1997): *Hamburška deklaracija o učenju odraslih, Akcijski načrt za prihodnost*. Urad Slovenske nacionalne komisije za UNESCO in Andragoški center Slovenije, Ljubljana.
8. Cross, K. P. (1981): *Adults as Learners: Increasing Participation and Facilitating Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
9. Deshler, D. (1996): *Participation: Role of Motivation*. V: A Tuijnman (ur.), *International Encyclopedia of Adult Education and Training (570-575)*. Oxford; New York; Tokyo: Pergamon.
10. Elsey, B. (1986): *Social Theory Perspectives on Adult Education*. Department of Adult Education, University of Nottingham.
11. European Commission (2000): *Job Creation Strategies in the Information Society*, COM (2000) 48 final.
12. European Commission (2001a): *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 'Employment and Social Policies: a Framework for Investing in Quality'*, COM (2001), 313 final.
13. European Commission (2001b): *Proposal for a Council Decision on Guidelines from Member States' Employment Policies for the Year 2002*, COM (2001) 511 final.

14. European Commission (2001c): *Employment in Europe 2001: Recent Trends and Prospects*, Luxembourg.
15. Giddens, A. (2000): *Tretja pot: obnova socialne demokracije*. Ljubljana, Orbis.
16. Hui, S., Smith, J. (2005): *The Determinants of Participation in Adult Education and Training in Canada, Final Draft*, publish.uwo.ca/~shui/aets_participation.pdf (16.3.2005)
17. Istance, D., Schuetz, H. G. in Schuller, T. (ured.) (2002): *International Perspectives on Lifelong Learning: from Recurrent Education to the knowledge Society*. Buckingham; Philadelphia: The Society for Research into Higher Education; Open University Press.
18. *Izobraževanje in usposabljanje v Evropi: različni sistemi, skupni cilji za 2010* (2003): Ljubljana, CMEPIUS.
19. James, K. (2004): *Winning Hearts and Minds. How to Promote Health and Well-being through Participation in Adult Learning*. Leicester: NIACE.
20. Jelenc, Z. (1989): *Odrasli prebivalci Slovenije v izobraževanju*. Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, Skupnost izobraževalnih centrov, Ljubljana.
21. *Konkretni cilji za prihodnost sistemov izobraževanja in usposabljanja* (2003): Ljubljana, CMEPIUS.
22. *Lifelong Learning Strategy to 2010 in Swansea* (2004): Draft for Consultation.
23. *Literacy in the Information Age – Final Report of the International Adult Literacy Survey*. (2000): Organization for Economic Co-operation and Development. Statistics Canada, Paris.
24. McGivney V. (2001): *Fixing or Changing the Pattern*. NIACE, Leicester.
25. *Memorandum o vseživljenjskem učenju*, <http://linux.acs.si/memorandum/prevod> (2000)
26. Mohorčič Špolar, V., Ivančič, A. (1996): *Potrebe po izobraževanju odraslih*, Ljubljana, Andragoški center Slovenije.
27. Mohorčič Špolar, V., Ivančič, I., Mirčeva, J., Možina, E., Radovan, M., Vilič Klenovšek, T., Pangerc Pahernik, Z. (2001). *Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih*. Ljubljana, ACS.
28. *Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006*. Ur. l. RS, št. 92/2001.

29. OECD (1998): Human Capital Investment: an International Comparison. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.
30. Pascual (2002): Are European Activation Policies Converging? Contribution Prepared for the IREC Conference, Aalborg, 28 August.
31. Quigley, B. A. (1997): Rethinking Literacy Education: The Critical Need for Practice-based Change. San Francisco : Jossey-Bass.
32. Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (2004): Uradni list Republike Slovenije, str. 8582 / Št. 70.
33. Rubenson, K. (1992): Participation in Adult Education in British Columbia. An Analysis of Statistics Canada - Adult Education and Training Surveys. University of British Columbia, Victoria.
34. Rubenson, K. (1998): Adults' Readiness to Learn: Questioning Lifelong Learning for All. AERC Proceedings.
<http://www.edst.educ.ubc.ca/aerc/1998/98rubenson.htm>
35. Senge P.M. (1995): The Fifth Discipline Fieldbook: Strategies and Tools for Building a Learning Organisation, Nicholas Brealey.
36. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001 - 2006.
<http://www.sigov.si/umar/projekti/sgrs/dokument.html> , 29.03.2005.
37. Taylor, P. Thackwray B. (2001): Investors in People Explained, Kogan Page.
38. Thurow, L. C. (1975): Generating Inequality. New York, Basic Books.

